

Anna-Leena Lehto

JYVÄSKYLÄN PUISTOKOULU

Rakennushistoriaselvitys

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	3
Rakennushistoriallinen selvitys	3
Tutkimusmenetelmät ja lähteet	3
Nimi: Jyväskylän kansakoulu, Puistokadun kansakoulu vai Puistokoulu?	5
2. ARKKITEHTI WIVI LÖNN (1872–1966)	5
Lapsuus ja opiskeluvuodet	5
Uran äärioviivoja	6
Ammatti-identiteetti	8
3. AIKAKAUDEN SUOMALAISISTA KOULURAKENNUKSISTA	9
Ulkomuoto	10
Tilanjäsentely ja huoneohjelma	11
Talotekniikka	13
Sisustus	13
4. PUISTOKOULUN HISTORIAA	13
Kouluolot ennen kaupungin kansakoulun perustamista	13
Kaupungin väliaikainen kansakoulu 1891–1908	14
Varsinainen kansakoulu 1909 ja oma koulutalo 1912–13	15
Puistokoulun sota-ajat	16
Jyväskylän kansakoulun keskikoulu	18
Peruskoulun ala-asteeksi 1973 ja lakkautusuhka	19
Laajennusosa ja peruskorjaus	19
5. KOULUN KORTTELI JA LÄHIYMPÄRISTÖ	20
Kadut ja puistot	20
Koulun piha-alue	21
6. PUISTOKOULUN SUUNNITTELU JA RAKENTAMINEN	23
Päätös kansakoulutalon rakentamisesta ja rakennuspaikan valinta	23
Arkkitehdin valinta ja suunnittelutyö	24
Koulun rakentaminen	26
Urakkasopimukset	26
Rakentaminen ja tarkastukset	27
Varhaiset korjaukset	29
Rakentamisen jälkipuintia	31

7. JYVÄSKYLÄN KAUPUNGIN KANSAKOULU 1912	33
Pääpiirustukset	33
Julkisivut	33
<i>Fasadi Aionkadulle</i>	33
<i>Fasadi Puistokadulle</i>	34
Huonejako	35
<i>Pohjakerros</i>	35
<i>Toinen kerros</i>	36
<i>Kellari ja ullakko</i>	37
Leikkauspiirustukset	37
Asemapiirustus ja ulkoisuudet	39
Työselitys ja ainearvio	39
Rakenteet	39
Julkisivut	41
Sisätilat	41
Talotekniikka	43
Arkkitehtuurianalyysi (toteutunut muoto)	44
Julkisivut	44
Julkisivujen tyyli	47
Sisätilat ja sisustus	47
<i>Sisäovet, näyttämö ja portaikko</i>	48
<i>Pintamateriaalit pohjakerroksessa</i>	49
<i>Pintamateriaalit toisessa kerroksessa</i>	51
8. MUUTOKSET 1910-LUVULTA 2000-LUVULLE	52
Tilanjäsentelyn muutokset ennen ensimmäistä peruskorjausta	52
Muutokset 1940–50-luvuilla	53
Käymäläsiipi 1959	54
Vuoden 1960 ajantasapiirustukset	55
Peruskorjaus vuosina 1973–74	56
Muutokset 1980–2000-luvulla	60
Käymäläsiiven ja terveydenhoitotilojen muutokset 1980–90-luvuilla	60
Käymäläsiiven ja terveydenhoitotilojen muutos 2004	60
Lahovauriokorjaus 2005	61
Muutostyöt 2009–2010	61
Uusi laajennusosa ja käymäläsiiven purku	61
Muutokset vanhan osan länsipäässä	62
9. SÄILYNEISYYS JA SUOJELUTARPEET	63
Julkisivut	63
Sisätilat	64
Huomioitavaa jatkosuunnittelussa	65

1. JOHDANTO

Rakennushistoriallinen selvitys

Arkkitehti Wivi Lönnin suunnittelema Puistokoulu valmistui vuosina 1912–1913 Jyväskylän kaupungin kunnallisen kansakoulun ensimmäiseksi omaksi koulurakennukseksi. Puistokoulun rakennushistoriallinen selvitys laadittiin koulun peruskorjausta varten perusselvitykseksi, joka tulee tehdä merkittävistä ja suojelluista rakennuksista ennen korjaus- ja muutostöiden suunnitteluvaihetta. Keski-Suomen vuonna 2009 vahvistetussa maakuntakaavassa Puistokoulu on määritelty maakunnallisesti arvokkaaksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. Rakennus on suojeltu vuonna 2008 vahvistetulla asema-kaavalla. Kaavamääräysten mukaan kyseessä on suojeltava rakennus, joka on kaupunkikuvallisesti tärkeällä paikalla säilytettävä kulttuurihistoriallisesti ja rakennushistoriallisesti arvokkaana rakennuksena. Rakennuksessa tehtävät korjaus- ja muutostyöt on suunniteltava ja toteutettava siten, että rakennuksen ulkoasun kulttuurihistoriallinen ja rakennushistoriallinen arvo säilyy. Rakennuksen sisätilat tulee korjata ennallistaen käyttötarkoituksen sallimissa rajoissa. Rakennushistoriallisen selvityksen tarkoituksena on tarjota rakennuksen omistaja-, käyttäjä- ja suunnittelijatahoille tietoa rakennuksen ylläpitoa, korjaamista ja suojelua varten. Selvitys tarjoaa tietoa Puistokoulun historiasta sen alkuperäisasun, siihen tehtyjen muutosten ja säilyneisyyden sekä käytön osalta.

Jyväskylän Tilapalvelu tilasi Puistokoulun rakennushistoriallisen selvityksen Keski-Suomen museolta keväällä 2010. Selvityksen laati Keski-Suomen museon ts. amanuessi, rakennustutkija Anna-Leena Lehto. Ohjaajina toimivat Keski-Suomen museon johtaja Heli-Maija Voutilainen ja amanuessi, rakennustutkija Päivi Andersson. Selvitys valmistui tavoiteaikataulussa, ja valmis työ luovutettiin Tilapalvelulle joulukuussa 2010.

Tutkimusmenetelmät ja lähteet

Puistokoulun rakennus on inventoitu ensimmäisen kerran vuonna 1983, jolloin inventoinnin teki Keski-Suomen museon rakennustutkija Päivi An-

dersson. Tämän lisäksi Keski-Suomen museolla vuonna 1996 työskennellyt rakennuskonservaattori Soile Kilpi laati Puistokoulun sisätilojen entisöintisuunnitelman koskien erityisesti silloista kansliatilaa, joka toimi alun perin talonmiehen asuntona. Entisöintisuunnitelmaa ei kuitenkaan toteutettu.

Puistokoulun historiaa on kuvattu Martti Peltosen teoksessa *Jyväskylän kansakoulun historia* vuodelta 1989 sekä Pekka Martion kirjoittamassa Puistokoulua koskevassa historiikissa vuodelta 2004. Kummassakin tutkimuksessa käsitellään jonkin verran myös rakennusta itseään. Näiden lisäksi koulu mainitaan lyhyesti ja se esiintyy kuvituksessa myös Päiviö Tommilan kirjassa *Jyväskylän kaupungin historia 1837–1965* sekä muutamassa jyväskyläläistä arkkitehtuuria kuvaavassa teoksessa. Rakennushistorialliseen selvitykseen sisältyvää Puistokoulun historiaa sekä koulun rakentamiseen liittyvien varhaisvaiheiden kuvausta kirjoitettaessa on hyödynnetty mainittuja kirjallisia lähteitä. Wivi Lönnin henkilökuvan ja muun tuotannon kuvauksessa käytettiin hyväksi kirjoittajan aikaisempia tutkimuksia. Erityisesti hyödynnettiin Wivi Lönnin kotitaloa ja hänen Jyväskylän-kauttaan kuvaavan, vielä julkaisemattoman kirjan käsikirjoitusta. Kauden koulurakennusten osalta lähteenä käytettiin Eeva-Maija Viljon ja Ritva Wäreen artikkeleita teoksessa *Ars Suomen taide 4* ja Henrik Liliuksen teosta *Suomalaisen koulutalon arkkitehtuurihistoriaa*.

Koska kyseessä on Jyväskylän kaupungin rakennuttama ja omistama rakennus, kaupungin arkistoista löytyi hyvin Puistokoulua koskevaa materiaalia. Arkistomateriaali onkin ollut keskeisessä osassa tutkimustyössä. Erinomaisena lähteenä toimivat muun muassa Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta vuosittain julkaistut kertomukset. Kunnalliskertomukset valaisivat suunnittelu- ja rakentamisprosessia sekä rakennuksessa tehtyjä tarkastuksia ja varhaisia korjauksia. Vuodesta 1932 alkaen niihin liittyi myös listaus kaupungin omistamissa kiinteistöissä tehdyistä muutoksista ja vuosikorjaustöiden menpeistä. Puistokoulun tapauksessa niihin liittyi myös selostuksia rakennuksen peruskorjaukseen liittyvästä päätöksenteosta.

Keskeisimpiä arkistolähteitä ovat olleet rakennuspiirustukset oheismateriaaleineen. Jyväskylän kaupungin keskusarkistossa säilytetään vanhimpia rakennusvalvontaosaston piirustuksia, muun muassa Wivi Lönnin laatimia luonnos- ja pääpiirustuksia sekä varhaisimpia muutospiirustuksia. Vuoden 1940

jälkeen laaditut muutospirustukset ja niihin liittyvä rakennuslupa-aineisto on tallennettu Jyväskylän kaupungin rakennusvalvontaosaston arkistoon. Täydentävää piirustusmateriaalia löytyi lisäksi Jyväskylän kaupungin Tilapalvelun arkistosta. Kaupungin keskusarkistossa säilytetään myös Puistokoulun kokoelmaa, jonka materiaalien joukkoon kuuluvat esimerkiksi Puistokoulun rakentamiseen liittyvät asiakirjat: urakkasopimukset, työselitys ja ainearvio. Alkuperäisten suunnitelmien toteutumisastetta on tutkimuksessa arvioitu varhaisten palovakuutusten avulla. Ne antoivat tietoa myös koulukorttelin lähialueen muista rakennuksista alkuvuosina.

Puistokoulusta on ollut saatavissa runsaasti eri-ikäisiä valokuvia Keski-Suomen museon kuva-arkistossa sekä Puistokoulun omassa arkistossa. Valokuvien avulla on ollut mahdollista hahmottaa, millainen rakennus oli heti valmistuttuaan sekä seurata ja tiettyssä määrin myös ajoittaa siihen sittemmin tehtyjä muutoksia. Puistokoulun arkistoon kuuluva leikekirja on osaltaan valottanut koulun taistelua olemassaolonsa puolesta 1980-luvulla. Kirjallisia lähteitä ja arkistomateriaalia on täydennetty kenttätutkimuksella kesällä 2010. Sen kuluessa rakennus dokumentoitiin systemaattisesti valokuvaamalla. Samalla kartoitettiin Puistokoulun senhetkinen tilanne ulkoasun ja sisätilojen suhteen sekä arvioitiin rakennuksen säilyneisyyden aste.

Nimi: Jyväskylän kansakoulu, Puistokadun kansakoulu vai Puistokoulu?

Kun rakennus valmistui helmikuussa 1913, se oli Jyväskylän kaupungin ensimmäinen varsinainen kansakoulurakennus. Tästä syystä sitä kutsuttiin vain kaupungin kansakouluksi. Cygnaeuksen kansakoulun valmistuttua vuonna 1925 vanhempi kansakoulu sai nimekseen Puistokadun kansakoulu. Vuosina 1952–1973 rakennuksessa toimi kunnallinen keskikoulu, jonka mukaan koulutaloakin alettiin nimittää Puistokadun keskikouluksi. Myös nimitys Puistokoulu syntyi keskikoulun kaudella. Peruskoulu-uudistuksen jälkeen nimi oli vuodesta 1973 alkaen virallisesti Puistokoulun ala-aste. Jyväskylässä rakennus on jo vuosikymmenten ajan tunnettu nimellä Puistokoulu. Puistokoulua on käytetty myös rakennushistoriallisessa selvityksessä nimenä, joka viittaa ennen kaikkea rakennukseen itseensä silloinkin, kun sen suojissa toimineella koululla on ollut toinen nimi.

ARKKITEHTI WIVI LÖNN (1872–1966)

Lapsuus ja opiskeluvuodet

Olivia Mathilda Lönn syntyi Tampereella 20.5.1872. Hänen vanhempansa olivat panimomestari Emanuel Wilhelm Lönn (1846–1888) ja Johanna Maria Mathilda Sirén (1838–1924). Olivia, jota alettiin koulutyttönä kutsua nimellä Wivi, oli nelilapsisen perheen toinen lapsi. Perhe asui Näsijärven rannalla, Onkiniemen oluttehtaan lähistöllä tehtaan omistamassa huvilassa.

Wilhelm Lönn kuoli vuonna 1888, mikä mullisti perheen elämän. Mathilda Lönn muutti lapsineen Amuriin, jossa elanto hankittiin pitämällä täyshoitolaisia. Sisarukset kävivät oppikoulun, mutta äidillä ei ollut varaa kouluttaa heitä ylioppilaiksi. Wivi Lönn sai keskikoulun päästötodistuksen Tampereen Suomalaisesta Tyttökoulusta vuonna 1891. Seuraavana syksynä hän kirjoitautui oppilaaksi Tampereen Teollisuuskoulun rakennusosastolle. Päästötodistuksen saaminen edellytti käytännön työkokemusta, jota moni nainen saattoi hankkia vasta lopetettuaan opiskelun. Lönn oli koulun ainoa naispuolinen oppilas. Siksi hänestä tehtiin eräänlainen yksityisoppilas, jottei hänen olisi tarvinnut istua yhdessä poikien kanssa. Wivi Lönn oli kurssinsa paras oppilas, ja pääopettaja, arkkitehti Georg Schreck suositteli hänelle arkkitehtipintoja. Kenties tästä syystä hän ei opiskellut vuotta pidempään tai hankkinut päästötodistusta.

Syksyllä 1893 Wivi Lönn hyväksyttiin ylimääräiseksi oppilaaksi Polyteknillisen opiston arkkitehtuuriosastolle – varsinaisilta opiskelijoilta edellytettiin ylioppilastutkintoa tai lyseon päästötodistusta. Rakennusmestariopintojen ansiosta Lönn saattoi siirtyä suoraan toiselle vuosikurssille. Hän valmistui arkkitehdiksi vuonna 1896, kolmen vuoden opiskelun jälkeen. Ennen Lönniä ”Polyteekin” arkkitehtuuriosastolla oli aloittanut neljä naisopiskelijaa, joista kolme oli jo valmistunut. Bertha Enwald ja Albertina (Stina) Östman opiskelivat Lönnin kanssa yhtä aikaa, mutta eri vuosikursseilla. Opiskelutovereihin lukeutuivat myös muun muassa Birger Federley, Herman Gesellius, Armas Lidgren, Eliel Saarinen ja Lars Sonck.

Polyteekissä Lönniin suhtauduttiin ystävällisesti, joskin toisinaan hieman alentuvasti. Ensimmäisen vuoden jälkeen pääopettaja Gustaf Nyström ar-

veli Lönnin oppineen tarpeeksi toimiakseen piirtäjänä arkkitehtitoimistossa. Sitten suhtautuminen muuttui ja Nyström totesi Lönnin kyvyiltään tasa-veroiseksi miesopiskelijoiden kanssa. Valmistuttuaan Lönn työskenteli Nyströmin toimistossa toista vuotta. Kun Lönn 1898 haki naisten opiskelua tukevalta Konkordia-liitolta matkastipendiä, Nyström kirjoitti hänelle erinomaiset suositukset. Stipendillä Lönn toteuttikin kolmen kuukauden opintomatkan Manner-Eurooppaan ja Isoon-Britanniaan. Matkallaan hän tutustui erityisesti koulurakentamiseen. Erityisesti englantilaisesta koulurakentamisesta Lönn omaksui tiettyjä ratkaisuja, jotka toistuivat säännöllisesti hänen suunnitelmissaan. Tähän mennessä Lönnille oli kertynyt muutakin työkokemusta. Hän oli rahoittanut opiskelunsa osin itse, työskentelemällä loma-aikoina Akseli Blomin toimistossa Tampereella sekä piirtämällä lukuvuosien aikana Lars Sonckille ja opettajalleen Onni Törnqvistille (myöh. Tarjanne). Uransa alkuvaiheilla Lönn myös avusti kiireisinä aikoina Geselliuksen, Lindgrenin ja Saarisen toimistoa. Lienee selvää, että Lönn ansaitsi jo varhain opettajiensa ja opiskelutovereidensa arvostuksen. Lindgrenistä ja Lönnistä tuli läheisiä ystäviä ja he tekivät myöhemmin muutamia suuria yhteisprojekteja.

Uran ääri viivoja

Opiskeluajan ja pari vuotta tämän jälkeen Lönn asui pääasiassa Helsingissä. Saatuaan ensimmäisen suuren tilaustyönsä vuonna 1898 hän perusti oman toimiston Tampereelle. Samalla hänestä tuli Suomen ensimmäinen itsenäisesti toiminut naisarkkitehti. Itsenäisen uransa aikana Lönn asui ja työskenteli Tampereella 1898–1911, Jyväskylässä 1911–1918 ja Helsingissä 1918 alkaen. Tampereen kaudellaan Lönn eli erityisen voimakasta luomiskautta. Hän voitti tuona aikana yksin viisi arkkitehtuurikilpailua ja lisäksi kaksi yhteistyössä Armas Lindgrenin kanssa. Myös tilaustöinä Lönn suunnitteli useita suuria julkisia rakennuksia, erityisesti kouluja. Jyväskylän kaudella ensimmäinen maailmansota hillitsi rakentamista jonkin verran, mutta Lönnillä riitti työtä muun muassa lukuisten koulujen ja yksityistalojen suunnittelussa. Jyväskylän kaudella Lönn myös ystävystyi Parviaisen teollisuussuvun tyttären Hanna Parviaisen kanssa ja suunnitteli ensimmäiset rakennuksensa Parviaisten teollisuusyhdyskunnalle Säynätsaloon. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen

Lönn muutti vuonna 1918 Kulosaareen, Helsinkiin. Hanna Parviainen päätyi vuonna 1925 isänsä ja veljiensä jälkeen Joh. Parviainen Oy:n johtoon, minkä jälkeen Lönn teki kaikki yhtiön tarvitsemat suunnittelutyöt. Helsingin kaudella tärkeisiin työllistäjiin lukeutui NNKY ja myös muun muassa asuinrakennus- ja koulusuunnitelmia syntyi edelleen.

Wivi Lönnin päätuotanto ajoittuu 1900-luvun alkukymmenille. Töitä oli jo uran alussa niin paljon, että Lönnin oli laajennettava toimistoa palkkaamalla avustajia. Heitä oli enimmillään kuusi ja monet heistä olivat naisia. Lönn oli vaativa avustajiaan kohtaan ja tarkisti päivittäin näiden aikaansaannokset. Varsinaisen luovan suunnittelutyön hän teki aina itse. Vielä 1920-luku oli aktiivista työskentelykautta, joskin Lönn alkoi vuosikymmenen mittaan käyttää entistä enemmän aikaansa matkustellen Euroopassa Hanna Parviaisen kanssa. Vaikka Lönnillä oli tapana ottaa töitä mukaan monen kuukauden mittaisille matkoille, hän joutui torjumaan matkustelun vuoksi lukuisia työtarjouksia. Kun funktionalismi alkoi lyödä itseään läpi suomalaisessa arkkitehtuurissa 1930-luvulla, Lönnin työskentely väheni selvästi. Joitakin yksittäisiä suunnitelmia hän laati vielä 1940-luvullakin.

Lönnin ammatilliseksi erikoisalaksi muodostuivat koulut, jotka olivat yksityistalojen ohella hänen tuotannossaan eniten esiintyvä rakennustyyppi. Jo ensimmäinen itsenäinen työ, 1902 valmistunut Tampereen Suomalainen Tyttökoulu, oli osoittanut nuoren naisarkkitehdin kykenevän uudistamaan suomalaista koulusuunnittelua. Maine oli kasvanut Lönnin voitettua Tampereen Aleksanterin kansakoulun (1903), Mikkelin Suomalaisen Yhteiskoulun (1907) ja Tampereen Kauppaoppilaitoksen (1911) suunnittelukilpailut. Näiden lisäksi Lönniltä tilattiin jo Tampereen kaudella piirustukset kahdeksaan muuta koulua ja opistoa varten eri puolille maata. Lönnin kyvykkyys koulusuunnittelijana huomattiin myös Yleisten rakennusten ylihallituksessa, josta hänelle tarjottiin kouluspesialistin työtä. Lönn halusi kuitenkin säilyttää itsenäisen asemansa ja kieltäytyi. Uransa aikana Lönn laati piirustukset yli kolmeenkymmeneen erilaiseen oppilaitokseen ympäri Suomen, joskaan aivan kaikkia ei lopulta toteutettu.

Lönn voitti myös Tampereen pääpaloaseman (1906) ja Tampereen VPK:n talon (1908) arkkitehtuurikilpailut. Arkkitehtuurikilpailun voitto oli merkittävin tapa astua ammatillisen kentän täysivaltaiseksi jäseneksi. Koska kil-

paieminen tapahtui nimimerkillä, kilpailuissa oli mahdollista välttää sukupuoleen liittyviä ennakkoluuloja. Tampereella toimi vuosisadan alussa verraten suuri joukko arkkitehteja, joten kilpailu oli kovaa. Lönnin voitettua Aleksanterin kansakoulun ja pääpaloaseman arkkitehtuurikilpailut, osa miespuolisista kilpakumppaneista valitti ratkaisuisista jopa lehtien palstoilla. Valituksilla ei kuitenkaan ollut vaikutusta, sillä Lönnin piirustusten paremmuus pystyttiin perustelemaan. VPK:n talon tapauksessa Lönniä pyydettiin kehittämään piirustuksia edelleen, mutta talon suunnittelutyö annettiin lopulta rakennusmestari Heikki Tiitolalle. Lönnin mukaan rahoittajaksi lupautunut tamperelaismies oli asettanut lahjoituksensa ehdoksi, ettei suunnittelutyötä anneta naisarkkitehdille. Kilpailuvoittojen sarjaa täydensivät vielä yhteistyössä Armas Lindgrenin kanssa saavutetut huomattavat voitot Helsingin ylioppilaskunnan Osakuntatalon (1907–1908) ja Tallinnan Estonia-teatterin (1908–1909) arkkitehtuurikilpailuissa.

Liikemaaailmasta Lönnille ei juuri tullut toimeksiantoja joitakin pankkeja, apteekkeja ja myymälöitä lukuun ottamatta. Sen sijaan Lönn suunnitteli 1910–1920-luvuilla rakennuksia useille tehdaslaitoksille. Merkittävin työllistäjä oli Joh. Parviainen Oy, mutta Lönn laati suunnitelmia myös muun muassa Serlachiuksen ja Schaumannin paperitehtaille sekä Tampereen Verkatehtaalte. Jyväskylän seudulla asiakkaina oli myös muita pienempiä teollisuuslaitoksia. Lönnin tuotantoon lukeutuu joitakin kirkollisia rakennuksia, joista tunnetuimpana Pispalan rukoushuone vuodelta 1908. Tämän lisäksi Lönn piirsi Sortavalan diakonissalaitoksen, muutamia pappiloita sekä toteutumatta jääneen Amurin rukoushuoneen. Tuotantoon kuuluu myös joitakin lasten ja vanhusten hoitoon liittyviä rakennuksia, esimerkiksi 1920-luvulla Säynätsaloon Parviaisille suunnitellut lastentarha sekä vanhainkoti, johon liittyi sairaalaosasto.

Oman ryhmänsä Lönnin tuotannossa muodostavat erilaisille naisten johtamille organisaatioille laaditut rakennuspiirustukset. Koulujen joukkoon kuului useita naisten ammatilliseen koulutukseen liittyviä oppilaitoksia. Vuosina 1903–1911 Lönn piirsi rakennukset Haapaveden kasvitarha- ja keittokoululle, Tampereen Talouskoululle, Ebeneser-lastentarhaseminaarille Helsingissä, Karjaan emäntäkoululle sekä Naantalin ammatilliselle käsityö- ja talouskoululle. Vuonna 1911 Tampereen Naisvoimistelutalo Oy sai Lönniltä lahjoituk-

senä piirustukset Varalan liikuntasalirakennusta varten. 1920-luvulla Lönn suunnitteli toimitalot Helsingin ja Savonlinnan NNKY:lle, joista edellisen piirustukset Lönn teki niin ikään lahjoituksena. Edellä mainittujen lisäksi Lönn laati uransa aikana kymmeniä pientalosuunnitelmia yksityishenkilöille etenkin Tampereelle ja Jyväskylään.

Ammatti-identiteetti

Wivi Lönnin taipumukset arkkitehtuurin alalle pohjautuivat hänen matemaattisiin lahjoihinsa ja hyvään piirustustaitoonsa. Tyttökoulussa Lönnillä oli lemppaineessaan matematiikassa erinomainen opettaja, jonka johdolla hän oppi jo tuolloin laskemaan ylioppilastason matematiikkaa. Rakennusmestarikoulutus antoi vankan käytännönläheisen pohjan arkkitehtiopinnoille. Lönnin vahvuutena oli pohjakaava- ja rakennesuunnittelu. Hän suoritti lukuunotonta miehuu- luusti itse, joskin kiireisinä aikoina hänellä oli apunaan insinööri. Taidokkaat pohjaratkaisut siivittivät Lönnin arkkitehtuurikilpailujenkin voittoon. Häntä kiinnosti ratkaista annettu tehtävä käytännöllisellä ja mahdollisimman yksinkertaisella tavalla. Lönn oli myös taitava säästämään rakennuskuutioita ja samalla kustannuksia antamalla lattian polveilla useassa tasossa etenkin rinnetonteilla, mutta myös tasamaalle rakennetuissa taloissa. Taloudellisuus lisäsi luonnollisesti Lönnin suosiota tilaajien silmissä.

Arkkitehtuuri oli alkanut painottua taiteeksi 1800-luvun lopulla ja samoihin aikoihin tyylistä muodostui keskeinen kysymys. Historismin vastapainoksi kaivattiin uutta modernia tyyliä, joksi muodostui art nouveau. Sen yhtenä säikeenä Suomessa oli kansallisromantiikka, toisena rationaalisuuden painottaminen. Wivi Lönnin tyyli ei poikennut oleellisesti muiden johtavien arkkitehtien suunnitelmista. Se oli kuitenkin enemmän rationaalista kuin yltiömäisen originellia ja pikemminkin kansainvälisesti kuin kansallisromanttisesti painottunutta. Etenkin varhaiskauden julkisissa rakennuksissa oli kuitenkin myös romanttisia piirteitä ja hillitty koristeellisuus kuului Lönnin arkkitehtuuriin vielä 1910-luvullakin. Lönnillä oli tapana väheksyä taiteellisia ansioitaan, mutta todellisuudessa hänellä oli varma silmä myös julkisivujen sommittelijana. Yhteistyökumppaneina Lönn ja Armas Lindgren täydensivät toisiaan Lönnin vastatessa pohjakaava- ja rakennesuunnittelusta ja Lindgre-

nin julkisivuista ja sisustussuunnittelusta.

Lönn jätti suunnittelutyön vähitellen 1940-luvulla. Eläkepäivinäänkin Lönn oli yhä hyvin kiinnostunut arkkitehtuurista, jonka kehitystä hän seurasi suurella mielenkiinnolla. Ensimmäisenä Lönnin elämäntyölle antoivat tunnustusta nuoremmat naisarkkitehdit. Lönnin 70. syntymäpäivänä perustettiin Suomen naisarkkitehtien yhdistys, Architecta ry, jonka toimintaan Lönn sittemmin otti osaa. Vuonna 1959 Lönnille myönnettiin professorin arvonimi. (Kappaleen 2. julkaisuoikeudet Kauko Sorjosen säätiö. Lehto 2010, 1-7 [LAK].)

3. AIKAKAUDEN SUOMALAISISTA KOULURAKENNUKSISTA

Koulutalojen rakentamisessa ajanjakso 1880-luvulta itsenäistymiseen saakka oli erittäin vilkasta. 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä rakennettiin noin sata koulua vuosittain, kymmenlukujen taitteen jälkeen koulujen rakentaminen alkoi vähitellen hiipua. Koulurakentamisen nousukauden taustalla vaikuttivat koulunkäynnin yleistyminen sekä kaupunkeihin ja taajamiin suuntautunut muuttoliike. Myös vuoden 1898 koulupiiriasetus velvoitti kuntia perustamaan kouluja. Suomalaisten koulurakennusten arkkitehtuuria tutkinut Henrik Lilius jakaa ajanjakson kolmeen kauteen, joilla kaikilla oli hallitsevat suunnitteluperiaatteensa (n. 1885–1900, 1900–1907 ja 1907–1915).

Valtion koulut suunniteltiin rakennushallituksessa kiinteässä yhteistyössä kouluhallituksen kanssa. 1890-luvulla rakennushallituksessa tärkeiksi koulusuunnittelijoiksi nousivat Jac. Ahrenberg ja muun muassa kansakoulujen mallipiirustuksia laatinut Yrjö Sadeniemi. Maalaiskansakoulut rakennettiinkin useimmiten mallipiirustusten perusteella. Kuntien ja yksityisten rakentamat oppikoulut ja suuremmat kaupunkikansakoulut olivat tyypillisesti yksityisten arkkitehtien suunnittelemia, usein suunnittelija valittiin julkisen arkkitehtuurikilpailun avulla. Yksityisarkkitehtienkin suunnitelmiin vaikuttivat kouluhallituksen normit ja suositukset. Yksityiskouluja piirsivät vuosisadan vaihteessa ja sen jälkeen muun muassa Usko Penttilä, Gustaf Nyström, E. A. Kranck, Verner Thomé ja ennen kaikkea Wivi Lönn ja Lars Sonck. Wivi Lönn sai suunnitellakseen kolme koulua kilpailujen kautta, mutta Puistokoulu ja lukuisat muut koulurakennukset tilattiin häneltä suoraan. Koulujen rakentaminen rahoitettiin kunnissa pääosin kaupungin omin varoin ja valtion myöntämien lainojen turvin. Juuri näin tehtiin myös Jyväskylässä.

Kansakouluja varten oli alettu rakentaa omia uudisrakennuksia 1870-luvulta lähtien. Usein ne sijoitettiin kuitenkin jo olemassa oleviin rakennuksiin. Jyväskylässäkin kansakoulu aloitti vanhan raatihuoneen tiloissa, kunnes oman rakennuksen saaminen kävi välttämättömäksi. Kansakoulujen arkkitehtuuri oli alkuun hyvin heterogeenista ja erosi selvästi oppikoulujen edustavammista rakennuksista. Oppikoulujen rakentamisen säästöohjelma tasoitti eroa jonkin verran 1800-luvun lopulla. Kansakoulut rakennettiin alkuun lähes poikkeuk-

setta puusta, samoin monet yksityiset oppikoulut. Kivirakenteisia kansakouluja rakennettiin vain suurimpiin kaupunkeihin. Alkuvaiheen jälkeen kaupunkikansakoulut saattoivat muistuttaa suunnitteluperiaatteiltaan huomattavasti enemmän oppikouluja kuin maalaiskansakouluja. Kansakouluja varten oli ollut saatavilla mallipiirustuksia 1880-luvulta lähtien. 1900-luvun alussa seinaatin ja Taideteoksia kouluun -yhdistyksen aloitteesta syntyneet mallipiirustuskokoelmat valmistuivat vuosina 1904, 1907 ja 1910. Etenkin maaseudulla turvauduttiin yleensä mallipiirustuksiin. Jyväskylässä haluttiin panostaa kansakoulurakennukseen tätä enemmän, kun päädyttiin tilaamaan suunnitelmat yksityiseltä arkkitehdilta. Olihan kyseessä sentään pienestä koostaan huolimatta tunnettu koulukaupunki.

Vuosisadan vaihteessa koulut nauttivat yhteiskunnallista arvostusta, mikä heijastui niiden sijoittelussa ja arkkitehtuurissa. Koulut eivät olleet pelkästään hyötyrakennuksia, vaan myös osoituksia maan ja paikkakunnan sivistyneisyydestä. Niin kauan kuin hyviä tontteja riitti, koulut sijoitettiin keskeisille paikoille. Puistokoulu ei mahtunut aivan kaupungin ydinkeskustaan, mutta se sijoitettiin tilavalle tontille tärkeään liikenteelliseen ja maisemalliseen kohtaan kortteliin, joka oli alun perinkin tarkoitettu julkista rakentamista varten. Kooltaan ja rakennusmateriaaliltaan Puistokoulu oli ikään kuin välimuoto maalaispitäjien pienistä puukouluista ja kaupunkien suurista kivikouluista. Sellaisena se kuvaa hyvin Jyväskylää pikkukaupunkina. Sijainnista kaupungissa kertoi se, ettei tilaohjelmaan kuulunut opettajan asuntoa maalaiskansakoulujen tapaan. Kouluun ei myöskään liittynyt muita ulkorakennuksia kuin käymälä.

Ulkomuoto

Koulurakennuksissa suosittiin pitkään symmetrisesti jäsenneiltyjä fasadeja niiden juhlallisen ja arvokkaan ilmeen takia. Symmetrisyys myös sopi kivrakentamista hallinneeseen tyylisuuntaan, uusrenessanssiin. Kaupunkien ensimmäiset puiset kansakoulutalot saattoivat edustaa myös niin sanottua nikarkarityyliä. Vuosisadan vaihteessa monumentaalisuutta tärkeämmäksi tulivat kodikkuuden ja maalauksellisen kaupunkikuvan ihanteet ensin muun muassa uusgotiikan ja sitten suomalaisen art nouveaun myötä. 1910-luvun taitteessa

yleinen tyylikehitys ohjautui uudelleen klassistiseen suuntaan. Yksityiskoulut olivat yleensä tyyllillisesti valtion kouluja edistyksellisempiä. Esteettisten ihanteiden lisäksi monissa rakennusprojekteissa oli otettava huomioon kustannuskysymykset, jotka ohjasivat suunnittelua rationaaliseen suuntaan. Puistokoulu sijoittuu myöhäisen art nouveaun ja klassismin murroskauteen. Pikkukaupungin kansakoulurakennuksena se on ilmeeltään rationaalisen hillitty.

Tilanjäsentely ja huoneohjelma

Vielä 1800-luvun lopulla suurempien monikerroksisten koulutalojen tilanjäsentely perustui yleensä keskikäytäväratkaisulle. Rakennuksen keskellä kulki sen pituussuunnassa käytävä, jonka molemmille puolille luokkahuoneet sijoitettiin. Keskikäytävän suosioon vaikutti sen taloudellisuus, joten se oli erityisen tavallinen rakennushallituksen suunnittelemassa valtion kouluissa. Portaat sijaittivat usein samasta syystä vain toisessa päädyssä, joskus kuitenkin molemmissa. Vähitellen keskikäytävää suosittumiksi tulivat sivukäytävä- ja hallijärjestelmä. Sivukäytäväpohjakaavassa käytävän toinen seinä oli ulkoseinä. Hallijärjestelmässä luokkatilat oli ryhmitelty hallien ja niihin liittyvien portaikkojen ympärille. Hallijärjestelmä yleistyi pohjakaavamallina erityisesti vuosisadanvaihteessa. Rakennushallituksessa suunnitellut koulut pysyivät normatiivisina pitkään, yksityisesti suunniteltujen koulujen pohjakaavat olivat useammin yksilöllisiä. Kaupunkien ensimmäisten kansakoulutalojen pohjakaavat perustuivat miltei säännöllisesti sivukäytäväjärjestelmään. Vuosisadan vaihteessa myös kaupunkikansakouluissa alettiin soveltaa hallijärjestelmää.

Wivi Lönn oli vuoden 1898 opintomatallaan tutustunut laajasti koulurakentamiseen. Hallijärjestelmä oli yksi hänen matkallaan omaksumista suunnitteluperiaatteista. Lönn oli Suomessa hallijärjestelmän käyttäjänä yksi ensimmäisistä: hän suunnitteli keskushallit jo vuonna 1898 ensimmäiseen koulurakennukseensa, Tampereen suomalaisen tyttökouluun. (Kivinen 1982, 43.) Halliratkaisut yhdistettiin Suomessa alkuun Lönnin nimeen niin selkeästi, että eräs toinen arkkitehti kirjoitti Lönnille pyytäen lupaa käyttää hänen ”keksintöään” omissa koulusuunnitelmissaan.

1900-luvun alussa koulun tilaohjelmaan pyrittiin sisällyttämään vaihteleva määrä tilavia, valoisia ja terveellisiä luokkahuoneita; yhdistetty voimistelu- ja juhlasali (aikaisemmista erillisistä saleista oli luovuttu taloudellisista syistä); opetusvälineiden säilytystilat; usein kirjasto, joka yhdistettiin monesti opettajainhuoneeseen ja talonmiehen asunto sekä tarvittavat ulkorakennukset. Erikoisluokat, kuten laulu-, piirustus- ja luonnontieteiden luokat olivat vakiintuneet tilaohjelmiin jo aikaisemmalla kaudella. Pieniinkin maalaiskansakouluihin kuului kaudella usein erillinen veistoluokka, sillä käsityöllä oli keskeinen asema suomalaisessa kansakouluopetuksessa. Maaseudulla kansakoulurakennuksissa oli tyypillisesti opettajan asunto, joskus myös oppilasasuntola. Kaupunkipaikkakunnalla tämä ei ollut tarpeen.

Vuosisadanvaihteen uutuuksina suurten koulujen huoneohjelmiin ilmaantuivat ryöppy- eli suihkuhuoneet ja erilliset ruokailuhuoneet. Vuonna 1905 kouluhallitus suositteli opetuskeittiön sijoittamista kansakouluihin. Naulakkohuoneet olivat kuuluneet koulujen tilaohjelmiin ennen 1890-luvun alkua, jolloin ne oli alettu jättää pois säästösyistä. Lönn oli vuoden 1898 opintomatallaan tullut siihen tulokseen, että oppilaiden päällysvaatteiden sijoittaminen käytäviin pilasi suomalaisten koulurakennusten sisäilmaa. Ensimmäisestä koulusuunnitelmastaan lähtien hän pyrki sisällyttämään päällysvaatehuoneet koulujen tilaohjelmiin. Vuoden 1910 vaiheilla naulakkohuoneet yleistyivät uudelleen muidenkin arkkitehtien suunnittelemissa kouluissa.

Vuosisadanvaihteen aikoihin käytiin keskustelua luokkahuoneiden muodosta, kun pohdittiin, pitäisikö rakentaa niin sanottuja syvyys- vai pituusluokkia. Kaudella vakiintui lopulta pitkä ja kapea luokkahuoneen muoto eli pituusluokka. Luokkiin tuli runsasta sivuvaloa mieluiten oppilaiden vasemmalta puolelta. Ikkunat tuli ihanteen mukaan sijoittaa yhdelle seinälle, jotta kylmiä seinä oli vain yksi. Valaistuksen riittävyden kannalta suositeltiin, että luokat olisivat maksimissaan seitsemän metrin levyisiä. Jotta takarivistäkin näki hyvin taululle, saivat luokat olla enintään kymmenen metrin pituisia.

Puistokoulun tilaohjelma on monella tapaa ajalleen tyypillinen, joskaan ei aikakauden käsitysten mukaan täysin ihanteellinen. Sen pohjakaavan voi tulkita pienimuotoiseksi hallipohjakaavaksi, sillä varsinaisia käytäviä ei rakennuksessa esiinny. Virkistyshuone on hallina pohjakaavan osalta keskeisessä asemassa. Lönn sisällytti koulujensa tilaohjelmiin jo varhain virkistyshuo-

neen, jossa välitunnit olisi mahdollista viettää huonolla säällä. Vuoden 1898 matkakertomuksessaan hän oli todennut, että englantilaisissa kouluissa oli heti porrashuoneen yhteydessä suurempi huone, ”jossa lapset pahan ilman sattuessa voivat viettää välituntinsa”. (Kivinen 1982, 43.) Lönnin koulujen pohjapiirustuksissa virkistyshuone esiintyy ainakin Forssan ja Savonlinnan kansakouluissa sekä Joensuun ja Mikkelin yhteiskouluissa. Muissakin kouluissa on vastaavasti sijoitettuja hallitiloja, mutta niitä ei ole aina erikseen nimetty. Virkistyshalli yleistyi kouluarkkitehtuurissa laajemmin vasta vuoden 1910 jälkeen. (Tutkimusaineistot [LAK].)

Puistokouluun olisi haluttu alun perin sisällyttää muun muassa piirustusluokka, opetuskeittiö ja suihkuhuoneet, jotka kuitenkin jätettiin säästösyistä pois tilaohjelmasta. Ainoa erikoisluokka oli kansakouluissa niin tärkeänä pidetty veistoluokka. Tyypillisiä tiloja olivat luokkien lisäksi muun muassa yhdistetty juhla- ja voimistelusalit, opetustarvikkeiden säilytys- ja päällysvaatehuoneet, vahtimestarin asunto ja opettajainhuone.

Puistokoulussa on pituusluokat, joissa kateederit on sijoitettu siten, että valo tulee oppilaiden vasemmalta puolelta. Seitsemän metrin leveysrajaa on enimmäkseen noudatettu, toisen kerroksen etelän puoleisia luokkia lukuun ottamatta. Niihin on kuitenkin osunut kaikkein voimakkain luonnonvalo ja koulussa oli täydennyksenä myös sähkövalaistus. Pisin luokka on tasan kymmenen metrin pituinen. Puistokoulun luokkahuoneissa on kolme kaksoispulpettien jonoa vierekkäin, mikä oli kaudella pituusluokkien tyypillinen kalustustapa.

Talotekniikka

Koulutilat pyrittiin mitoittamaan järkevästi ja niihin pyrittiin rakentamaan ajanmukaiset ilmanvaihto- ja lämmitysjärjestelmät, joihin oli kiinnitetty erityistä huomiota jo 1880-luvulta lähtien. Ilmanvaihto alettiin hoitaa ilman lämmittämiseen perustuvilla kalorifeereilla 1880–90-lukujen taitteesta alkaen, mutta uunilämmitys säilyi yleisimpänä lämmitysjärjestelmänä vielä 1890-luvulla. Uudella vuosisadalla myös keskuslämmitys alkoi yleistyä julkisissa rakennuksissa. Sähkövalo oli alkanut yleistyä jo hieman aikaisemmin. Kouluihin rakennettiin vesijohto edellyttäen, että sellainen löytyi kaupungis-

ta. Puistokoulussa oli alusta saakka kaikki nämä uusimmat mukavuudet. Teknisenä uutuutena koulutaloissa olivat myös välipohjien rautabetonirakenteet, joita hyödynnettiin myös Puistokoulun rakennuksessa.

Sisustus

Paljasta hirsipintaa ihailtiin kansallisromanttisessa hengessä, mutta hygieenisyyden ja lämmönpitävyyden takia vuosisadan alun puukoulut yleensä vuorattiin. Sisätiloissa käytettiin panelointia, maalia ja tapetointia. Seinät suositeltiin paneloitaviksi noin puolentoista metrin korkeudelle lattiasta, jotta akustiikka paranisi. Väliseinät ja katot tuli maalata vaaleiksi valoisuuden lisäämiseksi. Tämä myös edisti hygieniaa ja vähensi vetoisuutta. Lattiat tuli vernissata tai maalata. Tältä osin Puistokoulu oli tyypillinen esimerkki puukoulun sisustuksesta. (Lilius 1982, 103–131; Viljo 1989, 94–95, 97; Wäre 1989, 138–141.)

4. PUISTOKOULUN HISTORIAA

Kouluolot ennen kaupungin kansakoulun perustamista

Suomen ensimmäiset kansakoulut olivat 1850-luvulla sivistyneiden kartanonomistajien ja tehtailijoiden perustamia. Hieman laajemmin niitä alettiin perustaa vuoden 1866 kansakouluasetuksen myötä, mutta kansakouluopetuksen aloittaminen oli 1800-luvun loppupuolella vielä kuntien oman aktiivisuuden varassa. Ennen kansakouluja opetuksesta vastasivat lasten vanhemmat ja seurakunnat, joiden kiertokoulut olivat etenkin maaseudulla yleisimpiä kouluja. Joissakin pitäjissä oli vakituksia pitäjänkouluja. Kaupungeissa toimi myös varakkaamman väen jälkikasvulle tarkoitettuja yksityiskouluja, esimerkiksi pedagogioita ja mamsellinkouluja. (Peltonen 1989, 10–13)

Jyväskylän peruskoulutuksen historia on monisäikeinen. Jyväskylän pitäjään saatiin ensimmäinen kiertokoulu vasta 1858, sillä kaupungissa toimi jo vuonna 1847 perustettu ala-alkeiskoulu, johon tuli oppilaita myös maalauskunnan kylistä. Muilta osin opetuksesta olivat maaseudulla huolehtineet lasten vanhemmat ja lukkarit. Kaupunkiin perustettiin 1850-luvun jälkipuoliskolla vielä pojille ja tytöille köyhäinlastenkoulut, jotka toimivat vuoteen 1866 saakka. Käsityöläisten sunnuntai koulu perustettiin pojille vuonna 1858 ja tytöille seminaarin naisoppilaiden toimesta 1860-luvulla. Jyväskylässä toimi 1850- ja 1860-luvuilla myös yksityisiä tytöille tarkoitettuja mamsellinkouluja. Yksityinen tyttökoulu perustettiin vuonna 1864 ja se muuttui valtion oppikouluksi 1886. (Peltonen 1989, 11, 13, 15–20)

Suomen kansakoululaitoksen hahmotteli Uno Cygnaeus 1850-luvun lopulla. Jyväskylän seminaari perustettiin vuonna 1863 ja kansakouluasetus annettiin kolme vuotta myöhemmin 1866. Samana vuonna aloittivat seminaarin yhteydessä sen mallikoulut (harjoituskoulut), joihin myös köyhäinkoulujen lapset siirrettiin seuraavana vuonna. Kansakouluasetuksen mukaan jokainen kaupunkiseurakunta oli velvollinen perustamaan oppilastarpeen vaatiman määrän kansakouluja, mutta kaupungeille jätettiin itsehallintoperiaatteen mukaan melko suuri vapaus omien kouluolojensa järjestämiseen. Koska Seminaarin mallikoulut tyydyttivät Jyväskylässä perusopetuksen tarpeet yhdessä muiden kaupungissa toimivien yksityisten koulujen kanssa, Jyväskylän kaupunki ei

perustanut kansakoulua vielä vuosikymmeniin. Kaupunki säästyi näin kokonaan kansakoulumenoilta, sillä valtio kustansi kokonaan seminaarin ja sen alaiset koulut. Tilanne oli samankaltainen useimmissa suomalaisissa seminaarikaupungeissa. (Peltonen 1989, 21–23, 57)

Kaupungin väliaikainen kansakoulu 1891–1908

Jyväskylän väkiluku oli lisääntynyt voimakkaasti 1870-luvulla ja vuosisadan vaihteen aikoihin saavutettiin 3 000 asukkaan raja. Vuonna 1891 oltiin ensi kertaa siinä tilanteessa, että kaikki poikamallikouluun pyrkivät lapset eivät mahtuneet sinne. Kaupungin valtuusmiehet päättivät perustaa tilapäisen yksiluokkaisen alakansakoulun ja palkata sille yhden opettajan. Tilapäinen alakansakoulu toimi vanhan raatihuoneen tiloissa ensin vain yhden lukuvuoden ajan, seuraavina parina vuonna kaikki oppilaat otettiin seminaarin mallikouluun. Elokuussa 1894 oppilaita oli jälleen liikaa mallikoulun oppilaspaikkoihin nähden. Valtuusto päätti perustaa yksiopettajaisen alakansakoulun, jossa noudatettiin tyttöjen ja poikien yhteisopetusta. Koulun johtokunta esitti jatkossa useaan otteeseen koulun vakinaistamista, mihin valtuusto ei kuitenkaan suostunut, vaan päätti toistuvasti jatkaa koulun toimintaa lukuvuosi kerrallaan. (Peltonen 1989 49–53)

Keväällä 1898 Seminaarin matematiikan lehtori Nestor Ojala perusti yhdessä poikamallikoulun yliopettajan Herman Niemen ja tämän vaimon Aurora Niemen kanssa valmistuslaitoksen seminaarin pyrkijöille ja kiertokoulunopettajiksi aikoville. Tätä tarkoitusta varten he anoivat kaupunginvaltuustolta käyttöönsä väliaikaisen kansakoulun tiloja ja kalustoa sekä lupautuivat huolehtimaan alakansakoululuokkien ja käsityöläiskoulun valmistavan osaston opetuksesta. Valtuuston suostuttua pyyntöön koulu pysyi edelleen muodollisesti kaupungin alakansakouluna, mutta käytännössä koulu muuttui seminaarin mallikouluja vastaavaksi kouluksi. (Peltonen 1989, 53–54)

Varsinainen kansakoulu 1909 ja oma koulutalo 1912–13

Mallikoulut ja yksityiset oppikouluun valmistavat koulut olivat syynä siihen, että oppilasmäärä pysyi kunnallisessa koulussa verrattain pienenä aina

1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopulle saakka. Tästä syystä valtuuston oli pitkään mahdollista siirtää päätöstä pysyvän kansakoulun perustamisesta. Vuonna 1909 oltiin tilanteessa, jossa seitsemänkymmentä lasta olisi jäänyt ilman koulupaikkaa. Suurin syy tähän oli yhden yksityiskoulun toiminnan päättyminen saman vuoden keväällä. Kun samaan aikaan valmisteltiin Mäki-Matin liittämistä kaupunkiin, oli kaupunginhallitus jo vakuuttunut oman pysyvän kansakoulun välttämättömyydestä. Vakituinen kansakoulu aloitti toimintansa syyslukukauden alusta 1909. Vielä ensimmäisen lukuvuoden ajan alakoulun ensimmäinen luokka toimi valmistuslaitoksen harjoituskouluna. (Peltonen 1989, 66–73.)

Kansakoulun ensimmäinen oma koulurakennus valmistui Puistokadun varrelle alkuvuodesta 1913. Koulutyötä oli aloiteltu yläkerran huoneissa jo edellisen vuoden lopulla. Oppilas- ja opettajamäärä lisääntyi nopeasti. Kaupungin väkiluku oli jyrkässä kasvussa ja perusopetuksen antamisessa painopiste siirtyi yksityiskouluilta varsin nopeasti kunnalliselle kansakoululle. Kun kansakoulussa oli rakennuksen valmistuessa noin 250 oppilasta, heitä oli kaksi vuotta myöhemmin jo yli 400 ja lukuvuoteen 1921–22 mennessä yli 500. Koska koulussa oli vain kahdeksan luokkahuonetta, jouduttiin jo lukuvuonna 1913–1914 turvautumaan vuorolukuun. Tilanahtaudesta huolimatta Puistokoulun tiloissa aloitti vuonna 1915 toimintansa myös Jyväskylän Suomalainen Yhteiskoulu rehtori Anni Oksasen johdolla. Seuraavana vuonna koulu siirtyi niin sanottuun Kenkätehtaan taloon Cygnaeuksenkatu 9:ään. Kansakoulun johtokunta esitti koulun laajentamista tai kokonaan uuden koulun rakentamista jo syksyllä 1914. Asiat edistyivät hitaasti ja helpotusta tilanteeseen saatiin vasta noin kymmenen vuotta myöhemmin, kun Cygnaeuksen kansakoulu valmistui vuonna 1925. Uuden kansakoulun valmistuttua vanhempi koulurakennus sai uudeksi nimekseen Puistokadun kansakoulu. Cygnaeuksen kansakoulun syrjäisestä sijainnista johtuen Puistokadun kansakouluun jäi niin paljon oppilaita, että pari luokkaa toimi edelleen kahdessa vuorossa. (Peltonen 1989, 79–87, 100–101; Jyväskylän Norssi 70 vuotta 1986, 16.)

Puistokoulun sota-ajat

Sota-aikoina koulurakennuksessa ei voitu antaa opetusta normaalisti. Venäjäl-

lä tapahtui marraskuun 1917 alussa bolševikkivallankumous, jonka seurauksena Suomessa alkoi yleislakko. Vapaus- ja sisällissota puhkesi Suomessa helmikuussa. Jyväskylä kuului rintamalinjan valkoiselle puolelle ja sodan aikaiset tapahtumat sujuivat kaupungissa melko rauhallisesti. Lukuvuonna 1917–1918 koulunkäynnissä oli joka tapauksessa katkoksia ja koulurakennus oli ajoittain muussa käytössä. Jo kesällä 1917 kansakoulun oli luovutettava kolme luokkahuonetta, varastohuone ja vahtimestarin asunnosta huoneen ja keittiön käyttöoikeus venäläisen topografikomennuskunnan sotilaiden käyttöön. Marraskuussa Jyväskylän vallankumousneuvosto sulki kaupungin koulut lyhyeksi aikaa ja 10.3.–15.4.1918 rakennus oli suojeluskunnan majoituskäytössä. Tänä aikana koulu toimi tilapäisissä tiloissa niin sanottujen jatkuokkien huoneistossa ja evankelisessa rukoushuoneessa. Koulutyölle asetti haasteita luonnollisesti myös se, että miesopettajat osallistuivat sotatoimiin eivätkä voineet hoitaa virkojaan. (Peltonen 1989, 81, 91; Martio 2004, 53–54.)

Toinen maailmansota puhkesi syksyllä 1939 ja Suomi joutui siihen pian mukaan. Koulutyö häiriintyi luonnollisesti Jyväskylässä kuten muuallakin maassa lukuvuoden 1939–1940 aikana. Lokakuun 8. päivänä 1939 annettiin määräys koulujen ottamisesta sotilaskäyttöön, ja ne määrättiin välittömästi tyhjennettäväksi. Puistokoulu määrättiin majoitus-, koulutus- ynnä muuhun käyttöön ja Cygnaeuksen koulu sotilassairaalaksi. Ylimääräiset kertausharjoitukset pidettiin 10.10. ja kuljetukset itärajalle oli määrä aloittaa jo seuraavana päivänä. Komennukset koskivat myös osaa kansakoulun opettajista. Jyväskylän sotilaspiirin reserviläiset komennettiin Jyväskylään, missä toimi kaksi perustamispaikkaa. Tykistö kokoontui Puistokoululle. Myös muut kaupungin ja sen lähialueen koulut joutuivat pian sotilaskäyttöön, joten koulutyön jatkaminen kävi mahdottomaksi.

Marraskuussa Cygnaeuksen kansakoulun tilat vapautuivat ja koulutyö ehdittiin aloittaa vuorolukuna. Talvisota alkoi kuitenkin vain muutaman päivän kuluttua marraskuun 30. päivänä, jolloin koulutyö keskeytyi uudelleen määräämättömäksi ajaksi. Osa opettajista oli erilaisissa kotirintaman työpalvelutehtävissä ja lottina. Suuri osa jyväskyläläisistä koululapsista lähetettiin turvaan maaseudulle, sillä Jyväskylä oli sotatarviketeollisuuden ja tärkeän poikittaisen rautatieyhteyden takia mahdollinen pommituskohde. Ilmahyök-

Liikekannallepano syksyllä 1939. Hevosia kootaan talvisotaa varten Puistokoulun pihalle. Keski-Suomen museon kuvaarkisto.

käysuhka säilyi koko sodan ajan, vaikka Jyväskylää pommitettiin vain 29. ja 31. joulukuuta. Talvisota päättyi 13. maaliskuuta 1940, mutta kaikki koulut olivat edelleen sotilaskäytössä. Koulutyö käynnistettiin huhtikuun puolivälissä useissa erillisissä tilapäisissä tiloissa. Puistokoulu vapautui sinne sijoitetuista siirtolaisista syyslukukauden 1940 alkuun mennessä. Rakennustoimiston vuosikertomuksessa todettiin, että rakennuksen oltua puolustuslaitoksen käytössä sekä siirtoväen ja sotilaiden majoituspaikkana, olivat tapetit, ovet, ikkunat, lattiat, kaiteet, seinäpaneelit ynnä muut niin kurjassa kunnossa, että kiinteistössä oli välttämätöntä tehdä huomattavasti enemmän korjauksia etukäteissuunnitelmiin nähden. (Peltonen 1989, 145–148; Martio 2004, 55–58; Jyväskylän kaupungin kunnallishallinto vuonna 1942, 412.)

Sodan jälkeen siirtolaisten lapset ja uudet alueliitokset vuonna 1941 lisäsivät kaupungin kansakoululaitoksen oppilasmäärää. Lukuvuosi 1940–41 oli kansakouluissa tiiviin koulunkäynnin aikaa, jolloin pyrittiin korvaamaan edellisen lukuvuoden puutteellista opetusta. Jatkosota alkoi pian kouluvuoden päättyttyä kesäkuussa 1941. Kaikki koulut ja muut julkiset rakennukset otettiin uudelleen sotilaskäyttöön, Puistokoulu taas majoitustiloiksi. Sekä mies- että

naisopettajat olivat jälleen erilaisissa maanpuolustustehtävissä rintamalla tai kotiseudulla. Syyslukukauden alku lykkääntyi, ja Puistokoulussa opetustyö päästiin aloittamaan joulukuun puolivälin jälkeen. Cygnaeuksen kansakoulu jäi toistaiseksi pysyvästi sotasairaalaksi, ja sen oppilaita sijoitettiin muihin kouluihin, muun muassa Puistokouluun.

Puistokoulun keskuskeittiö sai alkunsa sodan seurauksena: Cygnaeuksen koulussa sijaitseva kansakoulujen keskuskeittiö oli sotasairaalan käytössä, joten lukuvuonna 1941–1942 Puistokoulun kellarikerrokseen muurattiin keittiöliesi tilapäistä koulukeittiötä varten. Sittemmin päätettiin rakentaa koulutontille erillinen tilapäinen keskuskoulukeittiö, joka toteutettiin syksyllä 1942 piharakennuksen länsipäähän. Piharakennuksessa ennestään ollut varastohuone muutettiin lämmönpitäväksi sekä varustettiin sähkövalolla ja tarvittavilla patalaitteilla. Kaikkia oppilaita koskeva ilmainen kouluruokailu toteutui keväällä 1944 sitä koskevan uuden lain tultua voimaan. Lakimuutokseen varauduttiin jo edellisenä vuonna laajentamalla keskuskeittiötä ja parantamalla sen varustelua liittämällä se vesijohto- ja viemäriverkon piiriin. Vuonna 1944

Jatkosodan liikekannallepano kesällä 1941. Tällä kertaa Puistokoulun pihalle on koottu autoja. Kuvasa näkyvät pihaa rajanneet kuusi- ja säleaidat. Keski-Suomen museon kuvaarkisto.

keittiötä laajennettiin uudelleen. Laajennusten jälkeen rakennukseen kuului keittiön lisäksi oppilaiden ruokailuhuone. Keskuskeittiöstä ruokaa kuljetettiin autolla muihin kouluihin, yhteensä jopa yli tuhannelle oppilaalle.

Kesällä 1944 alkaneen Neuvostoliiton suurhyökkäyksen seurauksena kaikki koulut otettiin vielä kerran sotilaskäyttöön. Puistokoululle sijoitettiin erinäisiä toimistoja, rintamalta siirtynyt autokorjaamo ja varastoja, myöhemmin autonpalautustoimistokin. Sota loppui syksyllä 1944, mutta koulurakennuksia ei Jyväskylän keskeisen sijainnin ja hyvien kulkuyhteyksien takia saatu opetuskäyttöön ennen kuin aivan vuoden lopulla. Puistokoulu vapautui kokonaan vasta vuodenvaihteessa. Rakennustoimiston vuosikertomuksessa 1945 todettiin jälleen, että etenkin koulun lattiat ja seinät olivat menneet huonoon kuntoon puolustuslaitoksen käytössä. (Peltonen 1989, 150, 152–158; Jyväskylän kaupungin kunnallishallinto vuonna 1942, 446, 452–453; Jyväskylän kaupungin kunnallishallinto vuonna 1943, 489; Jyväskylän kaupungin kunnallishallinto vuonna 1944, 361, 422; Jyväskylän kaupungin kunnallishallinto vuonna 1945, 494.)

Jyväskylän kansakoulun keskikoulu

Sotien jälkeen opetusta alettiin uudistaa koko maassa. Valtioneuvosto asetti vuonna 1945 koulutyötä uudistamaan sekä oppikirja- että opetussuunnitelmakomiteat. Keväällä 1946 Jyväskylän kansakoulutarkastajaksi valittiin V. A. Niininen oli jäsenenä molemmissa. Keskikoulujen perustaminen oli laillistettu vuonna 1946 ja ne oli tarkoitettu ennen kaikkea köyhien ja syrjäisten kuntien koulumuodoksi. Niinisen johdolla Jyväskylän kansakoululaitos osallistui valtakunnalliseen keskikoulukokeiluun jo ennen kuin uudistukset virallistettiin vuonna 1948. Jyväskylän kunnallinen kokeilukeskikoulu oli ainoa kaupunkiin perustettu, ja se aloitti toimintansa Cygnaeuksen kansakoulussa loppuvuodesta 1946. Jyväskylä sai keskikoulun vanhana koulukaupunkina ja Kasvatusopillisen korkeakoulunsa takia, sillä kaupunkia pidettiin hedelmällisenä paikkana kokeilulle. Koulun nimi oli vuoteen 1951 saakka Jyväskylän kansakoulun keskikoulu.

Jo 1940-luvun alkupuolella oli ollut selvää, että Jyväskylän kansakoulujen tilat olivat jälleen jäämässä pieniksi oppilasmäärään nähden. Puistokadun

kansakoulun alaluokille piti 1940–50 lukujen vaihteessa vuokrata lisätiloja koulurakennuksen ulkopuolelta. Keskusta-alueen tilanne helpottui vasta kun Keskuskansakoulun ensimmäinen osa valmistui Rajakadun varteen kesällä 1952. Keväällä kansakoulun johtokunta oli päättänyt, että Puistokadun kansakoulu silloisessa muodossaan lakkautettaisiin ja sen oppilaat siirtyisivät Keskuskansakouluun. Kokeilukeskikoulu puolestaan siirrettäisiin Cygnaeuksen kansakoululta Puistokouluun. Sinne sijoitettiin alkuun myös jatkokoulun kauppalinjan luokat. Syyslukukaudesta 1952 alkaen rakennus toimi noin kahdenkymmenen vuoden ajan hieman isompien lasten opinahjona. Rakennuksessa toimivaa koulua kutsuttiin yleensä kunnalliseksi keskikouluksi ja koulutaloa Puistokadun keskikouluksi. Myös nimitys Puistokoulu syntyi keskikoulun kaudella. Puistokoulun rakennus osoittautui kasvavalle keskikoululle liian pieneksi jo vuonna 1957, ja lisätiloja jouduttiin vuokraamaan useasta eri paikasta. (Peltonen 1989, 159–161, 178–183; Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1951, 110.)

Peruskoulun ala-asteeksi 1973 ja lakkautusuhka

Siirtymistä peruskoulujärjestelmään valmisteltiin vuodesta 1965 lähtien. Kokeiluperskoulu aloitti toimintansa syksyllä 1968 kansakoulujen ensimmäisillä ja kolmansilla luokilla. Syksyllä 1972 kokeilu ulotettiin yläasteelle, ja kunnallinen keskikoulu oli osa yläastekokeilua. Jyväskylä siirtyi peruskoulujärjestelmään syyslukukauden alusta 1973. Koulutoimenjohtaja Pekka Käpin mukaan koulutoimessa jouduttiin 1970-luvun alussa puolustamaan Puistokoulun rakennuksen säästämistä ja koulutoiminnan jatkumista sen suojissa. (Puistokoulun leikekirja, KSML:n lehtileike ilmeisesti keväältä 1987.)

Kaupungin koulutoimi laati 1969 koulusuunnitelman, jonka mukaisesti pienten koululaisten opetusta varten luotiin korttelikouluverkosto. Tavoitteena oli, että koulumatkan tulisi olla maksimissaan 500 metriä. Puistokoulu oli yksi ensimmäisen ja toisen luokan oppilaiden korttelikouluista, mutta se aiottiin jättää asteittain pois käytöstä 1980-luvulla. 1980-luvun alussa Puistokoulussa oli enää kaksi ensimmäistä ja kaksi toista luokkaa, joten osa luokkahuoneista oli tyhjillään. Tyhjiä tiloja luovutettiin erilaisiin käyttötarkoituksiin, koululla toimi muun muassa Elisabeth Maxwell-Sihvosen englanninkielinen

leikkikoulu, kaupungin sosiaalitoimen alainen iltapäivähoito sekä kaupungin koulujen oppimateriaalikeskus. Rakennusta kaavailtiin 1980-luvun alussa myös annettavaksi Steiner-koulun käyttöön, mutta aie ei toteutunut. Lisäksi kaupunginhallitus selvitteli 1980-luvun lopulla, olisiko Puistokoulu muutettavissa järjestöaloksi. Nuorisojärjestöt tarvitsivat kiinteistön, johon sijoitettaisiin opiskelija-asuntola, retkeilymaja sekä toimisto- ja liiketilaa. (KSML 13.9.1988)

Kiivaimmillaan keskustelu lakkauttamisesta oli vuonna 1988. Puistokoulun pelastukseksi koituivat oppilaiden vanhempien ja koulun johtokunnan aktiivisuus. Nämä olivat sitkeästi anoneet kouluvirastolta kolmannen ja neljännen luokka-asteen saamista Puistokouluun, mikä olikin onnistunut lukuvuosina 1984–1985 sekä 1986–1987. Neljäs luokka tosin toimi tässä vaiheessa vain vuoden ajan. Kun koulun aktiivinen käyttö saatiin turvattua vuosikymmenen vaihteeseen saakka, ja koulussa laadittiin edistyksellisiä opetuksen kehityssuunnitelmia, alkoi tilanne ratketa Puistokoulun eduksi. Kouluvirastossa tulittiin siihen johtopäätökseen, ettei pienen koulun lakkauttamisella saavutettaisi merkittäviä säästöjä. Uudelle vuosikymmenelle tultaessa ei myöskään enää pidetty kiinni pienten lasten erillisistä kouluista, vaan Puistokoululle perustettiin viides ja kuudes luokka-aste vuosina 1994 ja 1995. (Martio 2004, 71–72; 74–76; Puistokoulun leikekirja, KSML:n lehtileikkeet vuosilta 1986–88.)

Laajennusosa ja peruskorjaus

1990-luvun puolivälin jälkeen Puistokoulun asema koulurakennuksena on vakiintunut ja myös vanhan rakennuksen arvo on alettu ymmärtää aikaisempia vuosikymmeniä paremmin. Keskustan alueen pienten lasten määrä on kasvanut 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppua kohden, mikä nosti jälleen kerran esiin kysymyksen tilojen laajentamistarpeesta. Keväällä 2008 järjestettiin arkkitehtuurikilpailu Puistokoulun tilojen laajentamiseksi. Kilpailun voittajan, Arkkitehti Sari Niemisen, suunnittelema Puistokoulun laajennusosa valmistui kesällä 2010. Uudisosaan sijoitettiin paitsi Puistokoulun lisätiloja myös tilat Päivärinteen päiväkodille. Vanha Puistokoulu tullaan peruskorjaamaan lähivuosina.

5. KOULUN KORTTELI JA LÄHIYMPÄRISTÖ

Kadut ja puistot

Puistokoulun kortteli on ollut Jyväskylän kaupungin omistuksessa sen perustamisesta saakka. Ensimmäinen alueelle laadittu asemakaava oli F. L. Mahlbergin vuoden 1899 asemakaava, jonka mukaista korttelirakennetta ei kuitenkaan toteutettu. Kortteli ja tontti on kaavoitettu toteutuneeseen muotoonsa vuonna 1910 vahvistetun Valter Thomén ja Hugo Liliuksen asemakaavan mukaisesti. Asemakaavassa korttelia rajaavista viidestä kadusta yksi oli jo tuolloin nimeltään Kansakoulukatu. Muilta reunoilta korttelia rajasivat Sammonkatu, Ainonkatu, Puistokatu sekä Opistokatu eli nykyinen Yliopistonkatu. Kadut olivat hiekkapintaisia, niin kuin kaikki kadut Jyväskylässä vielä tuohon aikaan. Puistokatua reunustivat kaksinkertaiset suurten koivujen rivistöt, ja myös Opistokadulla oli tuuheaksi kasvaneet puuistutukset.

Ennen kaupungin kansakoulun rakentamista kortteli oli rakentamaton. Koska kansakoulu oli sen ensimmäinen rakennus, sitä on koko rakennushistoriansa ajan käytetty kuin yhtä tonttia. Vuoden 1912 joulukuussa laaditusta pa-

1910-luvulla Puistokatu oli vielä hiekkapintainen, ja sitä reunustivat kaksinkertaiset suurten koivujen rivistöt. Kuvan vasemmassa reunassa näkyy Lönnin suunnittelema alkuperäinen ulkorakennus. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

lovakuutushakemuksesta käy ilmi, että myös kaikki koulutonttia ympäröivät tontit naapurikortteleissa olivat vielä rakentamattomia. Uutta piharakennusta varten vuonna 1916 otettu palovakuutus puolestaan osoittaa, että tuolloin jo kuudella naapuritontilla oli yksikerroksiset puurakennukset. Tällaisessa ympäristössä kookkaammalla Puistokoululla oli kiistaton kaupunkikuvallinen merkitys. Koulukorttelia ympäröivä rakennuskanta säilyi matalana vuosikymmeniä. Naapurirakennuksista kookkain oli pitkään rakennusmestari M. F. Forseliuksen suunnittelema, kultaseppä Jaakko Vehmaalle vuonna 1928 rakennettu nykyinen Hotelli Yöpuun rakennus. Puistokoulun ympäristöön alkoi kohota korkeita kerrostaloja vasta 1960-luvulla. (Jäppinen 2005, 95, 105; Puistokoulun palovakuutukset 1912 ja 1916 [KA/Tarmo]; Kuva-arkisto [K-SM]; Kohdeinventointilomake 24 [K-SM].)

Jyväskylän kaupungin katuja alettiin kivetä vuodesta 1925 lähtien. Puistokatu oli yksi ensimmäisistä, se kivetettiin epäsäännöllisen muotoisilla kivillä Aren aukiolta Tellervonkadun risteykseen asti vuonna 1927. Jalkakäytävät päällystettiin betonilaatoilla seuraavana vuonna. Muut katuosuudet valmistuivat 1930-luvulla. 1930-luvun valokuvassa näkyy Yliopistonkadun ja Puistokadun risteyksessä liikenteenjakajaan sijoitettu pyöreä bensiini- ja lehtikioski.

Jyväskylän kaupungin katuja alettiin kivetä vuodesta 1925 lähtien. Puistokatu oli yksi ensimmäisistä, se kivetettiin Aren aukiolta Tellervonkadun risteykseen asti vuonna 1927. Kuvassa katua kivetään Puistokoulun kohdalla, koulun aita näkyy vasemmassa reunassa. Valokuvaamo Päijänne, Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Kioskin oli suunnitellut Alvar Aalto vuonna 1927. Puistokoulun tontin osalta jalkakäytävä asfaltoitiin vuonna 1949. Katuosuus Aren aukiolta Tellervonkadulle asfaltoitiin kokonaisuudessaan vuonna 1960. (Pennanen 1986 [K-SM]; Martio 2005, 18.)

Yrjö Blomstedt oli Mahlbergin asemakaavaa kritisoidessaan esittänyt, että nykyisen Yliopistonkadun ja Puistokadun risteykseen olisi luotava näyttäväksi kadunpääteeksi julkinen rakennus ja aukio eli tori. Thomén ja Liliuksen asemakaavassa paikalle oli hahmoteltu Puistokadun molemmin puolin julkisia rakennuksia ja kookas aukio, Puistokadun tori. Puistokoulu jäi kuitenkin ainoaksi toteutuneeksi julkiseksi rakennukseksi. Asemakaavaan merkittyä aukiota ei koskaan toteutettu, kenties siitä syystä, ettei myöskään monumentaalirakentaminen vaikuttanut näillä kulmillä toteutuvan. 1930-luvun alussa sen paikalle alettiin rakentaa Puistokadun puistoa, joka valmistui vuonna 1935. Puisto sopi paremmin naapurikortteleihin vähitellen syntyneeseen rakennuskantaan, joka muodostui pääasiassa matalista puutaloista. Puistoon tehtiin hiekkakäytäviä, istutettiin lehmuksia sekä toteutettiin tenniskenttä ja suurikokoinen hiekkakenttä, joka jäädytettiin talvisin luisteluradaksi. (Jäppinen 1996, 5, 82–83.) ([0011-0223](#))

Muiden Puistokoulun korttelia reunustaneiden katujen kiveykset valmistuivat 1930-luvulla. 1930-luvun valokuvassa näkyy Jyväskylänkadun, nykyisen Yliopistonkadun, ja Puistokadun risteyksessä liikenteenjakajaan sijoitettu pyöreä bensiini- ja lehtikioski. Kioskin oli suunnitellut Alvar Aalto vuonna 1927. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Näkymä Puistotorilta kansakoulun suuntaan toukokuussa 1933. Koulun pihalla näkyy vuonna 1916 rakennettu piharakennus vielä alkuperäisessä muodossaan. Koivurivistöt on kaadettu kadun kiveämisen yhteydessä ja tilalle on istutettu lehmuksia. Valokuvaamo Pääjanne, Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Koulun piha-alue

Puistokoulun tontilla oli alusta saakka koulun lisäksi erilaisia piharakennuksia. Vuonna 1912 koulun viereen oli rakennettu ulkokuonerakennus, jota on kuvailtu tarkemmin kappaleessa 7. Jo vuonna 1915 kansakoulun johtokunta oli valittanut kaupunginvaltuustolle, että hajuhaittaa aiheuttava ulkokuone sijaitsi liian lähellä koulua ja vieläpä aivan joidenkin luokkahuoneiden ikkunoiden alla. Valtuusto ei puoltanut johtokunnan toivetta siirtää käymälöitä kauemmaksi. Sen sijaan suostuttiin johtokunnan ehdotukseen, jonka mukaan oli tarpeen rakentaa puuvaja koulun lämmittämiseen käytettäville haloille. Lauta- ja ristikkorakenteinen vaja rakennettiin vuonna 1916. Se oli pohjaltaan 13 x 7 metrin kokoinen ja hieman yli seitsemän metriä korkea. Jonkin aikaa piha-alueella sijaitsi siis kaksi pienehköä piharakennusta, palovakuutusasiakirjojen mukaan molemmat olivat olemassa ainakin vielä vuonna 1918. Alkuperäinen käymälärakennus purettiin valokuvista päätellen viimeistään vuoteen 1927 mennessä. (Puistokoulun palovakuutukset [KA/Tarmo].)

Vuonna 1916 rakennettu piharakennus koki vuosikymmenten kuluessa lukuisia muutoksia. Vuonna 1943 laaditut rakennuspiirustukset osoittavat, että

puuvajasta on erotettu kuivakäymälät, jotka on todennäköisesti lisätty rakennukseen siinä vaiheessa, kun alkuperäinen käymälärakennus on purettu. Mittoiltaan ulkorakennus on vielä ennallaan. Useissa valokuvissa näkyy rakennuksen länsipuolelle viimeistään 1920-luvulla rakennettu tilava aitaus, jossa on kenties säilytetty lisää polttopuita. (Korhonen 1943, Piharakennuksen piirustukset [Rpk/JKKA].) Vuonna 1942 Cygnaeuksen koulun keskuskoulukeittiö oli edelleen sotasairaalan käytössä, eikä Puistokoulun kellarikerrokseen aikaisemmin samana vuonna rakennettu tilapäiskeittiö riittänyt vastaamaan kouluruokailun tarpeisiin. Loppuvuodesta päätettiin rakentaa mahdollisimman nopeasti Puistokadun koululle tilapäinen keittoparacki piharakennuksen yhteyteen siten, että jo olemassa oleva varastohuone rakennettiin lämmönpitäväksi ja varustettiin keittiöksi. Vuosina 1943 ja 1944 piharakennuksen ruokalaa laajennettiin huomattavasti: keittiötiloja suurennettiin ja oppilaita varten rakennettiin ruokailutila. Laajennukset tehtiin jatkamalla rakennusta länteen päin, kunnes se oli lähes yhtä pitkä kuin itse koulu. Ulkorakennus purettiin vuonna 1966. (Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1942, 446 ja 1943, 489 ja 1944, 25, 422 ja 1966, 332.)

Wivi Lönnin piirustuksiin ei kuulunut pihasuunnitelmaa. Valtaosa koulun

Vuonna 1916 valmistuneen piharakennuksen länsipuolelle rakennettiin viimeistään 1920-luvulla tilava aitaus, jossa on ilmeisesti säilytetty polttopuita. Kuvassa Puistokoulun pihalla pelataan pitkäpalloa. Keski-Suomen museon kuvaarkisto.

Vuosina 1943 ja 1944 piharakennuksen ruokalaa laajennettiin huomattavasti: keittiötiloja suurennettiin ja oppilaita varten rakennettiin ruokailutila. Laajennukset tehtiin jatkamalla rakennusta länteen päin, kunnes se oli lähes yhtä pitkä kuin itse koulu. Ulkorakennus purettiin vuonna 1966. Puistokoulun arkisto.

piha-alueesta oli alkuvuosikymmeninä hiekka- ja nurmikenttää. Piha-aluetta rajasi Puistokadun puolella osin Lönnin suunnittelema korkea säleaita, osin yksinkertainen matala puuaita, jossa oli tolppien välissä kaksi vaakalautaa. (ks. kuvat ss. xx ja xx) Aita ei alkuun ulottunut Puistokadun ja Opistokadun risteykseen saakka, vaan piha-alue oli rajattu pienemmäksi. Lönnin piirustusten mukainen aita purettiin valokuvista päätellen vuosien 1927–1933 välisenä aikana. Siihen liittynyt portti oli olemassa pidempään, ainakin vielä 1950-luvulla. (ks. kuva s. xx) Ilmeisesti noin 1920–30-lukujen taitteesta ainakin 1950-luvun puoliväliin tonttia rajasi myös kuusiaita. (ks. kuva s. xx) Säälle alttiina olevia puuaitoja uusittiin vuosikymmenten kuluessa lukuisia kertoja. Inventointihetkellä tontti on rajattu puisella säleaidalla kolmelta sivulta. Uudisosan kohdalla ei ole aita. Kansakoulukadun varrella on rakennusviraston talo-osastolla vuonna 1958 suunniteltu pyöröteräs- ja metalliverkkoportti. Puistokadun puolella on vuonna 2003 rakennettu portti, jonka suunnittelun pohjana on käytetty Lönnin alkuperäistä porttia. Portin suunnitelmat laati Jyväskylä Konsulttien (Jycon) rakennusarkkitehti Ulla Taipale.

Vuosina 1936–37 koulun piha salaojitettiin ja tasattiin. Vuonna 1936 laadittuun pihasuunnitelmaan on merkitty lisäksi tontin Aionkadun puoleis-

le reunalle pituushyppypaikka ja piharakennuksen edustalle korkeushyppyn vauhdinottopaikka. Seuraava säilynyt pihaa koskeva suunnitelma on vuodelta 1961. Siinä koulun kentälle ja rakennusten edustoille on laadittu tehokas paikoitussuunnitelma. Vuonna 1969 kaupunki vuokrasi Kansakoulukadun ja Yliopistonkadun kulmauksesta rouva Margit Mäkiselle palstan grillikioskin pitämistä varten. Suunniteltu kioski oli puu- ja kuitulevyrakenteinen ja se oli tarkoitus perustaa jalaksille. Muita kioskeihin liittyviä rakennuslupia ei rakennusvalvonnassa ole, mutta vuonna 1966 otettu valokuva osoittaa, että tuolloin Puistokadun ja Yliopistonkadun kulmauksessa sijaitsi kaksi elintarvikekioskia. Toinen niistä näkyy myös kuvassa vuodelta 1975.

Rakennuksen peruskorjauksen jälkeen vuonna 1975 koulun kortteliin laadittiin ensimmäinen monipuolinen pihasuunnitelma. Sen mukaan piha-alue oli tarkoitus jakaa koulun edustan asfaltoituun alueeseen, palloilukenttään ja kahteen leikkialueeseen, joiden pintana oli pehmeä sora. Koulun edustalle maalattiin kuvioita pihaleikkejä varten ja käymäläsiiven edustalle merkittiin parkkipaikat. Palloilualueelle sijoitettiin palloiluseinä ja koripalloteline.

Puistokadun ja Yliopistonkadun kulmauksessa sijaitsi 1960-luvun jälkipuoliskolla kaksi elintarvikekioskia. Lähiympäristön puutalot olivat tähän mennessä kadonneet, ja tilalle oli rakennettu kookkaita kerrostaloja. Taito Mörk, Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Leikkialueille oli suunniteltu pölkyistä ja puomeista tasapainoiluratoja, liukumäkiä, puurakenteisia eläimiä, autoja, junia ja hiekkalaatikoita. Kenttien reunamille oli sijoitettu penkkejä ja katsomo. Pihalle oli merkitty myös kiipeilyteline, karuselli ja ”avaruusteline/liukurata”. Piha-alueen ja katujen väliin sekä tontin luoteiskulmaan tuli istuttaa puita ja muuta kasvillisuutta. Vain osa koulupihan leikkivälineistä näkyy valokuvissa, muuten suunnitelmien toteutumistasesta ei ole tietoa.

Vuonna 1998 pihalle rakennettiin asfaltoidun alueen reunaan kaupungin talonsuunnitteluyksikön omana työnä polkupyörä-, luistin- ja jätekatos. Asemapiirustuksessa palloilukenttä ja luoteiskulman leikkialue ovat entisillä paikoillaan. Toinen leikkialue koulun edessä asfaltoidun pihan eteläpuolella on muutettu yleisurheilu- ja koripallokentäksi. Leikkialueella on muun muassa kiipeilyteline, monitoimiliukumäki, tasapainoilupaikat ja keinuja sekä alueen keskellä ilmeisesti karuselli. Uudisrakennusosan valmistuttua kesällä 2010 myös piha-aluetta uudistettiin. Vanhan osan edustalla on edelleen asfaltoitu pihakaistale, ja suurin osa tontista on hiekkakenttää. Uudisosan edustalla on Päivärinteen päiväkodin aidattu leikkialue. Myös koululaisille tehtiin uusi kiipeilytelineyryhmä. (Puistokoulun pihasuunnitelmat [JKTPA]; Rakennusluvut 195/98 ja 09-170 [JKRA].)

6. PUISTOKOULUN SUUNNITTELU JA RAKENTAMINEN

Päätös kansakoulutalon rakentamisesta ja rakennuspaikan valinta

Jyväskylän väliaikainen alakansakoulu toimi vuosina 1891–92 sekä vuosina 1894–1909 kaupungin vanhalla raatihuoneella. Siellä jatkoi myös kaupungin vakituinen kansakoulu ensimmäisten toimintavuosiensa 1909–1912 ajan. Uuden kunnallistalon valmistuttua vuonna 1899, oli vanha raatihuone jäänyt pääasiallisesti koulujen käyttöön. Rakennuksessa toimi 1900-luvun alussa väliaikaisen ja sittemmin vakinaisen kansakoulun lisäksi seminaarin poikamallikoulu (tuolloin nimeltään poikaosastokoulu), seminaariin valmistava laitos, Jalkasen valmistava koulu, käsityöläiskoulu ja merimieskoulu. (Peltonen 1989, 71)

Vielä vakituisen kansakoulun ensimmäisen lukuvuoden alussa kaupunginvaltuusto ja kansakoulun johtokunta olivat uskoneet koulun jäävän pieneksi mallikouluja täydentäväksi kouluksi. Ensimmäisen kevätlukukauden alussa oltiin kuitenkin jo huolissaan siitä, miten koulutilat riittäisivät seuraavana syksynä, sillä kansakouluikäisten lasten määrä kasvoi kaupungissa nopeasti. Syyskuussa 1910 koulun johtokunnan asettama toimikunta esitti valtuustolle uuden ajanmukaisen kansakoulutalon rakentamista. Valtuusto valitsi marraskuussa valiokunnan, joka sai tehtäväkseen teettää koulun rakennussuunnitelman kustannusarvioineen. (Peltonen 1989 70, 73.)

Kaupunginvaltuuston nimittämä kansakoulun rakennuttamista valmisteleva valiokunta esitti alusta saakka tulevan kansakoulun sijoituspaikaksi korttelia XXI kokonaisuudessaan. Kortteliin oli asemakaavassa merkitty kolme tonttia, joista yhdelle rakennettaisiin koulu, toinen jäisi pihaksi ja kolmannelle olisi mahdollista jatkossa laajentaa koulutiloja. Puistokoulun mahdolliseen laajentamistarpeeseen varauduttiin siis jo alun perin, vaikka laajennus toteutui vasta tasan sata vuotta näiden ensimmäisten kaavailujen jälkeen vuonna 2010. (Peltonen 1989, 74)

Arkkitehdin valinta ja suunnittelutyö

Koulutalon suunnittelua ajatellen valiokunta kääntyi arkkitehti Wivi Lönnin puoleen, sillä hänet tiedettiin kokeneeksi ja ansioituneeksi koulurakennusten suunnittelijaksi. (Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1911, 41.) Jyväskylässä ei 1910-luvun alussa toiminut arkkitehteja, jotka olisivat tässä mielessä pystyneet kilpailemaan tilauksesta Lönnin kanssa. Valiokunta ehdotti Lönniä kansakoulurakennuksen suunnittelijaksi vuonna 1910, jolloin hän vasta valmisteli muuttoaan Jyväskylään. Kyseisenä vuonna Lönn osti kaksi tonttia Seminaarinmäeltä ja laati piirustukset omaa taloaan varten. Lönn oli suunnitellut Jyväskylään muutamia rakennuksia jo kymmenluvun alussa, joten hänet tunnettiin kaupungissa. Lisäksi Ville Lönn, arkkitehdin veli, oli rahatoimikamarin jäsen. Wivi Lönn muutti kaupunkiin loppuvuodesta 1911, ja kansakoulun ensimmäiset luonnokset valmistuivat samoihin aikoihin.

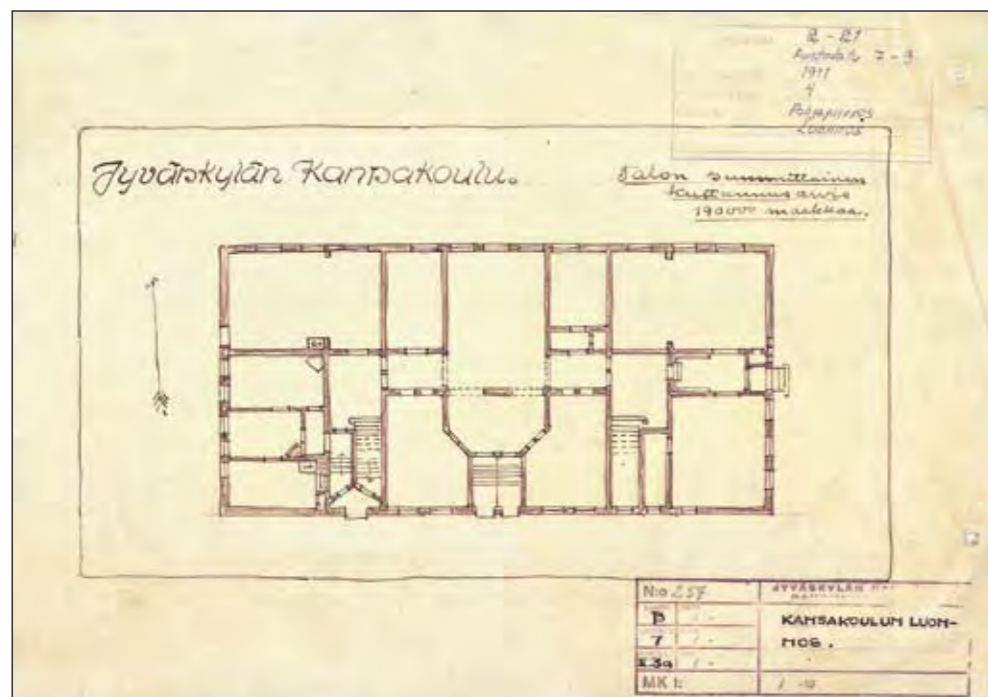
Suunnittelun lähtökohtana valiokunnalla oli alusta lähtien kustannusten pitäminen kohtuullisina. Tästä syystä kokonaan kivirakenteista rakennusta ei sen kalleudesta johtuen vakavissaan harkittu. Kokonaan puusta rakennettua yksikerroksista rakennusta sen sijaan oli harkittu. Valiokunta ei pitänyt sitä hyvänä ratkaisuna, sillä rakennus olisi ”levinnyt tavattoman laajalle pinta-alalle”, tai tilat olisi pitänyt jakaa useampaan rakennukseen. Wivi Lönn laati luonnoksen kaksikerroksista, osin tiilestä ja osin puusta rakennettavaa koulutaloa varten ottaen huomioon valiokunnan toiveet. Myös koulun johtokuntaa kuunneltiin luonnosvaiheessa. Ensimmäinen luonnos kustannusarvioineen tuli kaupunginvaltuuston käsittelyyn jo 25. lokakuuta 1911, luonnokset olivat valmistuneet samana iltana. Koska valiokunnan luonnoksia koskeva lausunto ei näin ollen ollut valmistunut kokoukseen mennessä, asian käsittely siirrettiin marraskuun 1. päivänä pidettyyn seuraavaan kokoukseen.

Valiokunta perusteli lausunnossaan kantaansa kaksikerroksiseen, tiili- ja puurakenteiseen ratkaisuun päätymisestä ja vakuutti kansakoulun tilojen olevan kaikin puolin ajanmukaiset ja perusteellisesti suunnitellut. Luonnoksissa koulu on hahmoteltu hyvin pitkälti lopullisen tilaohjelman mukaisesti: pohjakerrokseen oli sijoitettu alakansakoulun kaksi luokkahuonetta, veistoluokka, kaksi päällysvaatehuonetta, oppilaiden välitunti huone, opettajainhuone, kanslia, aula- ja käytävätilat sekä vahtimestarin kaksi huonetta ja keittiön käsit-

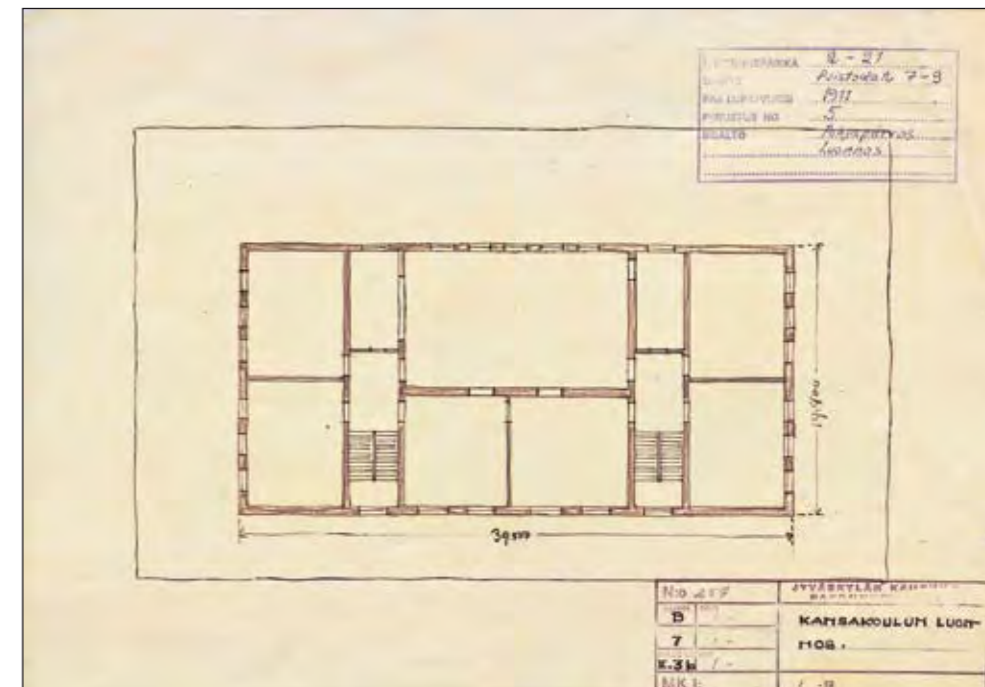

tävä asunto. Toisessa kerroksessa oli yläkansakoulun kuusi luokkahuonetta, voimistelusalali ja kokoelmahuone. Ulkoseinät aiottiin kokonaan rapattaviksi, jotta talo saisi ”kauniin ja arvokkaan julkipuolisen ulkonäön”. Rakennuksen edustalle tulisi kadulta saakka katettu käytävä, jotta oppilaat saattaisivat sade-säälläkin viettää välituntinsa ulkona. Käytävän pihan puoleinen pää ulottuisi ulkokäymälään saakka. Lämmitysjärjestelmäksi Lönn ehdotti lämminilmakeskuslämmitystä, joka toimisi samalla ilmanvaihtojärjestelmänä. Tätä seikkaa valiokunta halusi vielä selvittää lisää ennen kuin antaisi siitä mielipiteensä. Luonnoksen mukaisen koulutalon kustannusarvio oli 117 000 markkaa, ja valiokunta esitti, että valtuusto ottaisi rakentamista varten 120 000 markan lainan. Kansakoulun johtokunta esitti luonnokseen tutustuttuaan valtuustolle sen hyväksymistä. (Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1911, 40–43; Peltonen 1989, 74–75; [Lönn 1911, Kansakoulurakennuksen pohjakaavaluonnokset.] [Rpk/JKKA].)

Kaupunginvaltuuston kokouksessa luonnoksesta keskusteltiin vilkkaasti. Suunnitelmaa kritisoitiin liian vaatimattomaksi ja ehdotettiin, että valiokunta laatisi uuden suunnitelman ja kustannusarvion peräti kolmikerroksisesta kivirakenteisesta koulutalosta. Tilaohjelmaa tulisi siinä täydentää erillisellä piirustussalilla, suihkuhuoneilla sekä talousopetukseen tarkoitettulla opetuskeittiöllä. Valiokunta toimi ripeästi ja toi jo marraskuun 29. päivänä valtuus-

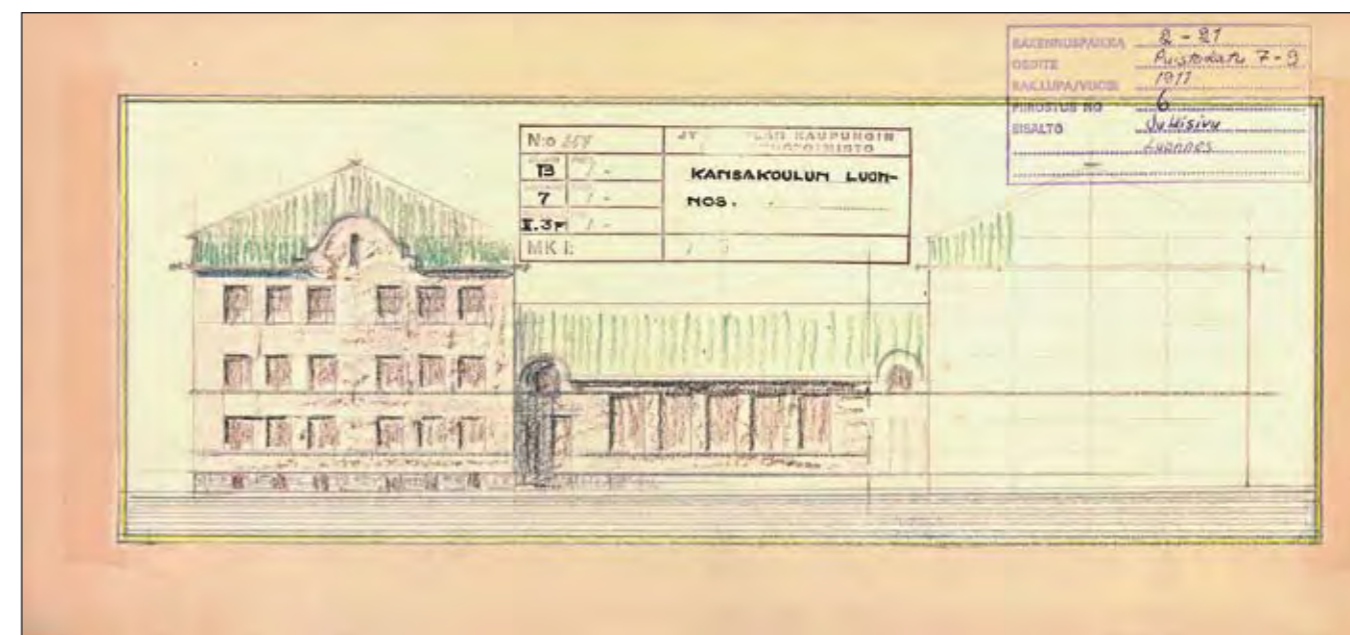

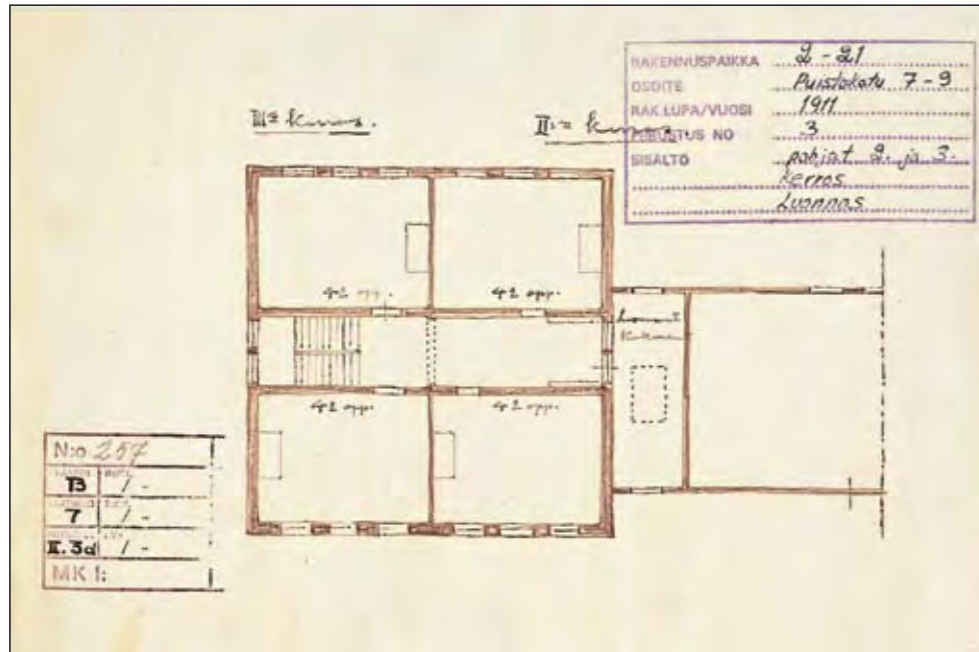
Viereisellä sivulla ja oikealla: Wivi Lönnin ensimmäisiä luonnoksia pidettiin liian vaatimattomina ja häntä pyydettiin laatimaan uudet suunnitelmat. Lönn laati kahdet uudet luonnokset. Toinen niistä kuvasi kokonaan kivirakenteista koulua, jonka kustannusarvio oli 190 000 markkaa. Jyväskylän kaupungin keskusarkisto.

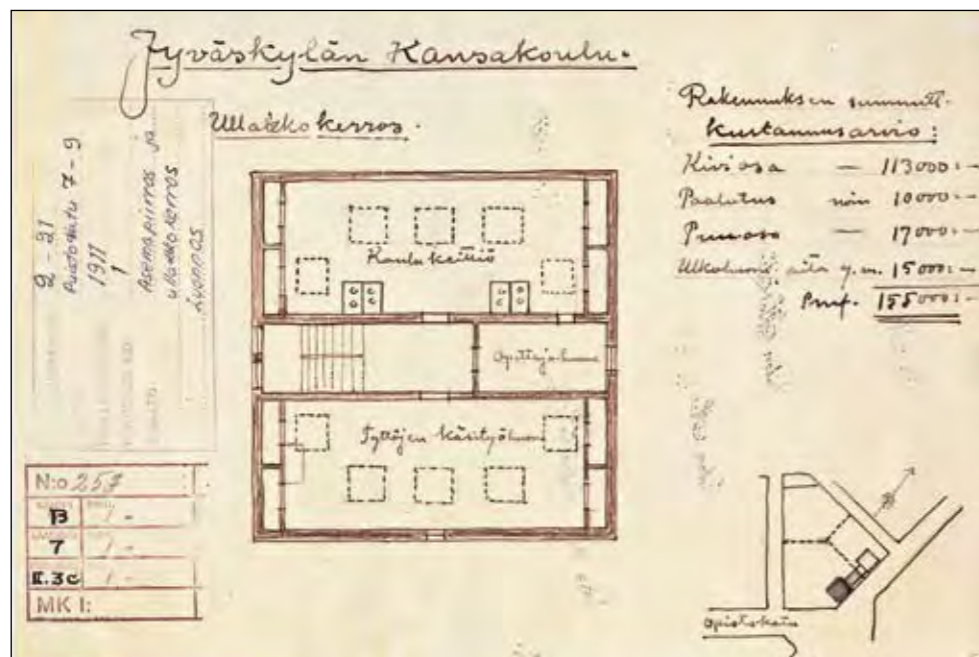
Toisen uuden vaihtoehdon mukaan koulu rakennettaisiin kolmeosaiseksi. Kahden kivirakenteisen, kolmekerroksisen rakennusosan väliin tulisi matala puurakenteinen voimistelusaliossa. Tämä vaihtoehto suunniteltiin rakennettavaksi kahdessa osassa siten, että ensin rakennettaisiin voimistelusalili ja toinen varsinainen koulurakennus. Jyväskylän kaupungin keskusarkisto.

ton käsittelyyn kaksi uutta Lönnin laatimaa ehdotusta. Toinen niistä kuvasi kokonaan kivirakenteista koulua, jonka kustannusarvio olisi 190 000 markkaa. Toisen vaihtoehdon mukaan koulu rakennettaisiin kolmeosaiseksi siten, että kahden kivirakenteisen, kolmen kerroksen korkeisen, rakennusosan väliin tulisi matala puurakenteinen voimistelusaliossa. Tämä vaihtoehto suunniteltiin rakennettavaksi kahdessa osassa siten, että ensin rakennettaisiin voimistelusalili ja toinen varsinainen koulurakennus. Kiviseen rakennukseen

Kiviseen rakennusosaan oli tarkoitus sijoittaa tavallisia luokkahuoneita sekä ullakkokerrokseen valtuuston toivomat erityisluokat: opetuskeittiö ja tyttöjen käsityöluokka. Ehdotuksen kustannusarvio oli 155 000 markkaa. Jyväskylän kaupungin keskusarkisto.

sijoitettaisiin luokkahuoneita sekä ullakkokerrokseen opetuskeittiö ja tyttöjen käsityöluokka. Ehdotuksen kustannusarvio oli 155 000 markkaa. Valtuustolle antamassaan uudessa lausunnossa valiokunta kannatti kuitenkin edelleen ensimmäisen luonnoksen toteuttamista. Samalla se esitti valtuuston ehdottamista lisätiloista seuraavaa: koulukeittiö voitaisiin sijoittaa erilliseen lisärakennukseen; suihkuhuoneita ei pitäisi rakentaa, sillä niiden käytössä on muualla esiintynyt hankaluuksia talviaikaan; ja erillinen piirustusluokka ei olisi välttä-

mätön, sillä piirustustunnit voitaisiin pitää tavallisissa luokkahuoneissa.

Samassa marraskuun 1. päivän kokouksessa valtuusmiehet päättivät ensi tilassa rakennuttaa kansakoulurakennuksen Lönnin ensimmäisten luonnosten pohjalta. Valiokunta sai tehtäväkseen teettää ”jollain asiaa tuntevalla henkilöllä täydelliset kansakoulutalon piirustukset, noudattamalla pääasiallisesti Arkkitehti Lönnin laatimia piirustusluonnoksia (...).” Tämä henkilö tuli olemaan Lönn itse. Koulun pohja- ja kivijalkapiirustukset haluttiin saada vahvistettaviksi heti niiden valmistuttua, jotta rakennustöihin päästäisiin mahdollisimman nopeasti. Ne hyväksyttiin jo 14.12.1911. Kuun lopussa kaupunki solmi urakkahuutokaupan perusteella urakkasopimuksen perusmuurin, kivijalan ja kiviportaiden toteuttamisesta rakennusmestari J. K. Johanssonin kanssa. Samalla rakennustyön valvojaksi nimettiin arkkitehti Wivi Lönn ja Jyväskylän kaupungin nuorempi rakennusmestari Viljo Raittila. Lönn sai pääpiirustukset valmiiksi helmikuussa 1912. (Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1911, 44–48, 178–179; Peltonen 1989, 75; Lönn 1912, Jyväskylän kaupungin kansakoulu... [Rpk/JKKA].)

Koulun rakentaminen

Urakkasopimukset

Keväällä 1912 valmisteltiin tulevaa rakennusurakkaa. Wivi Lönn oli jo aikaisemmin ilmoittanut, että koulun rakentamista varten tarvittaisiin 155 000 normaalikokoista tiiltä, joista kolmannes saisi olla vaaleaksi poltettuja. Rahatoimikamari päätti hankkia mahdollisimman monta tarjousta sanomalehti-ilmoituksella, mutta määräaikaan mennessä saapui vain Toiminimi Joh. Parviainen Oy:n tarjous. Kun siihen oli tutustuttu, tiilien hankinta päätettiin sittenkin antaa urakoitsijan tehtäväksi. (Martio 2004, 17.)

Myös koulurakennuksen varsinainen urakka kilpailutettiin. Kiviurakka voitiin hyväksyä sellaisenaan ja sen valmistuttua solmittiin toinen urakkasopimus toiseksi alimman urakkatarjouksen tehneen rakennusmestari A. E. Henrikssonin kanssa 4.4.1912 koulurakennuksen ja siihen liittyvän ulkokuonerakennuksen tekemisestä. Samalla allekirjoitettiin työselitys ja ainearvio. Henriksson sitoutui kaupungin rakennusjärjestyksen, arkkitehti Wivi Lönnin tekemien piirustusten, erikois- ja täyskopiopiirustusten sekä aine- ja työse-

lityksen mukaan rakentamaan uuden kansakoulurakennuksen, ulkokuoneen ja portin. Rakennuksen yläkerran, porraskäytävien ja ulkokuonerakennuksen tuli olla valmiina ja käyttökunnossa elokuun 25. päivänä 1912 ja koko rakennuksen täysin valmiina 1.1.1913. Aliurakoitsijoilla teetettiin vesi-, viemäri-, sähkö- ja keskuslämmityksen asennustyöt.

Urakkasopimuksen allekirjoittamisen jälkeen tutustuttiin keskuslämmitys- ja ilmastointilaitoksen suunnittelu- ja asennustöistä tehtyihin tarjouksiin. Urakasta kilpailivat tukholmalainen A. B. M. Faeder, tamperelainen toiminimi K. F. Dunderberg ja helsinkiläinen O.Y. Vesijohtoliike A.B. Kaikkien tarjousten koettiin olevan liian kalliita, joten urakka kilpailutettiin uudelleen K. F. Dunderbergin ja O.Y. Vesijohtoliike A.B.:n välillä. Toiminimien oli otettava huomioon seuraavat seikat: 1) luokkien sisäilman tuli vaihtua 2,5 kertaa tunnissa, 2) keskusilmanvaihtolaitokseen tuli kuulua ilmankosteuslaitos, hydrometri ja lämpömittari, 3) toiminimi oli velvollinen hankkimaan varoventtiilin ja 4) toiminimi oli velvollinen tekemään laitoksessa muutoksia ilman lisäkustannuksia. Näistä kahdesta valittiin lopulta K. F. Dunderberg, joka rakensi koulun keskuslämmitys- ja ilmanvaihtojärjestelmän. Pulpettien teko annettiin puuseppä E. F. Parikaisen tehtäväksi 18 markan kappalehintaan. Rakennustöiden valvojiksi nimettiin jälleen Lönn ja Raittila. Lönnin matkustaessa ulkomaille viideksi viikoksi rakennustyön valvominen annettiin kaupungininsinööri G. Kraftille. (Urakkakontrahti [Pkka/JKKA]; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuonna 1912, 47; Peltonen 1989, 77–79; Martio 2004, 17–19.)

Rakentaminen ja tarkastukset

Lokakuun 19. päivänä 1912 rahatoimikamarin kokous pidettiin uudessa kansakoulutalossa. Läsnä olivat rahatoimikamarin ja kaupunginvaltuuston asettaman rakennustoimikunnan jäsenet, työnvalvoja Raittila sekä urakoitsija Henriksson. Syyskuussa rahatoimikamari oli antanut Henrikssonille lisäaikaa lokakuun 1. päivään saakka. Rakentaminen oli silti myöhässä sovitusta aikataulusta: yläkerran huoneet eivät olleet valmiit, sillä lattioiden lakkaus oli vasta aloitettu ja sisäikkunat puuttuivat. Myös porraskäytävät olivat keskeneräiset. Lisäksi alakerrassa ei ollut ikkunoita, eikä ikkuna-aukkoja ollut muutenkaan peitetty. Pihalle vievistä oviaukoista puuttuivat ovet ja kaikista alakerran huoneista lattiat. Ulkorappaus oli keskeneräinen, minkä lisäksi se

oli rahatoimikamarin ja rakennustoimikunnan mielestä tehty liian myöhään pakkasilmoilla, joten oli vaarana, että se tulisi irtoamaan ennenaikaisesti. Ulkokuonerakennus ei ollut valmis.

Henriksson oli luvannut 19.10., että koulun yläkerta pääsisi käyttämään lokakuun 28. päivä, mutta se valmistui vasta marraskuun puolivälissä. Alakerran ovet ja ikkunat saatiin paikoilleen vasta joulukuussa. Henriksson ei ylipäänsä näyttänyt välittävän välitarkastuksen aikana kirjatusta puutteista, joten rahatoimikamari ja rakennuskonttori vaativat kansakoulun lopputarkastuslautakunnalle osoittamassaan kirjeessä 4.1.1913, että tämä velvoitettaisiin korjaamaan rakennuksen puutteet ja maksamaan kaupungille sakkoa urakkasopimuksen mukaisesti sekä korvaamaan rakennuksen lämmityskulut. Puutelistalla oli tammikuussa edelleen pitkä. tekemättä olivat:

1. 113,5 m Kivijalan kiilausta sementin sekaisella laastilla
2. 125,0 m² Kivijalan saumausta ja puhdistusta
3. 40 m² raitisilma kanavan pohjan ja seinämäin sileäksi sliippausta
4. 325,0m² Ulkopuolen rappausta listoineen
5. Kellariin johtavan porraskäyt. valkaisu ja vahtimestarin kellarin etuseinän rappaus ja myös ovien maalaukset siellä
6. Kattilakomeron lattian, rappujen ja seinäin viimeistelyt, sekä kellarin 8 osan akk. raamien maalaus ja myykien valkaisu.
7. 1 kpl. Muuripadan päällystys galv. levyllä (myös kansi höyry torvi)
8. 528-180=348 m² I” hylkylauta lattia ullakkoon
9. Vesikaton maalaus pää rak., ulkokuonerak., ja katoksessa, sekä lista ja akkunapeltien maalaukset
10. Rak. ympäri pyörivän listan ja 10 akkunan vesilistan päällystys galv. levyllä.
11. Nupukivetystä katoksen lattiaan.
12. Ulkokuoneen 12 makkireijän kannet
13. Alakerran akkunain ulkopuolen maalaus ja osa yläkerran akk. vuorien ja nurkk. laut.
14. Vahtimestarin asunnossa akk. myykien ja vesipenkien maalausta (4 kpl.)
(1 vesipenki käs. työ hal.)
15. 2 kpl. Käsipuun käänteen raudatusta.
16. 5 kpl. ilmasulkioita ulko-oviin
17. 800 kpl. 2” x 8” jännityslankut kattovasain mol. puolin

18. 130 m T rautaa N:o 12 puuseinäin tukeeksi sidepuitteineen y.m. aineet ja työ
19. I kpl. W.C. torven hattu
20. Lämpökaappi vintin portaan päälle ullakossa
21. Kosteudesta johtuvat uudesti maalaukset ja tapiseer. y.m. siistimistyöt
22. Kattotuolien vahvistaminen

Puutteiden yhteenlasketuksi arvoksi tuli 4 687,7 mk. (Lopputarkastuspöytäkirjat [Pkka/JKKA].)

Helmikuun 4. päivänä 1913 kansakoulurakennuksessa pidettiin varsinainen lopputarkastus. Rahatoimikamari oli valinnut tarkastuslautakunnan jäseneksi arkkitehti Lambert Pettersonin Tampereelta ja urakoitsija arkkitehti John Bruunin Vaasasta. Puheenjohtajana toimi asessori Aksel Wichmann. Tarkastuksessa olivat läsnä myös kaupungin edustajat, urakoitsija Henriksson, arkkitehti Lönn sekä rakennusmestari Raittila. Tammikuussa laadittu puutelista käytiin läpi ja kaikki muut kohdat hyväksyttiin, paitsi 5., sikäli kuin se koski kellariseinien rappausta ja 17., koska katsottiin, että urakoitsija oli käyttänyt erittäin hyviä kattovasoja. Niiden jännittäminen lankuilla katsottiin tarpeelliseksi. Tarkastuksessa kirjattiin, että työhön oli käytetty hyviä rakennusaineita ja suoritettut työt oli tehty piirustusten ja työselityksen mukaan. Uudessa suorittamattomien töiden, puutteiden ja korjausten listassa oli kuitenkin edelleen 16 kohtaa:

1. Ullakkoportaan kaide tekemättä;
2. Ilmanjohtotorvien luukkujen valmistaminen ja asettaminen sekä torvien puhdistaminen suorittamatta;
3. Vinttiä vastaan olevan välikaton täyteen vahvuus oli 30 sm., määrätty 40 sm. vahvuus;
4. Vintti-ikkunain puitteiden maalaus tekemättä;
5. Melkoista määrää rakennuksen ikkunoista ei voitu hyväksyä siitä syystä, että puitteiden alaosa oli höylätty liian ohueksi; muuten oli ikkunain maalaus yleensä pidettävä ala-arvoisena;
6. Ovien kädensijain asettaminen vaillinainen; yhdestä ovesta puuttui lukko ja yhdestä kädensijat;
7. Yläkerroksessa oli useampia ovia kieroja ja pullistuneita;
8. Kadeederilavojen askeleet irti, kiinnitetään kulmarauodoilla;
9. Sementtilattia levyistä olivat useammat irtaantuneet;

10. Yhdessä etehisessä oli ilmanvaihtoaukko muurattu kiinni;
11. Ilmanvaihtoluukkujen puhdistaminen vaillinainen;
12. Ensimmäisen kerroksen virkistysruoneen kattorappaus lohennut yhdessä paikassa;
13. Vahtimestarin huoneiston kuivaaminen ollut vaillinainen, joten se on jatkettava käyttämällä klorokalsium min. aineita;
14. Kellari-ikkunoista puuttui maalaus;
15. Jälkikorjaukset kellarissa vaillinaiset; sekä
16. Ulkokuoneessa sementtilattia keskeneräinen.

Urakoitsija velvoitettiin korjaamaan kaikki nämä puutteellisuudet, samoin kuin aikaisemmassa listassa luetellut puutteet huolellisesti viimeistään 15.7. 1913 mennessä, tai kaupunki teettäisi ne hänen kustannuksellaan. Kattotuolien vahvistaminen piti kuitenkin tehdä viipymättä.

Rahatoimikamari vaati urakoitsijalta korvausta rakennustyön myöhästymisestä. Urakoitsija väitti, ettei ollut voinut välttää myöhästymistä, koska ovia ja ikkunoita koskevat piirustukset olivat myöhästyneet. Koska asiakirjoista ei saatu tarpeellista selvitystä asiaan liittyen, urakoitsija määrättiin maksamaan vahingonkorvausta lokakuun 28. päivästä lukien. Osa urakkasummasta pidätettiin siihen saakka kaupungilla. Käytännössä maksettu korvaus jäi vaatimattomaksi, sillä siitä vähennettiin Henrikssonin vaatimat ylityömaksut, jotka kaupunki suostui korvaamaan. Kansakoulu vihittiin virallisesti vasta 10.11.1913, joskin koulua oli päästy osin käyttämään jo marraskuun puolivälissä 1912 ja kaikkia tiloja helmikuussa 1913.

Helmikuun 25. päivänä 1913 pidettiin rahatoimikamarin kokous, jossa käsiteltiin lopputarkastusta. Lopputarkastuspöytäkirjaan perustuen päätettiin, että Lönn tarkastaisi heinäkuun 15. päivän jälkeen puutelistoissa mainitut kohdat rahatoimikamarin jäsenen läsnä ollessa. Jollei niitä silloin olisi täydellisesti korjattu, ne teetettäisiin kaupungin kustannuksella ja kuluja vastaava summa vähennettäisiin Henrikssonin urakkasummasta. Lönnin ja kaupungininsinööri G. Kraftin tuli arvioida lopputarkastuksessa huomattujen puutteiden rahallinen arvo, joka pidätettäisiin Henrikssonin urakkasummasta kunnes puutteet olisi korjattu. Tätä päätöstä tehtäessä paikalla olivat rakennustoimikunnan jäsenet, Wivi Lönn sekä A. E. Henriksson. (Lopputarkastuspöytäkirjat [Pkka/JKKA]; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuonna 1913, 140.)

Varhaiset korjaukset

Vuoteen 1915 mennessä koulun urakoinnin puutteellisuudet olivat käyneet selviksi erinäisissä rakennuksessa ilmenneissä ongelmissa. Helmikuussa kansakoulun johtokunta ilmoitti, että keskuslämmitys toimi silloisessa kunnossaan epätydyttävästi, pääasiassa johtuen uunien pienuudesta. Johtokunta ehdotti, että uunit laajennettaisiin sellaisiksi, että niitä voitaisiin lämmittää metrin mittaisilla haloilla. Samalla huomautettiin, että koulun halkoja säilytettiin taivasalla koulun pihamaalla, ja ne tulivat kastuessaan käyttöarvoltaan huonommiksi. Johtokunta esitti koululle rakennettavaksi noin 60–70 sylen halkovajaa. Valtuusmiehet käsitelivät asiaa maaliskuussa ja päättivät kehoittaa rahatoimikamaria toteuttamaan johtokunnan esittämät parannukset.

Kansakoulurakennuksessa oli kansakoulun johtokunnan mukaan havaittavissa ”suuria rappeutumisen merkkejä”, joiden pelättiin paitsi aiheuttavan terveyshaittoja sen käyttäjissä, myös vaikuttavan oppilaisiin ”kaikkea muuta paitsi siisteyden tunnetta kasvattavasti”. Johtokunta esitti lokakuussa tehtäväksi seuraavia toimenpiteitä:

- *Yläkerran välikatot olisivat ehdottomasti tarkastettavat ja korjattavat. Juhlasalin katto on pullistunut ja rakoillut jopa niinkin, että ullakolta näkee juhlasalin permanttoa. Kalustosuojassa on osa kattoa painunut alas ja m.m. VI luokan huoneeseen rapisee multaa sisään välikaton kautta.*
- *Yläkerran huoneiden seinien läpi tunkeutuu sadevesi, keskeltäkin seinää, tehden seinäpapereihin tuntuvat merkit. Sitä paitsi ovat yläkerrassa rakennuksen pohjoispäässä olevat luokahuoneet niin kylmät ja vetoiset, että ne olisivat ehdottomasti tilkittävät.*
- *Ulkokattojen on huomattu vuotavan.*
- *Koulun sisäovet olisi korjattava. Useimmat niistä ovat vetäytyneet kieroiksi, joten niitä samoin kuin seinäkaappienkaan ovia ei voi saada kiinni ja lukkoon. Ulko-ovien itsetoimivat sulkijat olisi saatava sellaisiksi, että ne myöskin toimisivat.*
- *Alakerroksessa olevat luokahuoneet ja opettajain huone ovat havaitut liian kylmiksi, joten lämmityslaitos olisi tarkistettava.*
- *Sementtilevylattioista ovat useat levyt irti, toisia kokonaan rikki ja täten joutunut pois, joten ne olisivat tarkastettavat ja korjattavat.*

- *Käsityöhuoneen uuni ei vedä yhtään savua, eikä kuulu sitä koskaan tehneenkään, joten sekin olisi saatava korjatuksi.*
 - *Ikkunoista ja ovista ja yleensä kaikkialta seinistä y.m., missä on maalattua puuta, on maalaus lohkeillut suurina liistoina pois, joten ne olisi saatava maalatuiksi, samoin kuin myöskin hallien ja käytävien seinät.*
 - *Luokahuoneiden seinissä on paperi laskeillut ja repeillyt, jopa niinkin, että monissa kohdissa näkyy suuret alat paljasta puupintaa. Nämä on paperoitava ja siistittävä, samoin kuin juhlasalinkin seinät samasta syystä.*
 - *Opettajain klosetti olisi muutettava V. C:ksi. Tätä paitsi johtokunta toivoo, että oppilaiden käymälä joko täydelleen muutettaisiin kauemmaksi, se kuin nyt on aivan koulurakennuksessa kiinni luokahuoneiden ikkunain alla, tai jollei tätä tahdottaisi tehdä, järjestettäisiin tarkoitustaan vastaavammaksi.*
- Johtokunnan pöytäkirjaan tutustuttuaan Rahatoimikamari päätti esittää kaupungin valtuusmiehille, että Rakennuskonttori teettäisi viipymättä kansakoulutalolla seuraavat korjaukset:

1. *Tiivistämään rakennuksen vintillä olevat täytteet kaikkien seinien ympäriltä sekä panemaan sinne muuallekin turvepehkuja ja vähentämään vintiltä hiekkaa.*
2. *Korjauttamaan koulutalon katon heti vedenpitäväksi. – Ulkokaton vesirännit on jo viime kesän aikana laitettu uudelleen.*
3. *Teettämään uudet ovet niihin kansakoululla oleviin säiliöihin, joiden ovet eivät mene kiinni, sekä laitattamaan kuntoon ulko-ovien vieterit.*
4. *Hankkimaan koulun alakertaan lisäksi eräitä radiaattorin osia, että huoneiden lämpö saataisiin tasaantumaan.*

Rahatoimikamari oli järjestänyt koululla myös oman tarkastuksen, jonka perusteella oltiin sitä mieltä, ettei koulun juhlasalin katon laittamisen viipymisestä olisi vaaraa. Rahatoimikamari ehdottikin, että katon laittaminen siirrettäisiin seuraavaan kesään (1916), jotteivät korjaustyöt häiritse opetusta. Samoin ehdotettiin, että vasta seuraavana kesänä teetettäisiin uudet sisäovet, ikkunoiden ja ovien maalaus, käytävien sementtilevyjen korjaus ja koulutalon tilkitseminen. Edelleen kesällä 1916 olisi ”yläkerran huoneiden seinien alaosat paneelattavat ja yläosat pinkopahvilla verhoittavat”.

Käsityöhuoneen uunin huomattiin tarkastuksessa kyllä vetävän, mutta luvattiin kuitenkin, että uuni korjattaisiin, jos se lakkaisi vastaisuudessa vetämästä.

Opettajainhuoneen käymälän muuttamista vesiklosetiksi rahatoimikamari ei puoltanut toimenpiteen kalleuden vuoksi. Myöskään oppilaskäymälän siirtämistä kauemmaksi ei kannatettu. Rahatoimikamari uskoi, että hajuhaitat saataisiin ehkäistyksi käyttämällä kuivikkeena turvepehkuu. Valtuusmiehet käsittelivät asiaa joulukuussa 1915 ja hyväksyivät rahatoimikamarin ehdotuksen esitetyistä korjauksista. (Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuonna 1915, 15–19, 60–61.)

Rakentamisen jälkipuintia

Samassa kokouksessa 29.12.1915 piiri-insinööri P. Thure ilmoitti valtuusmiehille käyneensä rahatoimikamarin puolesta kaupungininsinöörin kanssa tarkastamassa koulutaloa. Hän esitti mielipiteensä, että rahatoimikamarin luettelemat koulutalon puutteet ovat suurimmaksi osaksi johtuneet siitä, että ”rakennustyötä valvova arkkitehti on antanut urakoitsijan poiketa koulutaloa varten vahvistetuista piirustuksista ja että rakennustyötä on muutoinkin huonosti valvottu”. Tämän johdosta päätettiin pyytää rahatoimikamaria tutkituttamaan kyseistä asiaa ja ilmoittamaan valtuusmiehille ”katsooko Rahatoimikamari, että joku osa kansakoulutalon kysymyksenalaisista puutteellisuuksista olisi aiheutunut – ja miten suuressa määrässä – edellämämainituista syistä, sekä katsooko Rahatoimikamari nyt enää voitavan saada koulutalon rakennustyön valvojia samojen seikkojen vuoksi korvaamaan ne kustannukset, jotka heidän puoleltaan tapahtuneiden mahdollisten laiminlyöntien vuoksi tulevat kaupungille aiheutumaan.” (Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1915, 15–20, 61.) Rakennusmestari Henriksson oli käytännössä tehnyt päätökset poiketa piirustuksista ja työselityksestä vaikka oli urakkasopimuksen allekirjoittaessaan sitoutunut rakentamaan uuden kansakoulurakennuksen kaupungin rakennusjärjestyksen, arkkitehti Wivi Lönnin tekemien piirustusten, erikois- ja täyskopiipiirustusten sekä aine- ja työselityksen mukaan. Henrikssonia ei kuitenkaan tässä vaiheessa enää koitettu saada vastuuseen laiminlyönneistä.

Toukokuun 17. päivä 1916 pidetyssä kokouksessa asiaa käsiteltiin jälleen. Mahdollisten syyllisten listalle oli kansakoulurakennuksen työnvalvojien ohella lisätty koulun rakentamisen aikainen kaupungininsinööri. Piiri-insinööri P. Thure ja arkkitehti Toivo Salervo olivat rahatoimikamarin pyyn-

nöstä pyrkineet selvittämään missä määrin koulutalon puutteellisuudet olivat seurausta siitä, että rakennustyötä tehtäessä ei ollut noudatettu vahvistettuja piirustuksia ja että työntekoa ei ollut riittävän huolellisesti valvottu. Tarkastus oli kohdistunut kattorakenteisiin. Selvityksessään Thure ja Salervo totesivat, että voimistelusalin katto oli tehty osaksi 15 x 25 cm vasoilla, vaikka työselityksessä edellytettiin käytettävän 15 x 30 cm:n vahvuista puuta. Lisäksi vasojen etäisyys oli osin säädettyä 60 cm:ä korkeampi. Salin kattoa eivät kannatelleet Lönnin piirustusten ja työselityksen mukaisesti riippuansaat, vaan apurakenteet, jotka eivät kyenneet korvaamaan riippuansaita. Tästä johtuen vasat taipuivat alaspäin, sillä ne olivat vahvistamattomina liian heikkoja. Samoin sivuseiniin kohdistui liian suuri paine, mikä sai ne pullistumaan ulospäin. Selostus jatkui: ”Voimistelusalin vasojen kannatettavana ovat sitä paitsi vesikaton jiiriparrun tukeet, ilman, että näissäkään kohden on vasoja vahvistettu työselityksessä määrätyllä tavalla, josta on ollut seurauksena, että vasat tällä kohden ovat vielä enemmän taipuneet ja vesikattokin laskeutunut.” Thure ja Salervo osoittivat laskelmillaan, että 30 cm korkeisiin vasoihin kohdistui kolme kertaa suurempi paine kuin olisi pitänyt ja 25 cm korkeisiin vasoihin 4,4 kertaa suurempi. Pystypuiden kohdalla huomattiin, ettei rakennettaessa ollut huolehdittu tasaisesta laskeutumisvarasta, mistä johtuen niidenkin yhteydessä oli tapahtunut ympäröivien rakenteiden taipumista. Lopuksi tarkastajat ilmoittivat, että lopputarkastuksen yhteydessä Lönn ja Kraft eivät olleet tehneet mitään muistutusta edellä mainittuihin rakenteisiin liittyen. On kuitenkin huomautettava, etteivät myöskään lopputarkastuslautakunnan asiantuntijajäsenet, arkkitehdit Lambert Petterson ja John Bruun, olleet huomanneet kattorakenteiden puutteellisuutta. Päinvastoin juuri kattovasat oli mainittu erittäin hyvälaatuisiksi, eikä niiden vahvistamista pidetty tarpeellisina.

Rahatoimikamari kääntyi Suomen Teknillisen Yhdistyksen Arkkitehtiklubin puoleen ja pyysi sitä ratkaisemaan kaupungininsinööri Kraftin, arkkitehti Lönnin ja rakennusmestari Raittilan mahdollisen korvausvastuun. Arkkitehtiklubin vastauskirjeessä todettiin, ettei klubi ”asian erinomaista arkaluontoisuutta silmällä pitäen katso voivansa tällä kertaa suostua rahatoimikamarin pyyntöön”, sillä tämän kaltaiset vastuukysymykset oli vasta edellisvuonna otettu perusteellisesti käsiteltäviksi, eikä asian käsittely tulisi valmiiksi ennen seuraavaa syksyä. Valtuusto päätti jäädä odottamaan Arkkitehtiklubin periaa-

tepäätöstä. Vastuukysymys jäi lopulta ratkaisematta. Martti Peltonen arvelee, että asia unohtui vuoden 1917 alussa Venäjällä alkaneen vallankumouksen aiheuttamaan epävarmuuden tilaan. Inflaatio söi pian kaupungille aiheutuneet velat mitättömiksi. (Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1916, 6–8; Lopputarkastuspöytäkirjat [Pkka/JKKA]; Peltonen 1989, 77–79.)

7. JYVÄSKYLÄN KAUPUNGIN KANSAKOULU 1912

Pääpiirustukset

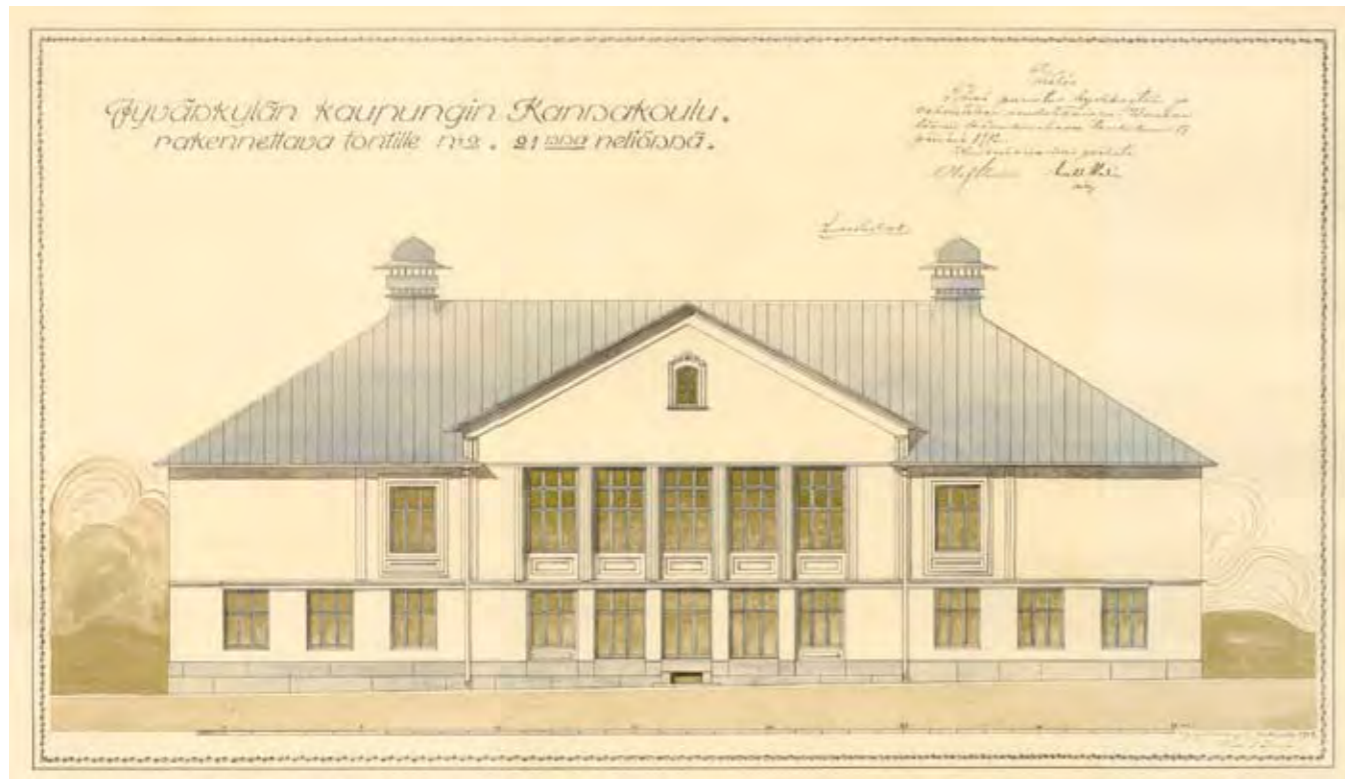
Puistokoulun pääpiirustuksista on Jyväskylän keskusarkistossa säilynyt kaikkien kerrosten pohjapiirustukset, kaksi leikkauspiirustusta, asemapiirustus sekä etelä- ja itäfasadien piirustukset. Säilyneet piirustukset ovat ne, joita Jyväskylän kaupungin rakennusjärjestys kyseisenä aikana edellytti virallisesti tarkastettaviksi ja arkistoitaviksi. Jyväskylän tuolloinen rakennusjärjestys määräsi, että rakennusvalvontaa varten tuli toimittaa niiden julkisivujen piirustukset, jotka suuntautuivat yleiselle kadulle tai muulle yleiselle paikalle päin. Puistokoulun kohdalla tällaisia julkisivuja olivat näin ollen vain Puistokadun ja Aionkadun puoleiset fasadit. Urakoitsijaa varten arkkitehti laati tietenkin lisäksi erikoispiirustuksia. Puistokoulua varten Lönn laati erikoispiirustukset ainakin ovia ja ikkunoita, voimistelusalin katon riippuansaita sekä ilmanvaihtotorvien vetohattuja varten. Tällaisten piirustusten säilyminen jälkipolville on kuitenkin ollut täysin sattumanvaraista, lähinnä niitä on saattanut säilyä rakennuttajan kokoelmissa tai arkkitehdin luonnoskokoelmissa. Puistokoulun erikois- ja detaljipiirustuksia ei ole säilynyt.

Julkisivut

Fasadi Aionkadulle

Aionkadun puoleinen, pohjoinen julkisivu on aksiaalisesti täysin symmetrinen. Suorakulmaisen rakennusmassan pitkällä sivulla seinäpinta on matala ja leveä. Seinäpinta jakautuu selkeästi kahteen kerrokseen, sillä pohjakerros on matalan kivijalan yläpuolella rapattua tiiltä ja hirsirakenteisessa toisessa kerroksessa on vaakalaudoitus. Kerrosten välissä on lisäksi lista, joka ulkonee reunimmaisten ikkunoiden välissä pidemmälle kuin reunoissa. Rakennusta kattaa selkeälinjainen aumakatto, jonka päädyissä on arkkitehtonisesti muotoillut ilmastoinnin vetohatut. Rakennuksen keskellä on kookas frontoni, muutoin räystäslinja on täysin ehjä.

Ikkunat on sijoitettu vaaka- ja pystyakseleihin. Niiden korkeus vaihtelee, mutta pohjakerroksessa niiden yläreunat ja toisessa kerroksessa alareunat on

sijoitettu samalle linjalle. Frontoniin on sijoitettu toisessa kerroksessa juhlasalin kookkaat ikkunat. Niiden alapuolella on ryhmitelty keskelle virkistysruoneen kolme ikkunaa ja niiden molemmin puolin matalammat ikkunat kansliaan ja opettajainhuoneeseen. Lisäksi päätykolmion keskiakselissa on kaari-ikkuna. Kellarikerroksessa on samalla kohdalla ilmastointijärjestelmän ilmanottoluukku. Kaari-ikkunan lisäksi Lönn on käyttänyt kahta ikkunamuotoa. Juhlasalin ikkunoiden yläosassa on kuusi pientä ruutua ja alaosassa kolme suurta. Muissa ikkunoissa Lönn on käyttänyt puitejakoa, jota hän suosi erityisesti 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopulta lähtien. Siinä ikkunapinta on jaettu yleensä kuuteen ruutuun, joista ylemmät ovat korkeudeltaan noin puolet alarivin ruuduista.

Julkisivuja jäsentää hillitty detaljointi, jonka yleisilme on huomattavan klassistinen. Juhlasalin ikkunoiden ympäristöä on selkeästi korostettu fasadin arvokkaimpana kohtana. Julkisivuun on luotu vaikutelma pylväsjärjestelmästä sijoittamalla pohjakerroksen keskimmäisten ikkunoiden välisten sileiden seinäpintojen yläpuolelle toiseen kerrokseen laudoitetut puolipylyväät. Kerrosten välillä on kerroslista ja puolipylyväiden yläpuolella kevyt vaakalista ikään kuin symboloimassa palkistoa. Varsinaista pylväsjärjestelmää ei kuitenkaan

Puistokoulu sijoittuu myöhäisen art nouveaun ja klassismin murroskauteen. Sitä hallitsee varhainen klassisismi, josta kertoo ennen kaikkea pitkien julkisivujen symmetrisyys, selkeä suorakaiteen muotoinen rakennusmassa ja eheä aumakatto, ikkunoiden sommitteleminen säännöllisiksi vaaka-akseleiksi sekä erityisesti Aionkadun puoleisen fasadin jäsentäminen yksinkertaisten puolipylyväiden avulla. Art nouveaun vaikutusta on nähtävissä esimerkiksi Aionkadun puoleiseen kaari-ikkunaan ja porttiin liittyvissä ornameenteissa, joiden muotoilu on yksilöllistä ja mielikuvituksesta. Jyväskylän kaupungin keskusarkisto.

ole. Puolipylyväisiin ei esimerkiksi liity jalustoja tai kapiteeleja. Pystyakselihin sijoitetut korkeat ikkunat sekä ”pylyväistöt” muodostavat voimakkaan vertikaalisen elementin, joka tasapainottaa julkisivun muuta horisontaalisuutta.

Useiden ikkunoiden alapuolelle Lönn on piirtänyt sisäkkäisten suorakulmioiden muodostamat peilitykset tai listoitukset. Hän hyödynsikin noin 1910-luvun taitteesta lähtien sisäkkäisten suorakulmioiden muodostamaa detaljia useissa rakennuksissaan sekä julkisivuissa aukotusten alla että esimerkiksi ovien peilityksissä. Myös Puistokoulun ovissa hyödynnettiin tätä nimenomaista peilijakoa. Toisessa kerroksessa reunimmaiset ikkunat on ympäröity moninkertaisella listoituksella. Ikkunoiden molemmin puolin on lisäksi sijoitettu pystylistat. Päätykolmion molempiin reunoihin on merkitty pystylistoitusten yläpuolelle niiden jatkeeksi pienet kapiteelilaiheet. Kaari-ikkunaa reunustavat molemmilta sivuilta kaksinkertaiset puitteet ja sen yläreunaan on merkitty hieman luonnosmaisella otteella spiraalimaisia kiehkuraornamenteja.

Fasadi Puistokadulle

Puistokadun puoleinen pääty ei ole pohjoisfasadin tavoin täysin symmetrinen. Vetohattuun päätyvä aumakatto muodostaa voimakkaan päätteen kes-

kiakselille, johon on ullakkokerroksessa sijoitettu kaarevalinjainen frontoni. Toisen kerroksen luokkahuoneiden ikkunat sijoittuvat keskiakselin molemmin puolin kolmen ryhmässä. Pohjakerroksessa on vasemmassa puoliskossa kolme ikkunaa ja oikeassa ulko-ovi ja ikkuna. Vasemmalla näkyy katon etelälappelle sijoitettu kookas päätyaihe ja oikealla pohjoisen puoleinen frontoni, joka on yhtä korkea kuin katto muutenkin.

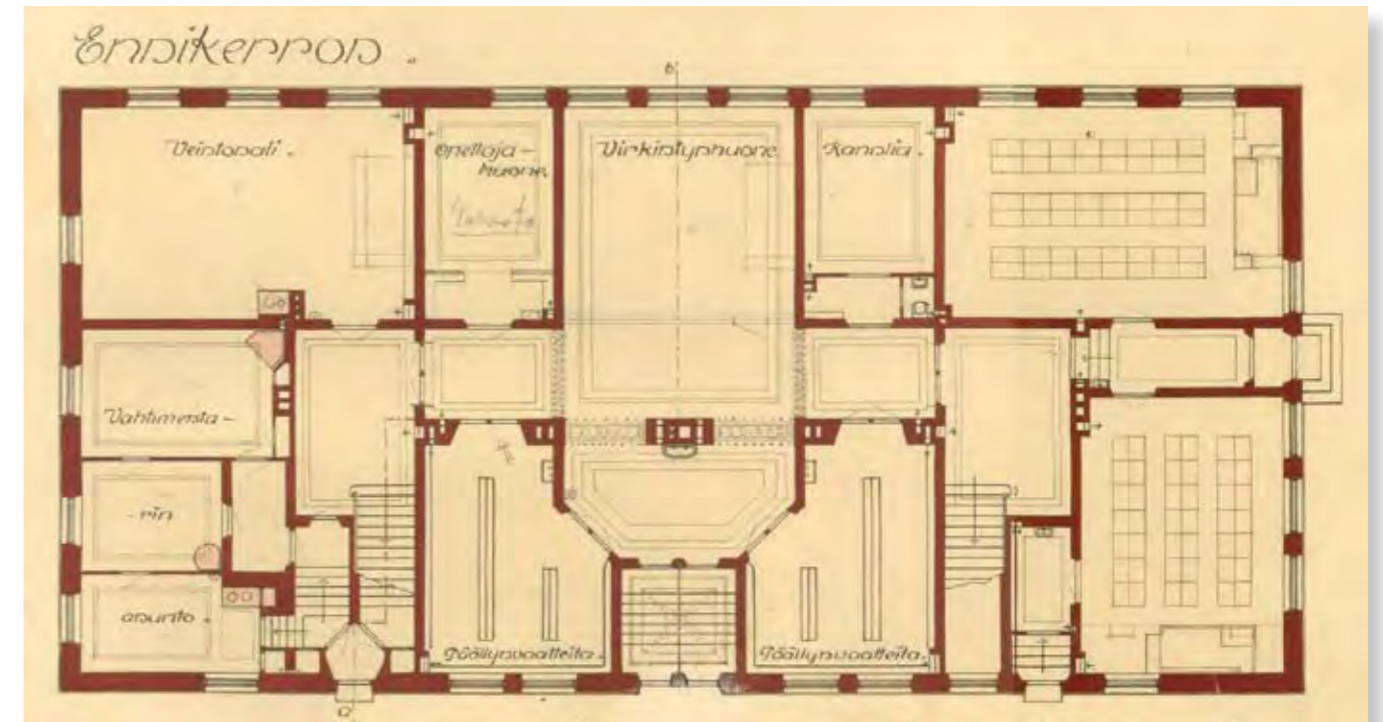
Ikkunat ovat samaa kuusiruutuista mallia kuin suurin osa Aionkadun puoleisista ikkunoista. Toisen kerroksen ikkunat on liitetty ryhmiksi piirtämällä niiden väliin pystylistoitukset ja sijoittamalla ikkunoiden yläpuolelle yhteiset vaakalistat. Pohjakerroksen aukotukset on sijoitettu kiinni kerroslistaan, joka on jälleen leveämpi niiden kohdalta. Ullakon kaari-ikkuna frontonin alla on jaettu kolmeen vierekkäiseen ruutuun ja sitä reunustavat ympyrämäiset ornamentit ikkunan vuorilautojen sisäpuolella. Pariovien alaosissa on sisäkkäisten suorakulmioiden muodostamat peilit ja yläosassa kookkaat ikkunat. Ikkunat on jaettu kuuteen ruutuun siten, että puitteiden ylemmässä risteämäkohdassa on pienet pystyyn asetetun vinoneliön muotoiset ruudut. Ovien yläpuolella on kolmen ruudun muodostama ikkuna.

Julkisivupiirroksen kuului myös piirros aidasta ja porteista. Aita on alaosastaan pystylaudoitettu. Yläosassa on x-kirjaimen muotoiset ristikkorakenteet. Portin kehysrakenteen yläpuitteessa lukee ”kansakoulu”. Tekstin reunoille ja keskelle on sijoitettu pystysuuntaiset pienistä ympyröistä muodostuvat nauhat. Puitteen yläosassa on abstrakti hieman siipiä muistuttava ornamentti. Portin ovet ovat alaosastaan umpinaiset ja niissä on käytetty detaljina jälleen sisäkkäisiä suorakulmioita. Yläosan ristikkorakenteen risteämäkohdassa on ympyrät. Pystypuiden yläpää on pyöristetty ja niihin on piirretty pienet kiekurat. (Lönn 1912, Jyväskylän kaupungin kansakoulu... [Rpk/JKKA].)

Huonejako

Pohjakerros

Rakennukseen on piirustuksissa neljä sisäänkäyntiä. Ala-aulaan johtavat pää-ovet sijaitsevat pihan puolella eteläjulkisivussa. Pääovien molemmilla puolilla on sivusisäänkäynnit. Itäpäädyssä on vielä neljäs ulko-ovi. Pääovista nousee lyhyttä portaikkoa pitkin aulaan. Aulan eteläpääty on viistetty kolmisivuisiksi, ja viisteisiin on sommiteltu pariovet aulan molemmille puolille

Pohjakerroksen tiloja ovat aula ja virkistysuhuone, päällysvaatehuoneet aulan molemmin puolin, opettajainhuone ja kanslia, kolme luokkahuonetta, vahtimestarin asunto sekä porrashuoneet ja eteiset. Jyväskylän kaupungin keskusarkisto.

sijoitettuihin päällysvaatehuoneisiin. Vaatehuoneissa on toiset pariovet myös päädyissä, jotta kulku vaatehuoneisiin ja niistä pois sujuisi hyvässä järjestyksessä. Aulan keskellä on kellarissa sijaitsevan keskuslämmityslaitoksen leveä savuhormi. Hormin pohjoispuolella aulatila haarautuu kolmeen suuntaan. Itä- ja länsipäätyihin päin jatkuessaan se yhdistyy kummassakin suunnassa tilaviin porrashuoneisiin. Itse portaat on sijoitettu vasten eteläseinustaa. Pohjoiseen ulkoseinään saakka aula jatkuu puolestaan virkistyshuoneena.

Itäpuolen porrashuoneesta avautuu vielä muutamaa porraskelmaa alempana sijaitseva lyhyt käytävä tai eteinen, josta on kulku päädyn ulko-ovelle. Myös lännen puoleinen porrashuone oli yhteydessä ulkotiloihin. Sen puoleisesta sivusisäänkäynnistä on käynti viisikulmaiseen tuulikaappiin, jonka viisteistä avautuu ovet oikealle kellarin portaikkoon sekä vasemmalle kahdeksan nousevaan portaikkoon. Niistä kapeampi johtaa vahtimestarin asunnon keittiöön ja suurempi porrastasanteelle, josta on kulku asunnon eteiseen ja koulun porrashuoneeseen. Idän puoleisesta sivuovesta nousee portaat eteiseen, jonka kautta pääsee yhteen luokkahuoneista. Aulan, porrashuoneiden ja niiden välisten lyhyiden ”käytävien” muodostama kokonaisuus toimii tiloja yhdistävänä kulkuväylänä. Kun rakennusta ovat käyttäneet päivittäin sadat ihmiset, on sujuva liikkuminen tilasta toiseen sekä sisään ja ulos ollut tärkeää

käytettävyyden kannalta. Pohjakaavan perusjäsentely on kaikissa kerroksissa symmetrinen, mikä osoittaa etäännyttä art nouveau -ajan epäsäännöllisestä tilanjäsentelyihanteesta.

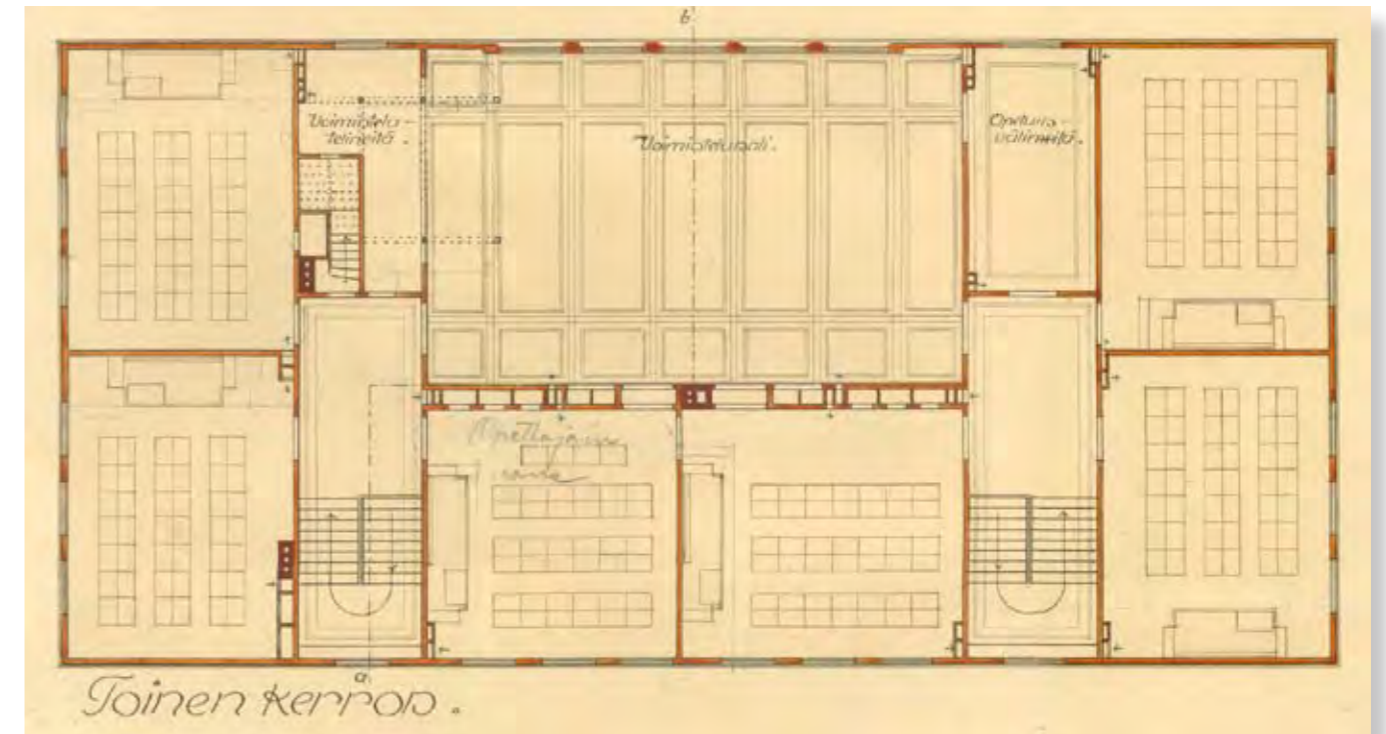
Pohjakerroksen kolme luokkahuonetta on sijoitettu sen päätyihin. Itäpäädyssä on kaksi tavallista luokkahuonetta ja luoteiskulmassa veistosali. Vahtimestarin kaksi huonetta ja keittiön käsittävä asunto sijaitsee lounaiskulmassa veistoluokan vieressä. Virkistyshuoneen ja veistosalin väliin on sijoitettu opettajainhuone, johon kuuluu naulakoiden muodostama eteinen. Vastaavalla paikalla virkistyshuoneen toisella puolella on kanslia, johon kuuluu sitä aulatilosta erottava eteinen. Eteisen yhteyteen on piirretty rakennuksen ainoa wc.

Lönn merkitsi toisinaan pohjapiirustuksiin kattoon suunniteltuja detaljeja. Tällaisia koristekenttiä on hahmoteltu Puistokoulun pohjakerroksen piirustuksissa pääoven portaikkoon, lämmityslaitoksen hormin molemmin puolin sekä virkistyshuoneen ja siitä haarautuvien aulatilojen rajoille. Aulaan, käytäviin, porrashuoneisiin, vahtimestarin asuntoon sekä opettajainhuoneeseen ja kansliaan on merkitty seinänvierustoja kiertävät kaksin- tai kolminkertaiset viivat. Nämä voisivat tarkoittaa joko kattopinnan porrastamista tai kattoon maalattuja viivoja. Leikkauspiirustuksen kuvaus virkistyshuoneen katosta viittaisi ensimmäiseen. Porrashuoneeseen ei toisaalta ole leikkauspiirustuksessa merkitty porrastusta.

Toinen kerros

Toisessa kerroksessa on kuusi luokkahuonetta, jotka on sijoitettu kahden ryhmässä itä- ja länsipäätyihin sekä eteläseinustalle. Pohjoisseinustalla rakennuksen keskellä sijaitsee tilava voimistelu- ja juhlasali. Salin länsipäässä on näyttämö, joka toimii myös voimistelutelineiden säilytystilana. Näyttämön takana sijaitsevat ullakolle johtavat portaat sekä kaksi niiden alle sijoitettua komeroa. Komeroista toinen avautuu näyttämön takaosaan, toinen luoteiskulmauksen luokkahuoneeseen. Voimistelusalin vastakkaisella puolella on opetusvälinevarasto.

Kaikkiin kerroksen huonetiloihin on käynti jommastakummasta porrashuoneesta. Toisessa kerroksessa joidenkin huoneiden välillä on lisäksi väliovia. Juhlasalista pääsee paitsi porrashuoneisiin myös eteläseinustan luokkahuo-

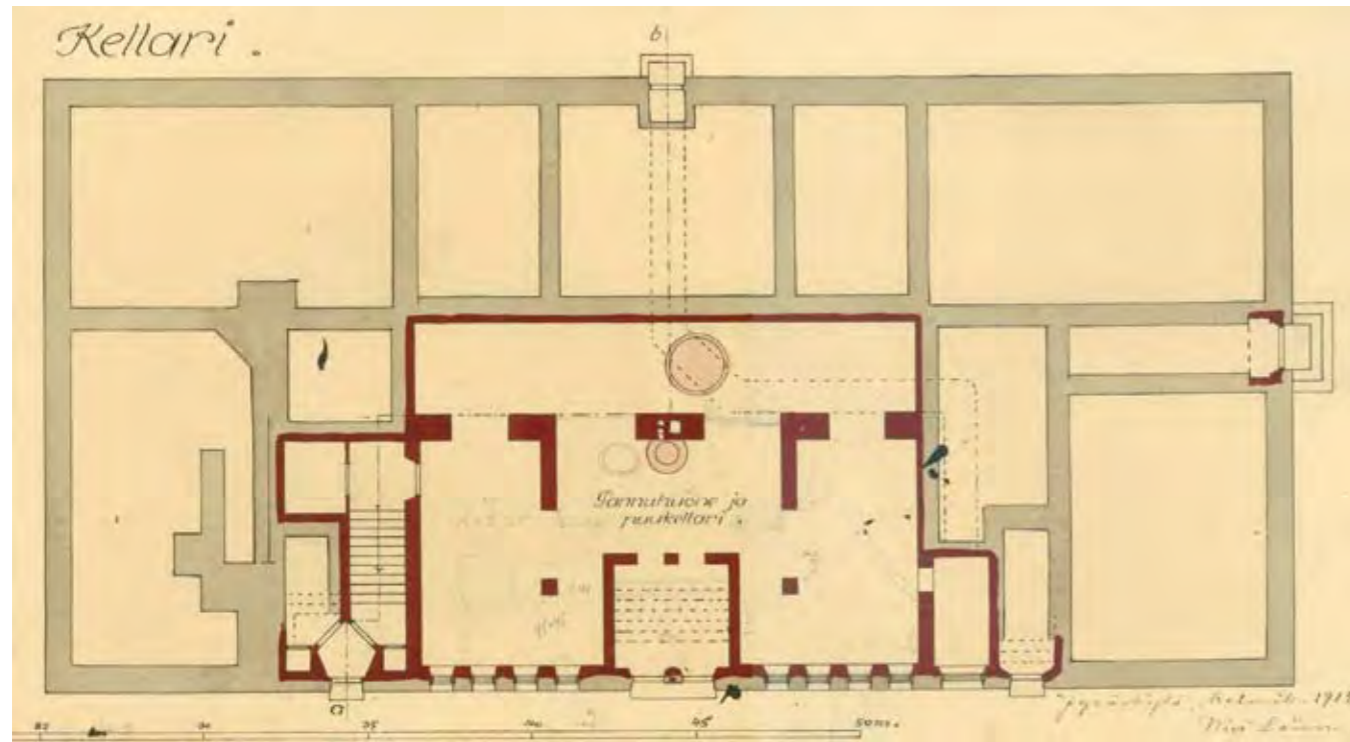
Toisen kerroksen tilaohjelmaan kuuluivat luokkahuoneet päädyissä ja eteläseinustalla, juhlasali ja näyttämötila, opetusvälinevarasto sekä porrashuoneet. Jyväskylän kaupungin keskusarkisto.

neisiin. Näiden välillä oli myös suora kulkuyhteys. Lisäksi juhlasalin ja opetusvälinevaraston välillä oli ovi. Voimistelusalin ja luokkahuoneiden välissä on kaksi seinää lähellä toisiaan. Niiden väliin oli sijoitettu rivi komeroita, jotka aukenivat joko juhlasaliin tai luokkiin. Väliovet näiden huoneiden välillä olivat myös kaksinkertaiset. Todennäköisesti kaksinkertaisilla rakenteilla pyrittiin vaimentamaan ääniä, jotta liikuntasalin käyttö ei häiritsisi opetusta luokissa.

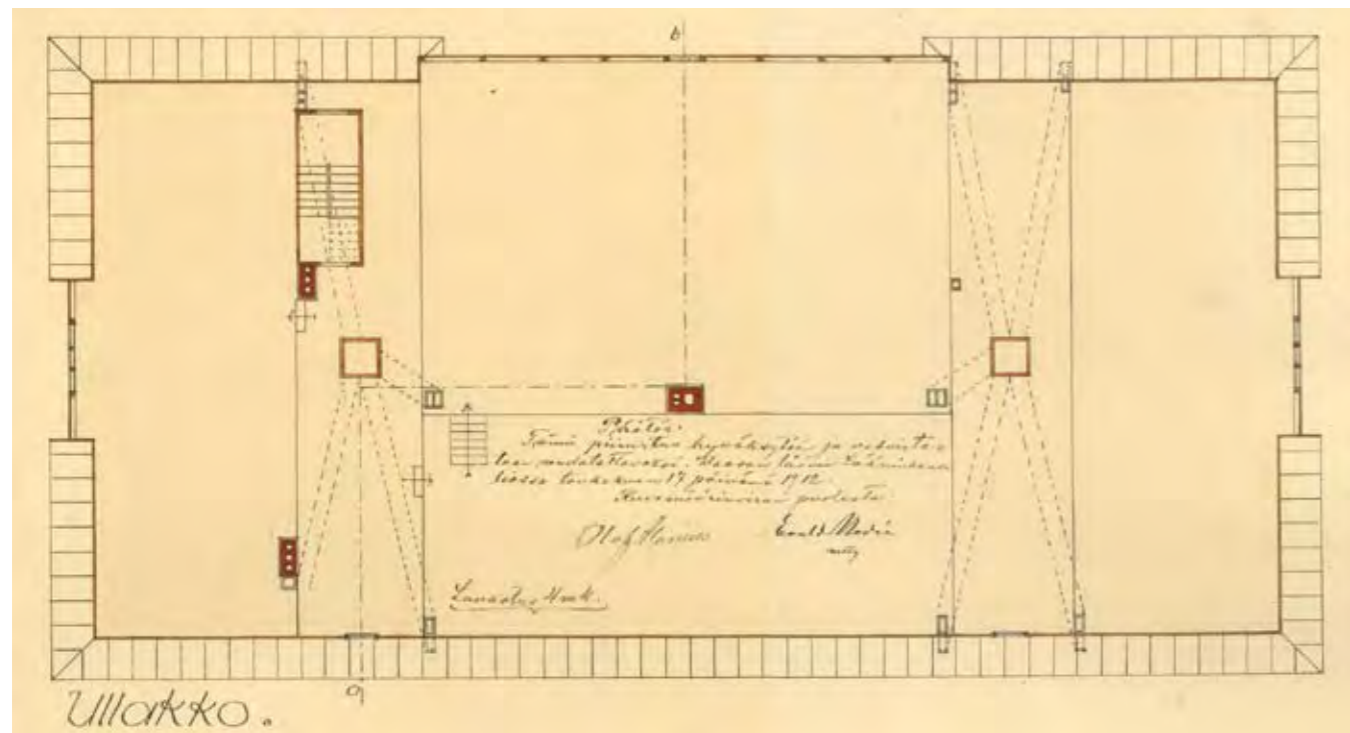
Puistokoulun toisen kerroksen pohjakaavoissa on juhlasalin kohdalla kentties paneloinnilla toteutettavaksi aiottu kasetointia muistuttava suunnitelma. Siinä laipio on hahmoteltu jaettavaksi pohjois-etelä -suunnassa kolmeen ja itä-länsi -suunnassa seitsemään osaan. Näin muodostuvat kentät ovat ikkuna- ja eteläseinustalla neliön muotoisia ja keskellä pitkiä suorakulmioita. Leikkauspiirustuksissa laipio on suora.

Kellari ja ullakko

Kellari on pohja-alaltaan muita kerroksia pienempi. Siellä sijaitsee ensimmäisen kerroksen eteis-, päällysvaate- ja aulatilojen alla niiden kanssa samankokoinen yhdistetty pannuhuone ja puukellari. Kellarin portaiden yhteydessä on lisäksi tilava komero ja keskuslämmityslaitoksen itäpuolella ilmeisesti halko-

Kellari on pohja-alaltaan muita kerroksia pienempi. Siellä sijaitsi aula- ja naulakkohuoneiden alapuolella yhdistetty pannuhuone ja puukellari. Jyväskylän kaupungin keskusarkisto.

Ullakko on avointa tilaa. Yläpohja polveilee kolmessa eri tasossa. Pohjapiirroksen on merkitty poistoilmahormit, jotka yhdistyvät ullakolla kahteen päähormiin. Jyväskylän kaupungin keskusarkisto.

luokkuun liittyvä varasto. Halkoluukku oli sijoitettu hieman epätavallisella tavalla etupihan puolelle toisen sivusisäänkäynnin viereen, kivijalan yläpuolelle. Kellarin väliseinät sijaitsivat luonnollisesti pohjakerroksen kantavien väliseinien kohdilla. Myös kaivamattomassa osassa perustukset noudattivat

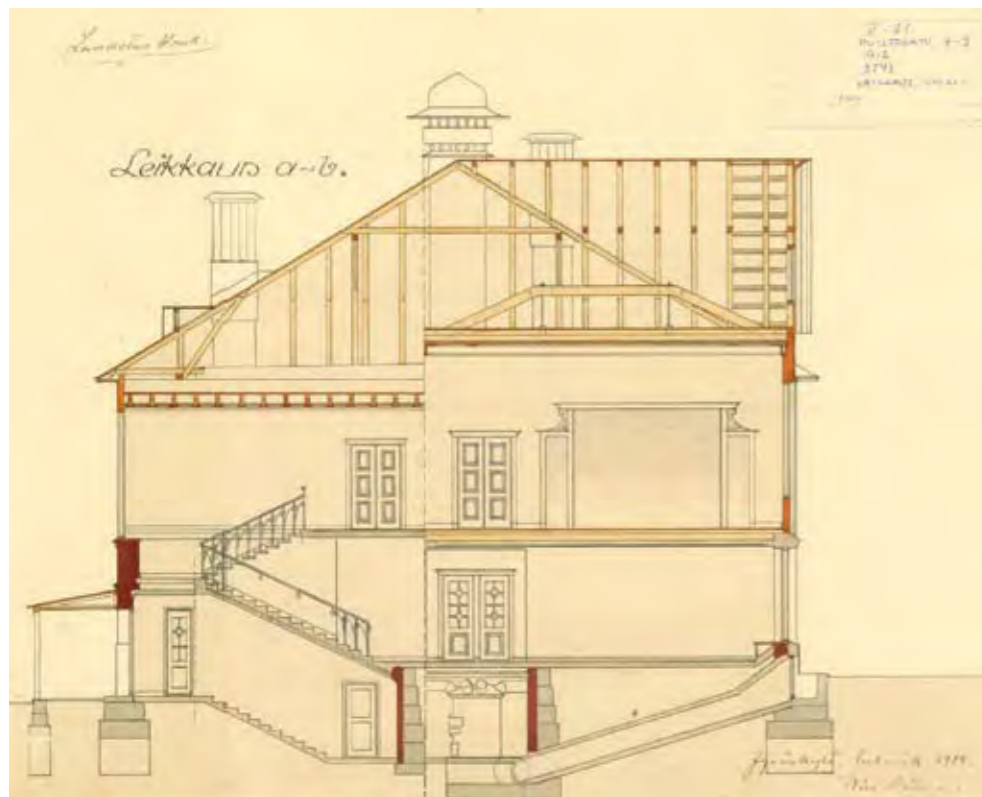
samasta syystä pohjakerroksen tilanjakoa. Kellarikerroksen piirustukseen on merkitty keskuslämmitysjärjestelmän ilmekanava. Raitista ilmaa on otettu ulkoa Ainonkadun puolelta maan rajasta.

Ullakko on ollut avointa tilaa. Yläpohja polveilee kolmessa eri tasossa. Ullakon portaikot päätyvät alimmalle tasolle lähellä rakennuksen luoteiskulmaa. Aivan länsipäädyssä ullakon lattia on hieman korkeammalla, samoin rakennuksen keskiosassa eteläpuolella. Voimistelusalin kohdalla yläpohja on kaikkein ylimpänä, sillä salin huonekorkeus on suurempi kuin luokkahuoneissa. Itäpäädyssä ullakon lattia on taas eri tasolla. Ullakon pohjapiirroksen on merkitty poistoilmahormit, jotka yhdistyvät ullakolla kahteen päähormiin. Ne on sijoitettu symmetrisesti juhlasalin yläpohjan molemmille puolille. Ullakon pohjapiirustukseen on merkitty länsipäätyyn samanlainen ikkuna kuin itäpäädyssä on. Päätyjen ikkunoita ei kuitenkaan toteutettu samalla lailla, vaan länsipäätyyn tehtiin samanlainen pieni lunetti-ikkuna kuin katon pitkille lappeille. (Lönn 1912, Jyväskylän kaupungin kansakoulu... [Rpk/JKKA].)

Leikkauspiirustukset

Leikkaus a-b on rakennuksen pohjois-etelä -suuntainen leikkaus, jonka leikkauslinja kulkee kahdessa tasossa. Pohjoispuoliskossa leikkaus kulkee rakennuksen keskiakselissa, pannuhuoneen hormin kohdalla se siirtyy lännen puoleisen porrashuoneen kohdalle. Pohjakerroksessa se poikkeaa tästä vielä porrashuoneen tuulikaapin keskelle. Leikkaus c-d on samansuuntainen, mutta kuvaa vain rakennuksen eteläpuoliskoa. Leikkauksen linja kulkee suunnilleen rakennuksen keskellä sijoittuen eteläisen, katon lappeella sijaitsevan päätyaiheen kohdalle. Leikkauspiirustuksissa näkyvät muun muassa välipohjien ja seinien puu-, betoni- ja tiilirakenteet sekä harmaakiviperustukset. Ne kuvaavat myös kattotuoleja ja muita kattorakenteita, leikkaus a-b muun muassa juhlasalin kohdalla riippuansaita. Juhlasalin katto on piirretty pääpiirustuksiin suoraksi.

Leikkauksessa a-b näkyy talotekniikkaan kuuluva kattilalaitteisto. On mahdollista, että kyseessä on Lönnin ehdottama ilmakiertoinen lämmityslaitos, vaikka lopulta toteutettiin vesikiertoinen ratkaisu. Mitä ilmeisimmin piirustuksissa kuitenkin kuvataan kalorifeeria, joka oli ilman lämmittämiseen perustuva ilmastointijärjestelmä. Kalorifeerisysteemissä raikas ilma otettiin

TÄHÄN EI OLLUT ERILLISTÄ KUVATEKSTIÄ.

sisään kellarista käsin, jossa kalorifeeri lämmitti sen. Kellarista lämmin ilma johdettiin putkia pitkin luokkahuoneisiin. Puistokoulun pohja- ja leikkauspiirustusten mukaan ilmaa on otettu ulkoa Ainonkadun puolelta maan rajasta ja sieltä se on johdettu keskuslämmityskattilan alapuolelle. Leikkauspiirustuksesta näkyy, että kattilan yläosasta lähtee eri suuntiin useita putkia, joita pitkin kuuma ilma on tarkoitus johtaa ylempien kerrosten huonetiloihin. Pilaantunut ilma virtasi kalorifeerisysteemissä seiniin asennettujen poistoilmaventtiilien kautta ullakolla oleviin tyhjennysputkiin. Puistokoulussa tyhjennysputkien päissä oli vetohatut, jotka saivat ilman virtaamaan poistoputkista ulos. Leikkauksessa c-d näkyvät läntisemmän, eteläseinustalla sijaitsevan luokkahuoneen ilmanvaihtohormien venttiilit.

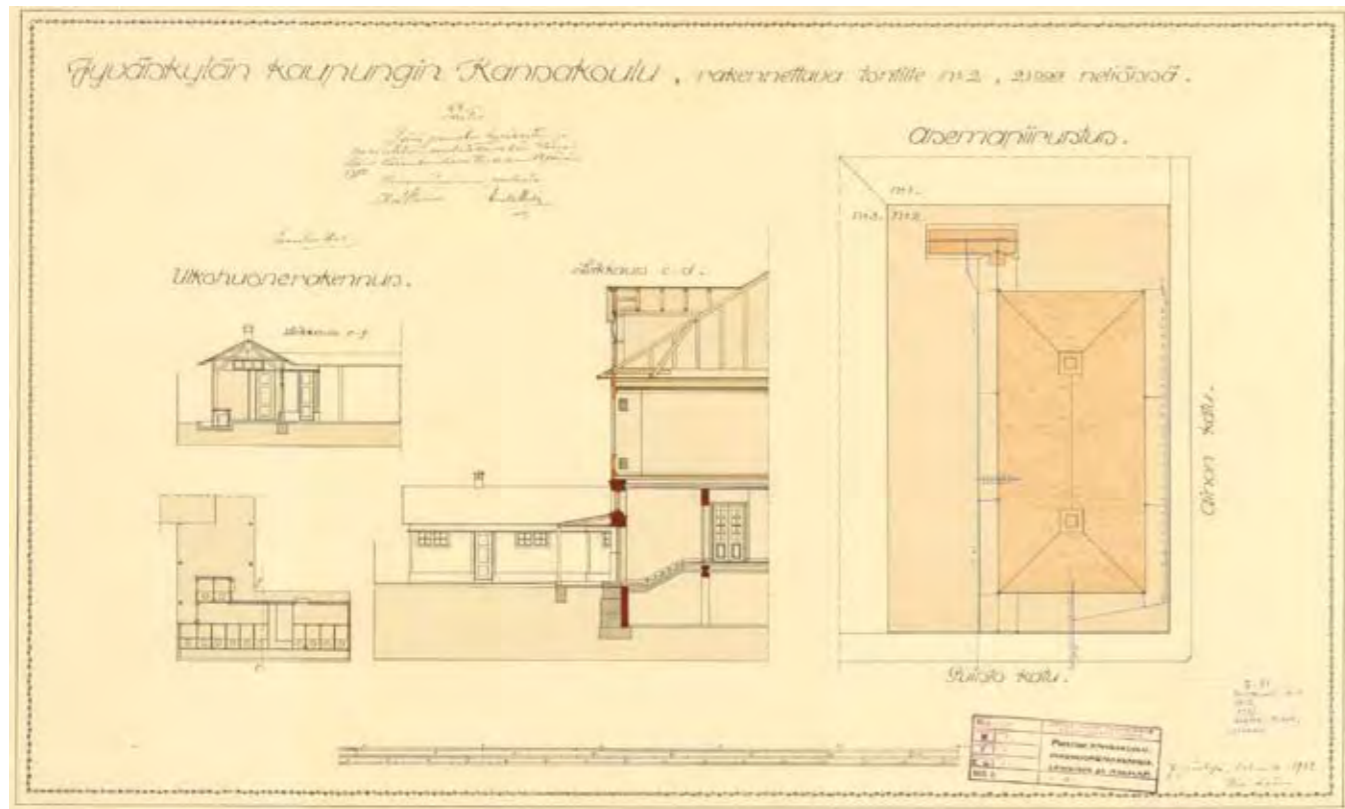
Leikkaus valottaa myös Lönnin suunnitteleman näyttämön ulkonäköä. Näyttämötilan etuseinässä on aukko, joka on keskeltä korkeampi kuin sivuilta. Matalampia kapeita sivuaukkoja erottavat keskiosasta ohuet puupilarit. Aukkojen yläkarmissa on listat, joiden kulmauksiin Lönn on luonnostellut aaltomaiset koristeaiheet, jotka kiertyvät yläosastaan voluuttamaisesti. Leikkauspiirustukset eivät kerro paljoa kiinteästä sisustuksesta. Virkistyshuoneen

ja pääoven tuulikaapin kattoon on tosin merkitty kevyt porrastus, jonka on mahdollisesti ollut tarkoitus korostaa tilojen edustavuutta. Katto on tutkittava ennen peruskorjausta. Piirustuksiin on kuvattu myös länsiportaikon porraskaiteet, joissa varsinaisten pystypinnojen väliin on suunniteltu kaarevat, yläpäästään kiekuraiset koristepinnat.

Leikkauspiirustukset kuvaavat lisäksi ovimalleja. Niissä näkyy kolme erilaista perusmallia. Länsiportaikon tuulikaapissa ja pääaulasta porrastiloihin ja päällysvaatehuoneisiin johtavissa oviaukoissa on peiliovet, joiden alaosassa on umpinainen peili ja yläosassa korkea lasi-ikkuna. Peilitys ja ikkunan puittejako riippuu oven sijainnista. Tuulikaapin ovesa peili on yksinkertainen, aulaan liittyvissä pariovien peileissä on kolminkertainen porrastus. Tuulikaapin oven ikkunassa on jako 3 x 2 ruutuun, ylimpien puitteiden risteämäkohdassa on pieni siro vinoneliö samalla tavoin kuin itäpäädyn ulko-ovissa. Ala-aulaan avautuvissa ovissa puittejako on 4 x 2, ja sekä alimpaan että ylimpään puitteiden risteämäkohtaan on piirretty vinoneliön muotoiset ruudut. Luokkahuoneiden ja juhlasalin ovet ovat umpinaisia paripeiliovia, joiden peileissä on kolminkertainen porrastus. Juhlasalin ovien kamanalista on piirustuksissa hieman luokanovien kamanalista näyttävämpi, samanlainen kuin näyttämön yläpuitteessa. Kellarin varaston ovi on yksinkertainen kaksipeilinen ovi. (Lönn 1912, Jyväskylän kaupungin kansakoulu... [Rpk/JKKA].)

Asemapiirustus ja ulkokuone

Asemapiirustuksen mukaan ulkokuonerakennus sijaitsi noin viiden metrin päässä rakennuksen lounaiskulmasta. Koulurakennuksen eteläfasadin edustalla sijaitseva katos jatkui käymälärakennukseen saakka ja oli rakennettu kiinni sen kattoon. Ulkokuonerakennus oli pieni satulakattoinen rakennus, kooltaan noin 11 x 4,5 metriä. Se sisälsi joukon kuivakäymälöitä ja lantasailiön. Käymälät oli jaettu useampaan osastoon, joihin oli omat ovensa, ilmeisesti sukupuolen mukaan sekä lapsille ja aikuisille erikseen. Räystäslinjan alapuolelle oli sijoitettu pieniä neliruutuisia ikkunoita, jotka valaisivat sisätiloja. Vuoden 1912 lopulla laaditussa palovakuutuksessa kerrotaan, että rakennus oli lauta- ja ristikkorakenteinen ja että se oli katettu asfalttihuovalla ja maalattu sekoitusvärillä. (Lönn 1912, Jyväskylän kaupungin kansakoulu... [Rpk/JKKA]; Puistokoulun palovakuutukset [KA/Tarmo].)

Työselitys ja ainearvio

Jyväskylän kaupungin kansakoulun työselityksen ovat allekirjoittaneet 4.4.1912 Anton Heinonen Jyväskylän rahatoimikamarin puolesta ja urakoitsija A. Edv. Henrikson. Todistajina ovat toimineet Oskari Into ja Armas Pakarinen. Nelisivuinen ainearvio on sidottu yhteen työselityksen kanssa. Nimensä mukaisesti se sisälsi arvion siitä, kuinka paljon kutakin rakennusainetta tai -tarviketta tulisi urakan kuluessa tarvitsemaan. Ainearvio on enimmäkseen työselitystä täydentävä, mutta joissakin yksityiskohdissa on ristiriitaisuuksia. Ainearviossa on samojen henkilöiden allekirjoitukset kuin työselityksessä ja myös se on allekirjoitettu 4.4.1912. (Jyväskylän kaupungin kansakoulu: Työselitys ja ainearvio 1912 [Pkka/JKKA].)

Rakenteet

Työseloituksessa todetaan, että kaupunki teettää valmiiksi perustuksen, sokkelin ja askelkivet, mutta kaikki muut rakennustyöt kuuluvat urakoitsijalle. Kaikki tiilimurausta vasten tulevat harmaakivipinnat on eristettävä sivele-

TÄHÄN EI OLLUT ERILLISTÄ KUVATEKSTIÄ.

mällä ne täysin peittävästi asfalttiterva- ja pikiseoksella. Perustus ja sokkeli on saumattava verhomuuria vasten. Kellarikerros on muurattava rautapalaneista ja täysin punaisista tiilistä, samoin ensimmäisen kerroksen ulkopinta ja vuoliaisia kannattelevat sisäseinät. Muualla, etenkin ulkoseiniin sisäpuolella, voidaan käyttää vaaleita tiiliä, mikä on lämpöpitävyyden vuoksi edullista. Ainearvion mukaan ikkuna- ja oviaukkojen ylle laitetaan rautabetonipalkit niiden ”kaariksi”. Kellarin lattia määrätään työseloituksessa tehtäväksi betonista. Kellarin katto holvataan joko rautojen varaan, jolloin raudat on ympäröitävä betonilla, tai käytetään rautabetonia. Ainearviossa kellarikerroksen katto mainitaan tehtäväksi kaksinkertaisesta rautabetonista ja ensimmäisen kerroksen katto sekä portaikot yksinkertaisesta rautabetonista.

Toisen kerroksen osalta todetaan, että seinät saa tehdä joko honkahirsistä tai vasoista, joiden tulee olla suoria ja valmiiksi veistettyinä 15 cm vahvoja. Toisaalla samassa seloituksessa sanotaan kuitenkin, että ulkoseiniin ei saa käyttää alle 9 tuuman läpimittaisia eikä sisäseiniin alle 8 tuuman läpimittaisia puita. (9”=n. 22,9 cm ja 8”=n. 20,3 cm.) Kenties tällä tarkoitetaan puun vahvuutta ennen veistämistä. Ainearviossa seinävasojen vahvuudeksi on merkitty 15 x 23 cm. Väliseinissä saa työselityksen mukaan käyttää myös kuusipuuta. Alushirsien alapinta ja hirsien yhtymäkohdat on siveltyävä lämpimällä teralla. Se osa muurausta ja betoniholvaa, joka tulee alushirsien yhteyteen, on eristettävä asfalttiterva- ja pikiseoksella. Hirsien jatkoksiin ja saumoihin on laitettava joko sammalta tai rohtimia. Ainearviossa mainitaan, että hirsiseinä ”tilkitään hyvin tappuroilla molemmin puolin yhtä aikaa.” Työselitys jatkuu: ”Salatappeja on käytettävä joka toisen metrin välimatkalla sekä joka karan vieressä siten, ettei hirret jää niiden kannatukselle.” Ikkuna- tai oviaukkojen päälle ei saa tehdä hirsiliitoksia. Aukkojen pieliin tehdään kaksinkertaiset karat ja laskeutumisvaraksi jätetään 5 mm hirsikerrosta kohden. Suuremmissa huoneissa seinät on tuettava lankuilla, jotka kiinnitetään rautapulteilla. Ainearviossa puhutaan T-raudoista.

[Katto]vuoliaiset määrätään tehtäväksi 15 x 30 cm:n vahvuisesta honkapuusta ja asetettaviksi 0,6 metrin päähän toisistaan keskeltä keskelle mitattuina. Kuusi metriä syvemmissä huoneissa ne on vahvistettava 2 x 8 tuuman lankuilla molemmin puolin ansaan tavoin. Voimistelusalin kattoa kannattamaan tehdään riippuansaat ja vuoliaiset 15 x 25 cm:n vahvuisesta puusta. Katto-

tuolit on tehtävä 6 x 6 tuuman veistetyistä mänty- tai kuusipuusta. Ruodelaudoitukset asetetaan katon jalossa (eli kattotuolin selkäpuun ja jalasorren välissä olevan pystypuun) sekä jiirin kohdalla kiinni toisiinsa, muualla 7 cm:n välein. Vesikatko on tehtävä 5 kg:n rautalevystä.

Ensimmäisen kerroksen puulattioiden ja kellarikerroksen betoniholvin väliin on laitettava täytepuut ja noin 15 cm täytettä. (Ainearviossa täytteen määräksi on merkitty 30 cm.) Täytepuut on eristettävä holveista tervahuopaliuskoilla. Ensimmäisen ja toisen kerroksen välipohjaan laitetaan eristeeksi sammalia eli turvepehkuja tai riihikuivaa olkisilppua. Sen painoksi laitetaan puhdasta rautalevyllä kuivattua savensekaista maata. Täytettä tulee kerrosten välillä olla 30 cm, ullakkoa vasten 40 cm tiiviiksi rautakangen avulla poljettuna. Välipohjien tulee olla täysin kuivat ja puhdistetut ennen täytteen panoa. Ullakon välikatto tehdään ainearvion mukaan yhden tuuman vahvuisesta höyläämättömästä laudasta ja sinne johtava portaikko pontatuista 1 x ½ tuuman laudoista ”kannatuksineen”. (Jyväskylän kaupungin kansakoulu: Työselitys ja ainearvio 1912 [Pkka/JKKA].)

Julkisivut

Pohjakerros rapataan. Urakoitsijan on tehtävä ikkunoiden vuorilaudat ja niihin liittyvät peilaukset piirustusten mukaan sekä toiseen kerrokseen väliaikaiset nurkkalaudat. Vuori- ja nurkkalaudat on maalattava öljyvärillä. Seinien

Vasemmalla voimistelusalin kattoa kannattavat riippuansaat. Kattotuolit tuli työselityksen mukaisesti tehdä 6 x 6 tuuman veistetyistä mänty- tai kuusipuusta. Ruodelaudoitukset tuli asettaa 7 cm:n välein, paitsi jiirien sekä kattotuolin selkäpuun ja jalasorren välissä olevan pystypuun kohdalla, missä laudat tuli asettaa kiinni toisiinsa. Anna-Leena Lehto 2010, Keski-Suomen museo.

vuorilaudoituksesta ei ole ohjeita. Koska laudoituksen pystyi tekemään vasta muutaman vuoden päästä, se ei kuulunut samaan urakkaan.

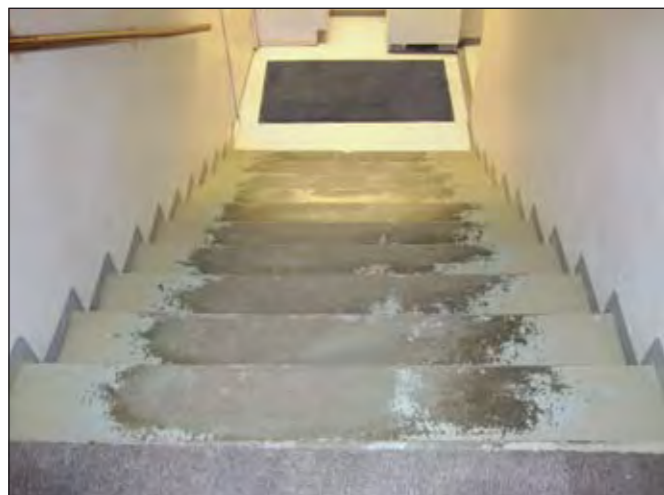
Kattolevyt on öljyttävä ennen kiinnittämistä molemmin puolin ja katon valmistuttua ne on hangattava lyijyhartsilla. (Ainearviossa annetaan lyijyhartsille vaihtoehtoksi mustaksi lakkaaminen.) Katon harjalle ja jiirien kohdille tehdään kaksinkertaiset saumat. Katolle on lisäksi tehtävä tarpeelliset käytävät ja portaat savupiipuille sekä rautaiset paloportaat ja määräysten mukaiset palohaarat. Kattoon on tehtävä paloluukku. Vesikourut, syöksytorvet ja kerrosten välisen ulkolistan kate on tehtävä galvanoidusta levystä ja maalattava. Ainearvion mukaan räystäät laudoitetaan höylätyillä ja pontatuilla laudoilla ja maalataan öljyvärillä. Seinään kiinnitetään paloportaan askelraudat.

Pohjakerroksen ikkunoiden vesipenkit tehdään ainearvion mukaan sementistä ja maalataan lakkavärillä. Ovet ja ikkunat sekä niiden vuorilaudat on työselityksen mukaan tehtävä piirustusten mukaan kuivista aineista ja maalattava kertaalleen. Kertaalleen maalaaminen piti työselityksen mukaan sisältää öljyämisen, paklaamisen, sileäksi hinkkaamisen ja maalaamisen. Ovet ja ikkunat on varustettava kestäväillä ajanmukaisilla kulmaraudoilla ja haoilla. Myös sisäikkunat on varustettava saranoilla ja salpalaitteilla. Metalliosien on oltava rakennuttajan hyväksymiä. Lisäksi määrätään, että urakoitsijan on maalattava ulkokuonarakennus kertaalleen öljyvärillä. (Jyväskylän kaupungin kansakoulu: Työselitys ja ainearvio 1912 [Pkka/JKKA].)

Sisätilat

Kellarin seinät ja katto on tasoitettava ja valkaistava kalkkivärillä. Ainearviossa lisätään, että kellarin lattia silotetaan ”vähän hienommalla laastilla” ja mainitaan, että kellarin johtavat porrasaskeleet tehdään sementistä.

Pohjakerroksen tiiliseinät ja betonikatot rapataan työselityksen mukaan sileäpintaisiksi. Kellarikerros ja pohjakerros on kuivattava väliaikaisilla uuneilla ennen ja jälkeen rappauksen. Katto ja seinän yläosa maalataan vaaleaksi liimavärillä. Loppu osa seinää joko paperoidaan tai maalataan öljyvärillä. Ainearviossa vahtimestarin asunnon, opettajahuoneen ja kanslian seinät on merkitty paperoitaviksi. Muuten rapatut seinät on maalattava 2,3 metrin korkeuteen saakka öljyvärillä, paitsi keittiössä ja wc:ssä, joissa seinät maalataan sillä kokonaan. Työselityksen määräysten mukaan kolmeen luokahuonee-

Kuvat yllä: Kellariin johtavat porrasaskeleet tehtiin ainearvion määräyksen mukaisesti sementistä. Pääoven rappusten sekä ensimmäisen ja toisen kerroksen välisten portaikkojen porrasaskeleet tehtiin ”sementtimosaikista” eli mosaiikkibetonista. Anna-Leena Lehto 2010, Keski-Suomen museo.

Sekä työselityksessä että ainearviossa luetaan ne tilat, joihin tulee lankkulattia, ja muut tilat mainitaan pinnoitettaviksi sementtilevyillä. Sementtilevyillä tarkoitetaan ilmeisesti keraamisia laattoja, joilla ainakin päällysvaatehuoneiden ja porrastasojen lattiat pinnoitettiin. Anna-Leena Lehto 2010, Keski-Suomen museo.

seen, kansliaan, opettajainhuoneeseen ja vahtimestarin asuntoon tehdään lankkulattia. Ainearvion mukaan lankut kiinnitetään vähintään 10 x 10 cm:n vahvuisiin yläpinnastaan höylättyihin kohokepiiruihin, joiden alle laitetaan vahvat poikkipiirut. Piirut puolestaan kiinnitetään vääntyilemisen estämiseksi lujasti rautabetonipalkkeihin. Piirut eristetään rautabetonista asfalttihuovalla. Muuhun osaan pohjakerrosta tehdään työselityksen mukaan lattiapinta pienistä sementtilevyistä. Samanlaisista levyistä tehdään lattiat myös toisen kerroksen porrashuoneisiin ja portaikkojen lepotasoille. Kaikki porrasaskeleet tehdään ”sementtimosaikista” (mosaiikkibetoni).

Sementtilevyillä tarkoitetaan työselityksessä ilmeisesti keraamisia laattoja, joilla päällysvaatehuoneiden ja porrastasojen lattiat pinnoitettiin. Sekä työselityksessä että ainearviossa luetaan tilat, joihin tulee lankkulattia, ja muut tilat mainitaan pinnoitettaviksi sementtilevyillä. Noin vuonna 1914–1916 otetuissa valokuvissa aulan lattiaa ei ole pinnoitettu ainakaan samoilla keraamisilla laatoilla, joilla päällysvaatehuoneiden ja porrashuoneiden lattiat

Puistokoulun opettajakunta on valokuvattu virkistyshuoneessa noin 1914–1916. Lattia saattaa olla maalattu lankkulattia. Vasemmassa yläkulmassa näkyy ilmastointiventtiili. Seinien väri vaihtuu ovien yläreunan tasalla. Keski-Suomen museon kuvaarkisto.

pinnoitettiin. Lattia ei näy kuvassa hyvin, mutta kyseessä saattaa olla maalattu lankkulattia. Kysymykseen palataan vielä tuonnempana.

Toisen kerroksen lattiat on tehtävä kahden tuuman lankuista, jotka vernissaan ja lakataan. Lankkujen alle tehdään samanlainen aluspiirukiinnitys kuin pohjakerroksessa. Kaikkiin huoneisiin, portaisiin ja komeroihin tulee 10 cm korkeat jalkalistat. Sisäkatto on tehtävä ponttilaudasta ja varustettava yksinkertaisella kattolistalla sekä maalattava valkoiseksi. Koko kerroksen seiniin on laitettava pinkopahvit. Ainearviossa tarkennetaan, että kattolaudoitus eli ”spaneilaus” tehdään $\frac{3}{4}$ x 3 tuuman pontatuista laudoista ja että laudoituksen alle on naulattava ensin huopa. Maalina on käytettävä öljymaalia ja pinkopaperin tulee olla värillistä. Sana ”värillinen” on tosin viivattu yli. Ainearviossa määrätään myös, että voimistelusaliiin tulee sovittaa ja kiinnittää voimistelulineet. Listauksessa mainitaan myös salin katon koristelu, mutta sitä ei kuvailla mitenkään. Katto ei näy myöskään koulusta alkuvuosina otetuissa valokuvissa. Vuonna 1937 otetuissa kuvissa kattopanelointi on maalattu val-

Vuonna 1937 otetussa kuvassa kattopanelointi on maalattu valkoiseksi ja siinä on yksinkertaiset valkoiseksi maalatut kattolistat. Mikäli juhlasalin katossa on ollut koristelua, se on saattanut kadota, kun kattoa on korjattu kesällä 1916. Taustalla ovet opetusvälinevarastoon ja porrashuoneeseen. Valokuvaamo Päijänne, Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

koiseksi ja siinä on yksinkertaiset, niin ikään valkoiseksi maalatut kattolistat. On mahdollista, että jos koristelua on ollut, se on kadonnut, kun kattoa on korjattu kesällä 1916. Asia tulee selvittää ennen peruskorjausta.

Kaikkiin oviaukkoihin tulee kynnyksraudat, kaksi kuhunkin ja ulko-oviin laitetaan ilmasulkijat. (Ainearviossa mainitaan ulko- ja tuuliovissa sulkijat ja ilmajarrut. Ilmeisesti tarkoitettiin itsetoimivia sulkijoita.) Ulko-ovien eteen lattiaan tehdään upotetut 1 x 1,5 metrin häkkiraudat jalkojen puhdistamista varten. Päälysvaatehuoneisiin tehdään vaatenaulakot ja kalossilaatikot 300 oppilaalle. Naulakot tehdään myös opettajahuoneeseen sekä kanslian ja vahtimestarin eteisiin. Porraskaiteet tehdään takoraudasta ja käsipuu kiillotetusta koivusta. Myös seinän puolelle on tehtävä kiillotettu käsipuu, joka on kiinnitettävä siisteillä koukuilla. Luokkahuoneisiin tehdään kahden tuuman lankuista noin 35 cm korkeat kateederit, kooltaan 1,5 x 3 metriä. Korokkeet vernissataan ja lakataan samoin kuin lattiat. Ainearviossa määrätään, että toisen kerroksen komeroitten seinät tehdään molemmin puolin höylätystä laudoista, ja komerot sisustetaan siisteillä hyllyillä ja naulakoilla. (Jyväskylän kaupungin kansakoulu: Työselitys ja ainearvio 1912 [Pkka/JKKA].)

Talotekniikka

Rakennukseen tulee vahtimestarin asuntoa lukuun ottamatta keskuslämmityslaitos. Lämmityskattilan savupiippuun käytetään tulenkestäviä tiiliä toisen kerroksen lattiatason korkeudelle saakka. Vahtimestarin asunto on varustettava kahdella kaakeliuunilla, jotka vuorataan valkeilla kaakeleilla. Keittiöön tulee hella kaakelitaustalla ja -jalalla. Hellaan tulee kuparinen vedenlämmittäjä ja paistinuuni. Kutakin uunia kohden käytetään noin 60–70 kpl tulenkestäviä tiiliä ja tulipinnat muurataan tulenkestävällä laastilla. Savupiiput on rapattava ja ympäröitävä välipohjien kohdalta rautalevyllä. Ainearviossa mainitaan lisäksi, että talonmiehen asunnon ja veistoluokan hella tehdään valkoisista kaakeleista kaakelitaustalla ja -jalalla. Ainearviolistaan on mustekynällä lisätty galvanoidulla levyllä päällystetty muuripata, muttei mainintaa siitä, mihin sellainen sijoitettaisiin. Tulipesien eteen on laitettava metallilevyt.

Urakoitsijalle eivät kuulu lämpö-, vesi- tai sähköjohtojen hankkiminen, mutta kylläkin kaikki niistä aiheutuvat perustus-, muuraus-, puu- ja levysepäntyöt sekä jälkipuhdistus. Lämpö- ja ilmanvaihtventtiilien hankkiminen ei kuulu

urakkaan, mutta niiden paikoilleen asentaminen kuuluu. Ilmanvaihtotorvet poistoilmaa varten tehdään kaksinkertaisiksi ponttilaudasta, joiden väliin laitetaan huopa. (Ainearviossa vaihtoehtoiseksi materiaaliksi mainitaan luginolevy.) Ne alkavat huoneiden lattiasta ja ullakolla ne kootaan kahteen torveen, jotka vuorataan sisäpuolelta rautalevyllä ja varustetaan huipulla vetohatul-la. Wc:stä on johdettava erillinen vetotorvi katolle. Vetotorvien rautaosat on maalattava. Ainearviossa mainitaan lisäksi, että rakennukseen tulee rautabetonista rakennettavia raitisilmakanavia, jotka sliipataan sisältä sementtilaastilla hienoksi. Vetohatut tulee tehdä erikoispiirustuksien mukaan.

Ainearviossa listaan on merkitty ”14 kappaletta Högforsin seinäventtiilejä 260 x 325 mm ulkomaisen osan kanssa” sekä ”6 kappaletta samoja 185 x 250 mm samoin uunin peltiin ja venttiileihin avaamisketjut”. Nämä on viivattu yli, sillä urakkasopimuksen mukaan niiden hankkiminen ei kuulunut pääurakoitsijalle. Mahdollisesti asiasta vastannut aliurakoitsija on kuitenkin hankkinut kyseiset venttiilit.

Loppuvuodesta 1911 Lönn oli ehdottanut koulun lämmitysjärjestelmäksi lämminilmakeskuslämmitystä, joka olisi toiminut samalla ilmanvaihtojärjestelmänä. Anton Heinosen joulukuun 30. päivänä 1912 laatimissa palovakuutuksissa kerrotaan kuitenkin, että rakennus lämmitetään vesikiertoisella kes-

Ilmanvaihtotorvet poistoilmaa varten tehtiin kaksinkertaisiksi ponttilaudasta. Laudoitusten väliin laitettiin huopa. Hormit alkoivat huoneiden lattiasta ja ullakolla ne koottiin kahteen torveen, jotka vuorattiin sisäpuolelta rautalevyllä. Päähormien ulkomuoto on säilynyt alkuperäisenä. Anna-Leena Lehto 2010, Keski-Suomen museo.

kuslämmityslaitoksella. Yksi juhlasalin lämpöpattereista myös näkyy osittain juhlasalista ennen vuotta 1916 otetussa valokuvassa. (Ks. kuva s. xx) Vuonna 1937 lämmitysjärjestelmää parannettiin. Rakennustoimiston vuosikertomuksessa kerrotaan: ”Rakennuksen lämpöjohdot olivat useissa paikoissa osoittautuneet liian heikkotehoisiksi, mistä syystä kylmimpinä vuodenaikoina monet luokat olivat liian kylmiä. Tämän epäkohdan korjaamiseksi suoritti Kaupungin vesijohtolaitos lämpöjohdoissa perusteellisia muutoksia suurentaen putkiverkkoa, lisäämällä lämpöpattereita sekä laajentamalla eräitä vanhoja. Tämä vaikuttaisi vahvistavan, että kyseessä on ollut vesikeskuslämmitys. Lämmitysjärjestelmä uusittiin kokonaan vuonna 1959. Silloin rakennustoimiston toimintakertomukseen merkittiin: *Kun koulun höyrylämmitysputkisto oli niin heikko, että lauhdevedestä vain osa palasi kattiloihin, uusittiin koko keskuslämmitysverkosto sekä muutettiin vesilämmitteiseksi.* Tällä kertaa puhutaan höyryputkistoista. Ilmeisesti tarkoitetaan ilmastointiin käytettyä kalorifeeria, jolla on osaltaan ollut lämmittävä vaikutus. (Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuonna 1911, 42; Jyväskylän kaupungin kunnallishallinto v. 1937, 283–284; Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta v. 1959, 282.)

Arkkitehtuurianalyysi (toteutunut muoto)

Julkisivut

Ainonkadun ja Puistokadun puoleiset julkisivut toteutettiin pääasiassa pääpiirustusten mukaisesti, mutta detaljeissa piirustusten ja toteutuneen muodon välillä on joitakin eroja. Detaljit on saatettu toteuttaa erillisten erikoispiirustusten mukaan. Katolle sijoitetut vetohatut toteutettiin muodoltaan hieman kulmikkaampina. Ainonkadun puolella toteutettiin heti rakennusvaiheessa toisen kerroksen puolipylväät ja ikkunoiden alapuoliset suorakulmiodetaljit paneloimalla. Piirustuksista poiketen pylväisiin toteutettiin yksinkertaiset kapiteelit. Päätykolmio vuorattiin heti, muuten toisen kerroksen hirsirakenne jäätettiin paljaaksi, jotta se saisi painua ennen vuoraamista. Julkisivut verhottiin vaakaponttilaudoituksella valokuvista päätellen vuosien 1920–1924 välisenä aikana, eli vasta kymmenisen vuotta rakentamisen jälkeen. Näinkin pitkään odotteluun saattoi olla syynä se, että puutteellisen urakoinnin takia koulu-

Ainonkadun puolella toteutettiin jo rakennusvaiheessa toisen kerroksen puolipylväät ja ikkunoiden alapuoliset suorakulmiodeltaljit. Päätökolmio vuorattiin heti, mutta toisen kerroksen hirsirakenne jätettiin paljaaksi, jotta se saisi painua ennen vuoraamista. G. A. Stoorre, Keski-Suomen museon kuvaarkisto.

Puolipylväisiin toteutettiin piirustuksista poiketen yksinkertaiset kapiteelit. Anna-Leena Lehto 2010, Keski-Suomen museo.

Toisen kerroksen julkisivut verhoitiin vaakaponttilaudoituksella vuosien 1920–1924 välisenä aikana. Anna-Leena Lehto 2010, Keski-Suomen museo.

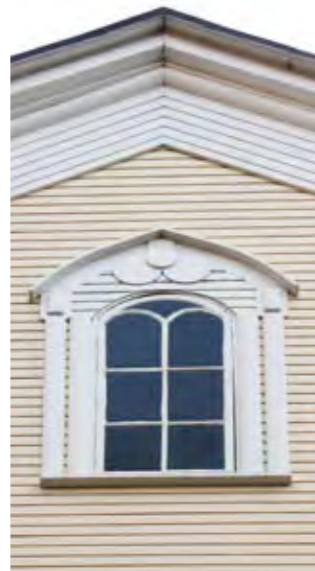
rakennuksen korjaukset olivat tulleet jo 1910-luvulla kaupungille kalliiksi. Ainonkadun puoleiset pystylistat tehtiin piirustusten mukaisille paikoille, ilmeisesti salvosten kohdalle, mutta yksinkertaisina. Muihin ikkunoihin liittyviä listoituksia ei toteutettu ennen vuoraamista ja sen jälkeen ne toteutettiin hieman yksinkertaistetussa muodossa. Muuriin toteutettiin kanslian ja opettajahuoneen ikkunoiden ympärille sisennykset ja alapuolelle lisäksi porrastukset. Niissä ei kuitenkaan toteutettu samanlaista vaakasuuntaista detaljia kuin piirustuksissa on. Päätökolmion kaari-ikkunaa reunustivat toteutuneessa muodossa pyöreäpintaiseksi höylätyt kaksinkertaiset pystypuitteet, joista ulompien yläosissa on suorakulmaiset detaljit. Puitteiden yläpuolella on suippokaarinen kehys. Suippokaaren ja ikkunan välissä taustan laudoitus on maalattu valkoiseksi ja siihen on kiinnitetty kahden suuren ja yhden pienen ympyrän muodostama ornamentti.

Ikkunoihin liittyvät listoitukset toteutettiin vasta julkisivujen vuoraamisen yhteydessä 1920-luvun alussa. Silloin ne toteutettiin piirustuksiin nähden hieman yksinkertaistetussa muodossa. Alakeran muuriin toteutettiin kanslian ja opettajainhuoneen ikkunoiden ympärille sisennykset ja alapuolelle porrastukset. Niissä ei kuitenkaan toteutettu piirustusten mukaista vaakasuuntaista detaljia. Anna-Leena Lehto 2010, Keski-Suomen museo.

Puistokadun puolella ikkunaryhmien listoitusta ei alkuvaiheessa toteutettu lainkaan. Kun rakennus vuorattiin, ikkunoiden alle lisättiin samanlaiset kehykset ja paneloinnit kuin Aionkadun puolella toisen kerroksen reunimmaisiiin ikkunoihin. Valokuva on otettu noin 1920–1924. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Piirustuksissa itäpäädyn kaari-ikkunaa reunustivat ornamentit, joita ei kuitenkaan toteutettu. Anna-Leena Lehto 2010, Keski-Suomen museo.

Päätykolmion kaari-ikkunaa reunustavat toteutuneessa muodossa pyöreäpintaiseksi höylätyt kaksinkertaiset pystypuitteet, joista ulompiin liittyy suorakulmaiset detaljit. Puitteiden yläpuolella on suippokaarinen kehys. Kehyksen ja ikkunan välinen laudoitus on maalattu valkoiseksi ja siihen on kiinnitetty kolmen ympyrän muodostama ornamentti. Anna-Leena Lehto 2010, Keski-Suomen museo.

Itäpäädyn peiliovien ikkunoissa oli ylimpien puitteiden ristteimäkohdassa pieni vinoneliön muotoinen ruutu. Myös aita näkyy kuvassa hyvin. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Puistokadun puoleisessa julkisivussa ikkunaryhmien listoitusta ei alkuvaiheessa toteutettu lainkaan. Myöhemmin ikkunoiden alle lisättiin samanlaiset kehykset ja suorakulmiodetaljia mukailevat paneloinnit kuin Aionkadun puolella toisen kerroksen reunimmaisiiin ikkunoihin. Frontonin kohdalla olevaa leveää kaari-ikkunaa piirustuksissa reunustavat ornamentit on jätetty ilmeisesti kokonaan pois. Ovet toteutettiin ainakin yläosastaan piirustusten mukaisiksi. Portti ja aita toteutettiin piirustusten mukaan, aidan alaosa toteutettiin säleaitana. Piirustusten mukainen aita ulottui Aionkadun ja Puistokadun risteyksestä porttiin saakka ja portilta suunnilleen saman matkan vastakkaiseen suuntaan. Muutoin koulukortteli oli rajattu yksinkertaisella matalalla aidalla. Portti näkyy kuvissa läheltä vain koulun pihan puolelta, mutta vaikuttaa siltä, että ornamentit olivat hyvin pitkälti piirustusten mukaiset. Pystysuorat helminauhat eivät muodostuneet täysistä ympyröistä, sillä pyörylät oli sijoitettu osin limittäin. Lönnin piirustusten mukainen aita purettiin valokuvista päätellen vuosien 1927-1933 välisenä aikana. Portti oli olemassa pidempään, ainakin vielä 1950-luvulla.

Portti toteutettiin pitkälti piirustusten mukaan. Ovien ristikkorakenteen risteämäkohdassa oli piirustuksissa kuvatut ympyrät. Pystypuiden yläpää oli pyöristetty ja niihin oli veistetty pienet kiekurat. Piirustuksista poikettiin sikäli, että oviin ei toteutettu sisäkkäisiä suorakulmioita. Sadekatos ulottui portille saakka. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Lönnin piirustusten mukainen aita purettiin vuosien 1927-1933 välisenä aikana. Portti oli olemassa pidempään, ainakin vielä 1950-luvulla. Kuvaus Oy, Puistokoulun arkisto.

Portinpylväiden helminauha-ornamentit eivät muodostuneet täysistä ympyröistä, sillä pyörilät oli sommiteltu osin limittäin. Aita oli alaosastaan säleaita, yläosassa oli x-kirjaimen muotoiset ristikot. Aidan pylväissä oli pienet satulakattoiset hatut. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Koulun eteläpuoleinen pihafasadi on rakennuksen pääfasadi siinä mielessä, että siihen on sijoitettu pääsisäänkäynti. Tästä huolimatta Aionkadun puoleinen julkisivu on arkkitehtonisesti huomattavasti näyttävämpi suurine poikkipäätyineen, kookkaine ikkunoineen ja puolipylväineen. Puistokatu oli yksi kaupunkiintuloväylistä ja rakentamisajankohtanaan koulu oli lähitonttien ensimmäinen rakennus. Juhlava Aionkadun puoleinen fasadi on antanut koulusta edustavan kuvan kaupunkiin tulijoille. Pihajulkisivu on siihen verrattuna melko arkinen. Fasadi on jäsennelty lähes täysin symmetrisesti. Ainoastaan talonmiehen asunnon savupiippu ja oikeanpuoleisen sivuoven vieressä kivijalan yläpuolella sijaitseva halkoluukku rikkovat symmetriaa. Alimpana fasadissa on korkea, suurista kivistä rakennettu harmaakivijalka, johon on sijoitettu rivi kellarin ikkunoita pääovien molemmin puolin. Kivijalan yläpuolella on pohjakerroksen rapattu tiiliseinä. Kivisen pohjakerroksen jakaa visuaalisesti kahteen osaan yksinkertainen pulpettikattoinen sadekatos, joka alkuperäisessä muodossaan oli itse julkisivua pidempi ulottuen Puistokadun laidassa sijaitsevalta portilta aina joitakin metrejä rakennuksen länsipuolelle sijoitettuun ulkokuonarakennukseen saakka.

Pihafasadi on Aionkadun puoleiseen julkisivuun verrattuna horisontaalisesti painottunut ja selvästi arkisempi. Kuvassa näkyy katolla sijainneen pienen päätyaiheen harjalla koristesalko, joka poistettiin myöhemmin. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Pihajulkisivussa on neljä ulko-ovea, joista kaksi pääovea on sijoitettu keskele, symmetria-akselin molemmin puolin ja kaksi muuta symmetrisesti jonkin matkan päähän pääovien molemmin puolin. Ovet olivat samankaltaiset kuin Puistokadun puoleista fasadia kuvaavissa piirustuksissa. Niiden alaosassa oli ilmeisesti kuusi neliön muotoista peiliä ja yläosassa kaksi ikkunaa. Ikkunoiden puitejako oli 2 x 2 ja puitteiden risteämäkohdassa oli pieni vinoneliö. Jo

Pihajulkisivu lokakuussa 2010. Ikkunasta ulos johdettu uusi ilmastointihormi on väliaikaisratkaisu. Vasemmalla näkyy osa samana vuonna valmistunutta uudisrakennusta. Anna-Lee Lehto 2010, Keski-Suomen museo.

Pihan puoleisten ovien alaosassa oli ilmeisesti kuusi neliön muotoista peiliä ja yläosassa kaksi ikkunaa. Ikkunoiden puitejako oli 2 x 2 ja puitteiden risteämäkohdassa oli alun perin pieni vinoneliö. Puistokoulun arkisto.

1910-luvun puolella ovia jouduttiin korjaamaan, mahdollisesti vuoden 1916 remontin yhteydessä. Tällöin uusissa lasituksissa oli vain tasajako neljään ruutuun, vinoneliöt jätettiin pois.

Sadekatoksen ja hirsiseinän väliin on sijoitettu tämän vielä rapatun seinäkaistaleen korkuisia ikkunoita, joista kahdessa keskimmaisessä on neljä ja muissa kahdeksan ruutua kahdessa rivissä. Keskimmäisten puitteiden risteämäkohdassa on kaikissa näissä ikkunoissa pieni lasiruutu, joka on kahden

Jo 1910-luvun puolella ovia jouduttiin korjaamaan, mahdollisesti vuoden 1916 remontin yhteydessä. Uusissa lasituksissa oli vain tasajako neljään ruutuun, vinoneliöt jätettiin pois. Kuvassa näkyy ovien 3 x 2 peilijako. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

vastakkain asetetun kaarisulun muotoinen. Samaa muotoa Lönn oli käyttänyt muun muassa vuotta aikaisemmin suunnittelemassaan Lapinniemen tehtaan isännöitsijän talossa Tampereella. Toisen kerroksen seinäpinta muodostaa säännömukaisen matalan ja leveän suorakaiteen ehjän räystäslinjan alle. Ikkunoita on kahta kokoa, mutta kaikki on sijoitettu yläreunastaan samalle vaakalinjalle. Keskimmäiset kuusi luokahuoneiden ikkunaa ovat samaa kuusiruutuista perusmallia kuin Aionkadun ja Puistokadun puolella. Niitä reunustavat porrashuoneiden korkeammat yhdeksänruutuiset ikkunat, joissa on ylä- ja alareunassa matalat ja keskellä korkeammat ruuturivit. Kun rakennus 1920-luvun alussa vuorattiin, luokahuoneiden ikkunoiden yhteyteen toteutettiin samanlaiset listoitukset ja paneeloinnit kuin Puistokadun puolella. Koska pihajulkisivua kuvaavia piirustuksia ei ole säilynyt, ei voida tietää, oliko niihin alun perin suunniteltu toteutetun kaltaiset yksityiskohdat, niin kuin Aionkadun puolella vai kenties samanlaiset kuin Puistokadun puoleisen fasadin pääpiirustuksissa on.

Katon lappeella on kaksi kolmiruutuista puolipyörän mallista lunetti-ikkunaa ja keskiakselissa satulakattoinen päätyaihe, johon oli tarkoitus sijoittaa kello. Sen yläpuolella lähellä katonharjaa on vielä keskuslämmityskattilan

Sadekatoksen ja hirsiseinän väliin on sijoitettu joukko ikkunoita, joista kahdessa keskimmäisessä on neljä ja muissa kahdeksan ruutua. Kaikissa niissä on keskimmäisten puitteiden risteämäkohdassa pieni, kahden vastakkain asetetun kaarisulun muotoinen lasiruutu. Keski-Suomen museon kuvaarkisto.

Oikealla: Länsipääty oli julkisivuista vaatimattomin. Alakerran ikkunat on sijoiteltu epäsymmetrisesti talonmiehen asunnon ja veistosalin tilanjakoa noudattaen. Ikkunoiden ympärille on jälleen rakennettu kehyslistat ja alapuolelle suorakulmiopaneloinnit. Katon lappeella on samanlainen puolipyörän mallinen lunetti-ikkuna kuin pihajulkisivussa. Kuvaus Oy, Puistokoulun arkisto.

Kellopäädyn etuseinässä on pystylaudoitus ja kulmissa runsasta detaljointia, jossa toistuu Aionkadun puolella käytetty muotovalikoima. Anna-Lee-na Lehto 2010, Keski-Suomen museo.

savupiippu. Kellopäädyn pienen harjakaton laelle pystytettiin koristesalko, jota nykyisin ei enää ole olemassa. Kellopäädyn etuseinässä on pystylaudoitus ja kulmissa melko runsasta detaljointia, jossa toistuu muualla rakennuksessa käytetty muotovalikoima. Etuseinän molemmissa reunoissa on kaksi pientä puolipyörästä, jotka kannattelevat kellotaulua reunustavaa kaariaihetta. Kaaren reunoissa on ympyrädetaljtit. Harjakaton alla on moninkertainen porrastettu räystäslista. Sivuseinien reunoissa on kolme puolipyörästä ja niiden yläosassa lomittain asetettujen ympyröiden muodostama kokonaisuus, joka on vielä yläreunastaan kehystetty.

Länsipääty on julkisivuista vaatimattomin. Alakerran ikkunat on sijoiteltu epäsymmetrisesti talonmiehen asunnon ja veistosalin tilanjakoa noudattaen. Toisessa kerroksessa on luokahuoneiden kuusi ikkunaa jälleen kahdessa kolmen ikkunan sarjassa. Niiden ympärille on rakennettu kehyslistat ja alapuolelle suorakulmiopaneloinnit samalla lailla kuin muun muassa vastakkaisessa päädyssä. Katon lappeella on samanlainen pieni puolipyörän mallinen

lunetti-ikkuna kuin pihajulkisivussa. Ullakon pohjakaavassa sen kohdalle oli merkitty samanlainen ikkuna-aukko kuin itäpäättyyn. Oletettavasti Lönn on ajatellut tähänkin itäpäättyyn toteutetun kaltaista pyöreälinjaista frontonia ja hieman kookkaampaa kaari-ikkunaa. Viimeistään rakennusvaiheessa suunnitelmiin on tullut muutos. (Kuva-arkisto [K-SM]; Valokuvat Puistokoulusta [PKA].)

Julkisivujen tyyli

Vuoden 1910 aikoihin suomalaisessa arkkitehtuurissa alettiin art nouveau -kauden jälkeen lisääntyvässä määrin soveltaa uudelleen pelkistetympää massoittelemia, symmetriaa, ehjiä räystäslistoja, ikkunarivistöjä ja klassisistisia detaljeja. Lönnin tuotantoon tällaisia rakennuksia alkoi ilmestyä 1910-luvun alussa, mutta rinnalla kulki vielä useita vuosia yksinkertaistunut art nouveau, jota Lönn suosi esimerkiksi Seminaarinmäelle ja Älylään suunnittelemissaan huviloissa. Esimerkiksi Lönnin vuonna 1910 itselleen suunnittelema huvila Seminaarinmäellä oli yleisilmeeltään vielä selkeästi myöhäisen art nouveau leimaama, joskin siinä oli joitakin klassisistisia enteileviä yksityiskohtia. Taloon kuuluva piharakennus oli yksi Lönnin varhaisimpia klassisistisia kokeiluja. Vuonna 1911 suunniteltu Tampereen kauppaoppilaitos oli yksi ensimmäisistä uuden tyylivaiheen julkisista ilmentymistä.

Puistokoulu sijoittuu edelleen tyylliseen murroskauteen, mutta sitä hallitsee jo varhainen klassisismi, josta kertoo ennen kaikkea pitkien julkisivujen symmetrisyys, selkeä suorakaiteen muotoinen rakennusmassa ja eheä aumakatto, ikkunoiden sommitteleminen säännöllisiksi vaaka-akseleiksi sekä erityisesti Aionkadun puoleisen fasadin jäsentäminen yksinkertaisten puolipylväiden avulla. Art nouveau vaikutusta on edelleen nähtävissä Aionkadun puoleiseen kaari-ikkunaan ja pihan puoleiseen kellopäättyyn sekä porttiin liittyvissä ornamenteissa, joiden muotoilu on yksilöllistä ja mielikuvituksesta. Portin huippuna oleva siipimäinen ornamentti liittyy vapaamuotoisuudessaan varhaisen art nouveau perinteeseen. Muualla rakennuksessa hyödynnetyt geometriaan perustuvat muotoaiheet ovat saaneet vaikutteita myöhemmästä wieniläisestä jugendista, josta Lönn mielellään otti vaikutteita kyseisellä kaudella. Edellisellä vuosikymmenellä Lönn oli suosinut rakennuksissaan suurta ikkunamuotojen ja puitejakojen runsautta, mutta Puistokoulun tapauksessa

hän valitsi muutamia perusmuotoja toistettavaksi kaikkialla rakennuksessa. 1900–1910 -lukujen vaihteen aikoihin Lönn käytti usein rakennuksissaan Puistokoulussakin käytettyjä ikkuna- ja ovimalleja.

Sisätilat ja sisustus

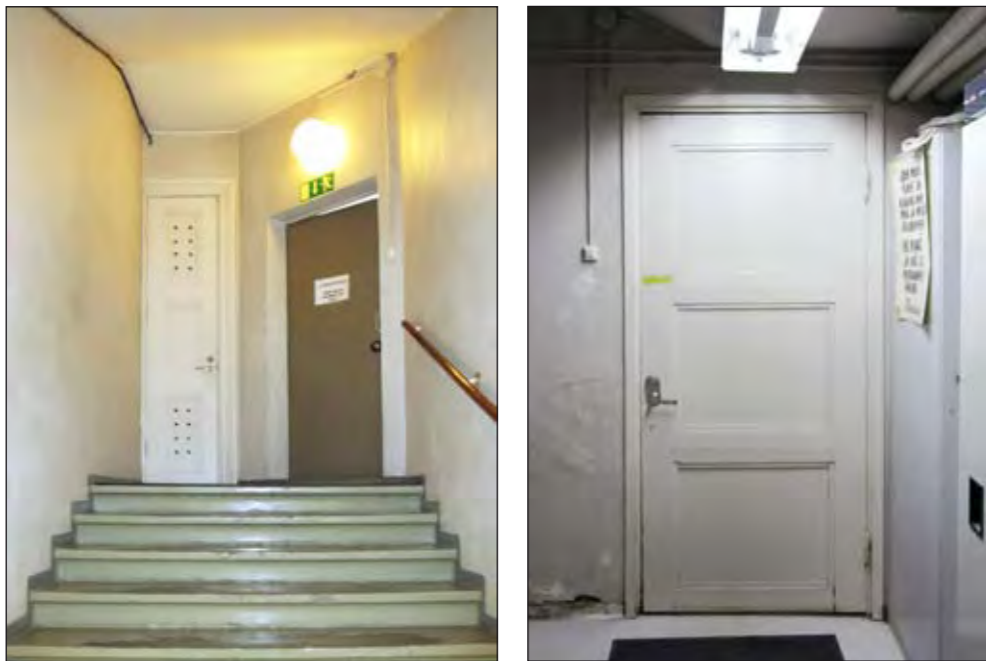
Toisin kuin julkisivut, tilanjäsentely toteutettiin tarkalleen Lönnin pohjapiirustusten mukaan. Seuraavassa on kuvattu sisustuksen toteutunutta muotoa niiltä osin, kuin siitä on ollut mahdollista saada tietoa valokuvien, kunnalliskertomusten ja nykyaikaan säilyneiden kohteiden perusteella.

Sisäövet, näyttämö ja portaikko

Rakennuksessa on käytetty sekä umpinaisia peiliovia että yläosastaan lasi-ikkunoilla varustettuja peiliovia. Luokkahuoneiden ja juhlasalin ovista on runsaasti kuvamateriaalia ja ne ovat olleet pääpiirustuksissa kuvattuja umpinaisia paripeiliovia, joissa on ollut 3 x 1 tai 3 x 2 -peilijako ja peileissä kolminkertainen porrastus. Ovilistat ovat olleet yksinkertaista profiloitua mallia kaikkialla, myös juhlasalissa. Muutamia komeroiden ovia on säilynyt alkupe-

Luokkahuoneiden ja juhlasalin ovet ovat olleet pääpiirustuksissa kuvattuja umpinaisia paripeiliovia, joissa on ollut 3 x 1 tai 3 x 2 -peilijako ja peileissä kolminkertainen porrastus. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Muutamia alkuperäisiä komeiden ovien on säilynyt juhlasalissa, talonmiehen asunnon keittiössä (eli nykyisessä opettajainhuoneessa), länsiportaikkoon liittyvässä tuulikaapissa sekä kellarin portaikon ylä- ja alapäässä. Anna-Leena Lehto 2010, Keski-Suomen museo.

räisillä paikoillaan juhlasalissa, talonmiehen asunnon keittiössä (nykyisessä opettajainhuoneessa), länsiportaikkoon liittyvässä tuulikaapissa sekä kellarin portaikon ylä- ja alapäässä. Toisessa kerroksessa on porrashuoneeseen avautuvassa wc:ssä peiliovi, jonka portaikon puoleinen pinta on levytetty laakaoven näköiseksi. Ullakolla on lisäksi säilynyt muutamia paikaltaan pois siirrettyjä ovia.

Opettaja Sirkka Keskimäki on muistellut, että aulan ovet oli petsattu tum-

Aulan ovet oli petsattu tummiksi ja niissä oli fasettilasit. Päälysvaatehuoneiden oviaukoissa oli pariovet ja keskellä pystypuu. Ovien alaosat oli jaoteltu neljään peiliin, joissa oli ilmeisesti kolminkertainen porrastus. Ovien yläosassa oli kaksi ikkunaa, joiden puitteissa on epäsymmetrinen jako 3 x 2 ruutuun ja ylimpien puitteiden risteämäkohdassa oli pieni vinoneliö. Ovien yläpuolella oli kookkaat ikkunat, joissa oli monimuotoinen puitejako. Molemmissa reunoissa oli kaksi päällekkäistä korkeaa ja kapeaa ruutua. Oviaukkojen yläpuolella ikkunapinta-ala on jaoteltu x-kirjaimen muotoisilla puitteilla. Keskellä on vielä 2 x 2 korkeaa ja kapeaa ruutua. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

miksi ja niissä oli fasettilasit. Vain aulasta päälysvaatehuoneisiin johtavista ikkunallisista ovista on säilynyt valokuvia. Ovia ei ole toteutettu täysin pääpiirustusten mukaisina, vaan todennäköisesti niiden jälkeen laadittujen erikoispiirustusten mukaan. Päälysvaatehuoneiden oviaukoissa on pariovet ja keskellä pystypuu. Ovien alaosat on jaoteltu neljään peiliin, joissa on ilmeisesti kolminkertainen porrastus. Ovien yläosassa on kaksi ikkunaa, joiden puitteissa on epäsymmetrinen jako 3 x 2 ruutuun ja ylimpien puitteiden risteämäkohdassa on pieni siro vinoneliö. Ovien yläpuolella on lisäksi seinässä kookkaat ikkunat, joissa on monimuotoinen puitejako. Molemmissa reunoissa on kaksi päällekkäistä korkeaa kapeaa ruutua. Oviaukkojen yläpuolella ikkunapinta-ala on jaoteltu x-kirjaimen muotoisilla puitteilla. Keskellä on vielä 2 x 2 korkeaa kapeaa ruutua. (Kuva-arkisto [K-SM]; Martio 2004, 74.) Ainakin itäpäädyn tuulikaapin sisäoven ja todennäköisesti aulatiloja porrashuoneista erottavien ovien yläpuolella on myös ollut katonrajassa ikkunat.

Tuulikaapin ovista ei ole säilynyt tietoa, mutta todennäköisesti peilin porrastus ei ole ollut pääpiirustuksissa kuvattu yksinkertainen peili, sillä jopa talonmiehen asunnon keittiössä ja kellarin portaikon yläpäässä säilyneiden komeroiden peiliovista on kolminkertainen porrastus. Sen sijaan länsiportaikon tuulikaapissa säilyneen komeron ovessa ja kellarin portaikon alapäässä olevan komeron ovessa on peileissä kaksinkertainen porrastus.

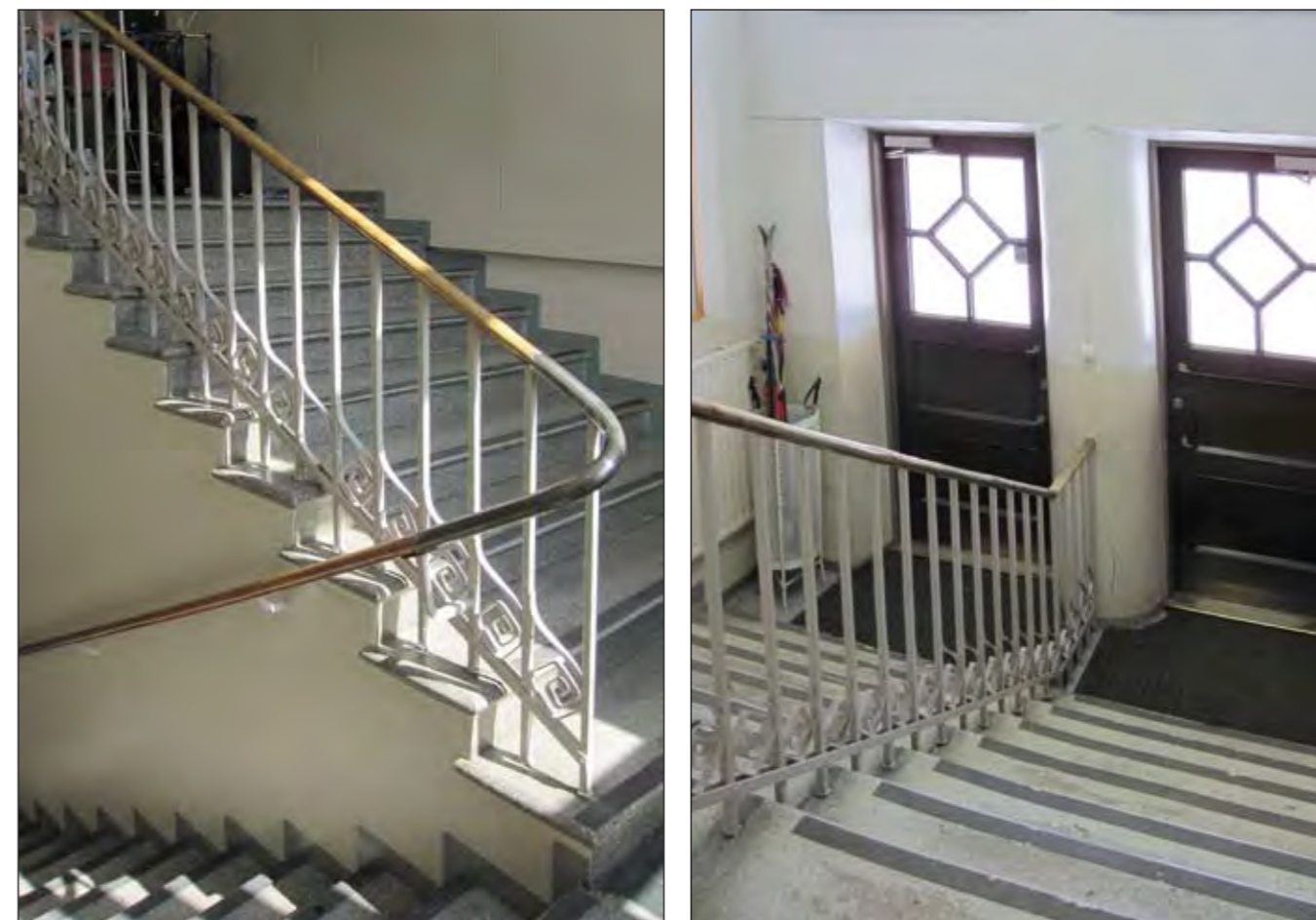
Juhlasalin näyttämö toteutettiin peruseriaatteeltaan Lönnin piirustusten mukaisesti. Näyttämön aukkoa kehystäviin listoihin liittyviä ornamenteja ei kuitenkaan toteutettu ja listoitusta oli verrattuna hieman yksinkertaisempi. Porraskaiteet toteutettiin takoraudasta. Koristepinnat toteutettiin erilailla kuin pääpiirustuksissa, jossa kaarevat pinnat kiertyvät spiraaliksi yläosastaan. Toteutetussa muodossa koristepinnat on sijoitettu kaiteen alaosaan, jossa ne on taottu pehmeän neliskulmaisiksi spiraaleiksi. Kaiteen osat on kiinnitetty toisiinsa ruuveilla eikä esimerkiksi hitsaamalla. Ilmeisesti tästä syystä moni spiraali on myöhemmin murtunut ruuvinreiän kohdalta, ja jäljelle on jäänyt vain ulommainen kaari. Lännen puoleisessa portaikossa ei ole inventointihetkellä jäljellä yhtään ehjää spiraalia. Itäportaikon kaide ja pääoviin

Juhlasalin näyttämö toteutettiin peruseriaatteeltaan Lönnin piirustusten mukaisesti. Näyttämön aukkoa kehystäviin listoihin liittyviä ornamenteja ei toteutettu ja listoitusta oli verrattuna yksinkertaisempi. Kuva on otettu pian rakennuksen valmistamisen jälkeen, jolloin seinissä oli vielä pinkopahvit koko niiden korkeudelta. Oikeassa reunassa näkyy lämpöpatteri. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Viereinen sivu alhaalla: Itäportaikon kaide ja pääoviin liittyvän portaikon kaiteet ovat säilyneet huomattavasti paremmin. Anna-Leena Lehto 2010, Keski-Suomen museo.

Porraskaiteiden koristepinnat on sijoitettu kaiteen alaosaan. Ne on taottu pehmeän neliskulmaisiksi spiraaleiksi. Porraskaiteen osat on kiinnitetty toisiinsa ruuveilla ja moni spiraali on murtunut ruuvinreiän kohdalta. Tällöin jäljelle on jäänyt vain ulommainen kaari. Lännen puoleisessa portaikossa ei ole jäljellä yhtään ehjää spiraalia. Anna-Leena Lehto 2010, Keski-Suomen museo.

liittyvän portaikon kaiteet ovat säilyneet huomattavasti paremmin. Kiviseinien kohdalla puiset käsipuut on kiinnitetty seinään yksinkertaisilla metallikoukuilla. (Kuva-arkisto [K-SM].)

Pintamateriaalit pohjakerroksessa

Kuten työselityksestä kävi ilmi, aivan alkuperäinen sisustus (1912–1916) oli hyvin yksinkertainen. Pohjakerroksen kivirakenteiset seinät ja katot oli rapattu sileäpintaisiksi. Katto ja seinän yläosa oli maalattu vaaleaksi liimavärillä. Loppuosa seinää oli maalattu öljyvärillä 2,3 metrin korkeuteen saakka, paitsi keittiössä ja käymälässä, joissa seinät maalattiin sillä kokonaan. Vahtimestarin asunnon, opettajainhuoneen ja kanslian seinät on merkitty paperoitaviksi. Pohjakerroksen kolmeen luokahuoneeseen, kansliaan, opettajainhuoneeseen ja vahtimestarin asuntoon tehtiin lankkulattia. Muuhun osaan pohjakerrosta tehtiin työselityksen mukaan lattiapinta pienistä sementtilevyistä. Kaikissa huoneissa, portaissa ja komeroissa oli työselityksen mukaan 10 cm korkeat jalkalistat. Tämä koski myös toista kerrosta.

1910–20-lukujen vaihteessa virkistyshuoneesta aulaan päin otetut kuvat osoittavat, että ainakin vuoden 1916 korjausten jälkeen tilanne muistutti tilassa tätä työselostuksen ja ainearvion kuvausta. Seinän yläosa oli maalattu vaaleaksi. Ulkovaatehuoneisiin johtavien ovien yläreunan tasolla väri muuttui tummemmaksi. Ennen peruskorjausta on tehtävä väritutkimus, jossa alkuperäinen seinän väritus on pyrittävä selvittämään. Valokuvissa aulan ja käytävän lattiapintana ei ole ainakaan samanlainen keraamisista laatoista tehty lattiapinta kuin päällysvaatehuoneissa ja porrashuoneissa. Mahdollisesti kuvissa näkyy maalattu lankkulattia. Kansakoulun johtokunnan mukaan ”sementtilevylattioista” oli vuoteen 1915 mennessä irronnut useita laattoja. Periaatteessa on mahdollista, että laattapinta olisi korvattu jollakin toisella pintamateriaalilla 1916. Toinen vaihtoehto on, että laattalattia ei ollut koskaan toteutettukaan. Ennen peruskorjausta on tärkeää avata aulan lattiaa ja tutkia, mikä alkuperäinen lattiamateriaali on ollut. Työselityksen määräysten mukaan ”sementtilevyistä” tehdään lattiat myös toisen kerroksen porrashuoneisiin ja portaikkojen lepotosoille. Kaikki porrasaskeleet tehdään ”sement-

Kiviseinien puolella puiset käsipuut on kiinnitetty seinään yksinkertaisilla metallikoukuilla. Anna-Leena Lehto 2010, Keski-Suomen museo.

Työselityksen määräysten mukaan toisen kerroksen porrashuoneiden ja portaikkojen lepotosojen lattiat tehtiin ”sementtilevyistä”. Kaikki porrasaskeleet tehtiin ”sementtimosaikista”. Nämä lattiat toteutettiin suunnitelmien mukaan ja ne ovat edelleen alkuperäisessä asussaan. Anna-Leena Lehto 2010, Keski-Suomen museo.

timosaikista” (mosaiikkibetoni). Nämä lattiat toteutettiin suunnitelmien mukaan ja ne ovat edelleen alkuperäisessä asussaan.

Opettajainhuoneesta on säilynyt kaksi kuvaa ilmeisesti 1920-luvulta, joissa näkyy kaksi eri sisustusvaihtetta. Suunnitelmien mukaan seinät oli tarkoitus paperoida. Kuvissa suurimmassa osassa seinää on yksivärinen tapetti tai mahdollisesti maalipinta. Seinän yläosassa on vaaleampi kaistale kuten aulatilassakin. Toisessa valokuvassa värialueiden rajalla on kapea kuviollinen boordi tai mahdollisesti maalattu koristeraita. Kyseinen huone on toiminut 1970-luvun peruskorjauksesta lähtien keittiönä, joten on mahdollista, että aikaisemmat maalikerrokset ovat kadonneet sen saneerauksen yhteydessä.

Uutta peruskorjausta varten asia olisi tutkittava. Toisessa kuvassa näkyy vaalea lakattu lankkulattia. Ilmeisesti opettajainhuoneen lattian kulutus oli sen verran vähäisempää, ettei sitä muiden lattioiden tavoin ollut kuvaushetkellä vielä maalattu tummemmalla lattiamaalilla. Toisen maailmansodan aikaan Puistokoulu oli sotilaskäytössä. Loppuvuodesta 1941 otetussa kuvassa lattiat on jo maalattu tummemmaksi. Seinissä on ajalle tyypilliset vaaleahkot pienikuvioiset tapetit ja katonrajassa vain muutaman sentin levyinen tummempi boordi.

Pohjakerroksen itäpäädyn kahdesta luokkahuoneesta on säilynyt varhaista tilannetta kuvaavia valokuvia. Koilliskulman luokan kuva on otettu ilmeisesti 1910-luvun lopulla tai 1920-luvun alussa. Siinä näkyvät yksivärisiksi maalatut, melko vaaleat sileät seinät ja tummemmaksi maalattu lankkulattia. Kaakkoiskulman luokkaa on kuvattu vuoden 1919 jälkeen. Pinnat ovat samanlaiset kuin vastapäisessä luokassa. Kuvissa ei näy katonrajaa, joten niiden perusteella ei ole mahdollista sanoa, oliko siellä alkuperäisten suunnitelmien

Toisen maailmansodan aikaan Puistokoulu oli sotilaskäytössä. Loppuvuodesta 1941 otetussa kuvassa lattiat on jo maalattu tummemmiksi. Seinissä on ajalle tyypilliset vaaleahkot pienikuvioiset tapetit ja katonrajassa vain muutaman sentin levyinen tummempi boordi. Valokuvaamo Päijänne, Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Pohjakerroksen koilliskulman luokka on kuvattu ilmeisesti 1910-luvun lopulla tai 1920-luvun alussa. Luokassa on yksivärisiksi maalatut, melko vaaleat sileät seinät ja niitä tummemmaksi maalattu lankkulattia. Kuvassa ei näy katonrajaa, joten sen perusteella ei ole mahdollista sanoa, oliko siellä alkuperäisten suunnitelmien mukainen eri maalilla maalattu kaistale. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Pohjakerroksen kaakkoiskulmassa sijainnutta luokkaa on kuvattu vuoden 1919 jälkeen. Pinnat ovat samanlaiset kuin vastapäisessä luokassa. Puun syyt näkyvät peiliovissa hyvin. Valokuvaamo Päijänne, Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

mukainen eri maalilla maalattu kaistale. Kummassakin luokassa on tehtävä väritutkimukset seinien ja lattiamaalin väristä.

Kansliasta, vahtimestarin asunnosta, porrashuoneista, päällysvaatehuoneista ja veistosalista ei ole säilynyt varhaista tilannetta kuvaavaa valokuvamateriaalia. Niiden seinä- ja kattopinnoista sekä myöhemmin vinyyliaibestilevyillä peitetyistä lattiapinnoista on tehtävä materiaali- ja väritutkimukset. Kesällä 2010 tehdyn remontin aikana vahtimestarin asunnosta ja veistoluokasta purettiin pois alkuperäiset lankkulattiat. Veistoluokan lattiasta säästettiin mutama näytekappale, joita on ollut mahdollista tutkia alustavasti. Lankkujen pinta oli 9 cm leveä, lisäksi niissä oli 1 cm:n levyinen pontti. Vahvuudeltaan lankku oli 4 cm. Lankussa vaikuttaisi olevan paksu kerros siniharmaata lattiamaalia, mutta tarkempi tutkimus on edelleen suoritettava. Kaikki lankkulattiat oli alun perin vernissattu ja lakattu, kuten työselityksessä määrättiin. Kaupungin asiakirjoihin tallentuneet kuvaukset rakentamisen etenemisestä vahvistavat tämän. Valokuvista käy kuitenkin ilmi, että lähes kaikkia puulattioita alettiin huoltaa maalaamalla jo varhaisessa vaiheessa. Vuodesta 1932 alkaen lattioiden maalaustyöt mainitaan säännöllisesti myös kunnalliskertomusten vuosikorjauskuvauksista. (Työselitys ja ainearvio 1912 [Pkka/JKKA]; Kuvararkisto [K-SM]; Valokuvat Puistokoulusta [PKA]; Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1932–1973.)

Pintamateriaalit toisessa kerroksessa

Puurakenteisen toisen kerroksen sisustus poikkesi pohjakerroksesta. Kaikki lattiat olivat tosin samalla lailla vernissattuja ja lakattuja lankkulattioita, joita sittemmin alettiin maalata vuosihuoltojen yhteydessä. Sisäkatto tehtiin ponttilaudasta ja varustettiin yksinkertaisella kattolistalla sekä maalattiin oljyväriellä valkoiseksi. Ainearvion listauksessa mainittiin myös salin katon koristelu, jota ei kuitenkaan kuvailtu mitenkään. Lönnin laitimissa Puistokoulun toisen kerroksen pohjakaavoissa on juhlasalin kohdalla kenties paneeloinnilla toteutettavaksi aiottu kasetointia muistuttava suunnitelma. Leikkauspiirustuksissa laipio on suora. Kun katto ei näy alkuvuosina otetuissa valokuvissa, on vaikea sanoa, toteutettiinko koristelua koskaan ja oliko katto alun perin tasainen. Katto näkyy ainoastaan juhlasalista vuonna 1937 otetuissa kuvissa, joissa näkyy kolmilapainen sisäkatto. (ks. kuva s. xx) Kuvassa yksinkertai-

nen, salin pituussuuntaan asetettu paneelointi on maalattu valkoiseksi ja siinä on yksinkertaiset, niin ikään valkoiseksi maalatut kattolistat. Jos koristelua on ollut, on mahdollista, että se on kadonnut kun kattoa on korjattu kesällä 1916. Samoin laipion malli on saatettu muuttua suorasta taitetuksi tuolloin. On myös mahdollista, että kattomuoto on muuttunut jo Lönnin juhlasalin kattorakenteista laitimissa erikoispiirustuksissa. Toisen kerroksen paneelikattoja on mahdollisesti säilynyt vuoden 1973 saneerauksessa asennettujen alas laskettujen levykattojen takana useassa huoneessa, joten ne on tutkittava tarkemmin ja pyrittävä säilyttämään.

Koko kerroksen seiniin laitettiin pinkopahvit. Ainearvion mukaan pinkopaperin tuli olla värillistä, mutta sana ”värillinen” oli viivattu yli. Ainoastaan juhlasalista on olemassa ennen vuotta 1916 otettuja kuvia. Niistä näkyy, että pinkopahvi ulottuu lattiasta kattoon saakka, kun paneeleita ei vielä ole. (Ks. kuva s. xx) Tämä on työselityksen mukaan ollut tilanne myös muissa yläkerroksen tiloissa. Paperi näyttää valokuvissa melko tummalta, mutta kuvien perusteella on mahdotonta sanoa, oliko se luonnonväristä, värillistä vai kenties yksiväriseksi tapetoitua tai maalattua. Ainearviossa mainitut puolapuut näkyvät

Kesällä 1916 seinien alaosat paneeloitiin ja paperoinnit uusittiin ainakin kaikissa luokahuoneissa ja juhlasalissa. Paneeloinnin yläreunassa oli yksinkertaisesti profiloitu vaakalista. Juhlasalissa paneeloinnin väri oli melko tumma. 1920-luvun alkupuoliskolla otetuista kuvista näkyy, että juhlasaliin laitettiin pinkopahvin päälle kuviollinen tapetti. Kuosina oli melko suurikokoinen mansikanlehteä muistuttava aihe. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

kuvisa ja ne ovat samalla paikalla kuin nykyisinkin. Puolapuiden alkuperäinen malli oli myös hyvin lähellä nykyistä mallia. Vuonna 1915 päätettiin, että kesällä 1916 uusittaisiin huonoon kuntoon menneet paperoinnit, ja samalla seinien alaosat paneloitaisiin. Näin tehtiinkin ainakin kaikissa luokkahuoneissa ja juhlasalissa. Paneloinnin yläreunassa oli yksinkertaisesti profiloitu vaakalista. Paneloinnin väri oli juhlasalissa melko tumma. 1920-luvun alkupuoliskolla otetuista kuvista näkyy myös, että juhlasaliin laitettiin pinkopahvin päälle kuviollinen tapetti. Kuosina oli melko suurikokoinen mansikanlehteä muistuttava aihe. Seuraava tapetti oli täysin erityylinen: viimeistään vuoteen 1937 mennessä saliin oli vaihdettu vaaleat, yksiväriset tai hyvin pienikuvioiset tapetit ja kattolistan alapuolelle kapeat tummat boordit. (Ks. kuva s. xx) Seinissä on saattanut säilyä tapetteja tai niiden fragmentteja levytysten alla.

Toisen kerroksen koilliskulmassa sijaitsevassa luokassa on 1920-luvulla ollut raidalliset ja 1950-luvulla yksiväriset tapetit. Paneelit on maalattu vaaleiksi. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Toisen kerroksen kaakkoiskulman luokkahuone lukuvuonna 1948–1949. Yksiväriset tapetit ovat panelointia vaaleammat. Ovet ja lattiat ovat puolestaan paneeleita tummemmat. Kuvaus Oy, Puistokoulun arkisto.

Tapettikerrostumat tulee tutkia ja dokumentoida ennen peruskorjausta.

Kaikissa kerroksen luokkahuoneissa oli samanlaiset rintapaneelit kuin juhlasalissa. Luokkien tapetteja on uusittu lukuisia kertoja, niissä on ollut sekä yksivärisiä että kuviollisia tapetteja. Kaikkien valokuvien osalta ei ole ollut mahdollista selvittää, mikä luokka on kyseessä. Luokat on tunnistettu niiden ovien, komeroiden tai ilmastointihormien sijainnin perusteella. Jos kuva on rajattu siten, että mitään näistä ei näy, on tunnistaminen käytännössä mahdotonta. Porrashuoneista ja opetusvälinevarastosta ei ole olemassa kuvia. Seinissä on saattanut säilyä tapetteja tai niiden fragmentteja levytysten alla. Tapettikerrostumat tulee tutkia ja dokumentoida ennen peruskorjausta.

Vasemmalla toisen kerroksen eteläseinustan suurempi luokkahuone keväällä 1924. Tapetit ovat tuolloin olleet yksiväriset. Paneloinnit ja ovet on petsattu tai maalattu tapetteja tummemmiksi. Taustalla kaksi komeron ovea sekä pariovi porrashuoneeseen. Oikealla toisen kerroksen eteläseinustan pienempi luokkahuone vuonna 1930. Luokkaa käytettiin jonkin aikaa opettajainhuoneena. Kuvassa näkyy yksinkertaista profiloitua mallia oleva kattolista ja paneelikatto. Keski-Suomen museon kuva-arkisto.

Alla vasemmalla toisen kerroksen lounaiskulmassa sijaitseva luokkahuone 1930-luvun puolivälin aikoihin. Paneelit on maalattu vaaleiksi ja seinien yläosassa on kuviollinen tapetti, jossa on medaljonki- ja köynnösaiheita sekä taustalla himmeitä raitoja. Keski-Suomen museon kuva-arkisto. Oikealla Ssama luokka lukuvuonna 1948–49. Tapetit on vaihdettu yksivärisiksi. Kuvaus Oy, Puistokoulun arkisto.

Toisen kerroksen luoteiskulmassa sijaitseva luokkahuone 1920-luvun lopulla. Paneelit on maalattu vaaleiksi ja seinien yläosassa on paneeleita tummempi raidallinen tapetti. Puistokoulun arkisto.

Kaikkia luokkahuoneita ei ole pystytty tunnistamaan. Opettaja Sirkka Levónin luokkahuoneessa on vuonna 1935 ollut raidalliset moiré- tai loimukuvioidut tapetit. Erilaisia tapettikerroksia on voimut säilyä kaikissa luokkahuoneissa.

8. MUUTOKSET 1910-LUVULTA 2000-LUVULLE

Koulurakennuksen käyttö on pysynyt niin samankaltaisena vuosikymmenestä toiseen, että tilanjäsentelyyn ei ole ollut tarpeen tehdä kovin radikaaleja muutoksia silloinkaan, kun tilojen käyttötarkoitusta on muutettu. Rakennuksessa tehtiin 1910-luvulta alkaen aina vuoden 1973–74 peruskorjaukseen saakka säännöllisiä vuosikorjaus- ja huoltotoimenpiteitä, joilla oli vaikutuksensa siihen, että rakennus pysyi hyvässä kunnossa eikä vaatinut laajoja remontteja. Eniten muutoksia on toteutettu kellarikerroksessa, jonka tiloja on muunneltu esimerkiksi paloturvallisuusmääräysten, lämmitystekniikan kehityksen ja lisätilan tarpeen vuoksi. Myös ensimmäiseen ja toiseen kerrokseen on tehty muutostöitä vuosikymmenten kuluessa. Niistä merkittävimmät ovat koskeneet juhlasalin näyttämöä, alkuperäistä opettajainhuonetta, aulaa ja virkistys-huonetta sekä erityisesti vahtimestarin asuntoa.

Tilanjäsentelyn muutokset ennen ensimmäistä peruskorjausta

Puistokoulussa tehtiin jonkin verran sisätilamuutoksia ennen vuonna 1973–74 toteutettua peruskorjausta. Näistä muutoksista ei ole säilynyt rakennuspiirustusaineistoa, mutta niitä on selostettu jonkin verran vuosittaisissa kertomuksissa Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta. Ensimmäiset rakennusvalvontaan arkistoidut muutospiirustukset koskevat vuonna 1959 rakennettua käymäläsiipeä. Vuonna 1960 on lisäksi laadittu ajantasapiirustukset, joihin ei kuitenkaan liity rakennuslupa-aineistoa. Todennäköisesti ne on toimitettu rakennusvalvonnan arkistoon tiedoksi. Ainoat varsinaiset vanhaa rakennusosaa koskevat muutospiirustukset liittyvät 1970-luvun alun peruskorjaukseen. Tämän jälkeen vanhan rakennusosan länsipäädystä tehtiin muutoksia myös koulun laajennusosan rakentamisen yhteydessä vuonna 2010.

Muutokset 1940–50-luvuilla

Lukuvuonna 1941–42 kansakoulun keskuslämmityshuoneeseen järjestettiin tilapäinen koulukeittola. Tähän oli syynä se, että Cygnaeuksen kansakoulu,

jossa keskuskoulukeittiö sijaitsi, oli sotasairaalan käytössä. Tässä vaiheessa ei ilmeisesti tehty juuri muutoksia kellarin tilanjäsentelyyn ratkaisun oletetun tilapäisyyden vuoksi. Syksyllä 1942 Puistokoulun piharakennuksen yhteyteen rakennettiin myös tilapäiseksi tarkoitettu keskuskeittiö, joka oli toiminnassa aina Keskuskansakoulun valmistumiseen saakka vuonna 1952. Kellarin keittiö jäi käyttöön ”apukeittiönä”. (Jyväskylän kaupungin kunnallishallinto v. 1942, 446, 452–453.)

Ensimmäiset sisäseinämuutokset toteutettiin vuonna 1943 ja 1946. Ensin tehtiin juhlasalin näyttämölle säilytyskomero. Kolme vuotta myöhemmin koko näyttämö uusittiin: se korotettiin lattiataason yläpuolelle, ja sille rakennettiin sivuseinät. Alkuperäisessä muodossaan näyttämö oli ollut salin muun lattian tasalla ja siihen liittyvät säilytystilat olivat olleet avoimia näyttämöosaan.

Lukuvuoden 1947 alussa koululla vallitsi ankara tilanahtaus, jonka helpottamiseksi pohjakerrokseen rakennettiin yksi luokkahuone lisää. Virkistyshuoneen pääty erotettiin silloin puurakenteisella väliseinällä luokkahuoneeksi. Seuraavana vuonna silloisen opettajainhuoneen läheisyyteen rakennettiin uusi wc. Ilmeisesti opettajainhuone sijaitsi tuolloin alun perin opetusväline-

Juhlasalin näyttämö uusittiin vuonna 1946: se korotettiin lattiataason yläpuolelle ja sille rakennettiin sivuseinät. Näyttämön etureunat paneloitiin. Kuva lukuvuodelta 1947–48. Kuvaus Oy, Puistokoulun arkisto.

Lukuvuoden 1947 alussa koululla vallitsi ankara tilanahtaus, jonka helpottamiseksi pohjakerrokseen rakennettiin yksi luokkahuone lisää. Virkistyshuoneen pääty erotettiin silloin puurakenteisella väliseinällä luokkahuoneeksi. Seinän yläosaan tehtiin ikkunat. Kuva on otettu lukuvuonna 1949–50. Kuvaus Oy, Puistokoulun arkisto.

varastoksi suunnitellussa tilassa. (Jyväskylän kaupungin kunnallishallinto v. 1943, 489; Jyväskylän kaupungin kunnallishallinto v. 1946, 601; Jyväskylän kaupungin kunnallishallinto vuonna 1947, 568; Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1948, 211.)

Vuonna 1953 kellarikerroksessa rakennettiin ovet kattilahuoneen ja polttoainetaraston välille. Viereisessä apukeittiössä tehtiin samalla palomääräyksien mukaisia väliseinämuurauksia. Koulun vahtimestarin asunto lisättiin muualla rakennuksessa olevan keskuslämmityksen piiriin ja seuraavana vuonna vanhat kaakeliuunit purettiin. (Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1953, 216 ja 1954, 205.)

Veistonopetus siirtyi Keskuskansakoululle vuonna 1956. Puistokoulun veistoluokka muutettiin silloin tavalliseksi luokkahuoneeksi, ja siellä ollut liimankeittoliesi ja sen siihen liittyvä savupiippu purettiin. Seuraavana vuonna 1957 purettiin myös talonmiehen asunnon keittiöstä puuliesi ja asennettiin tilalle sähköliesi. (Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1956, 225 ja 1957, 224.)

Vuonna 1959 koko keskuslämmitysverkosto uusittiin. Työt suoritti Vesijoh-

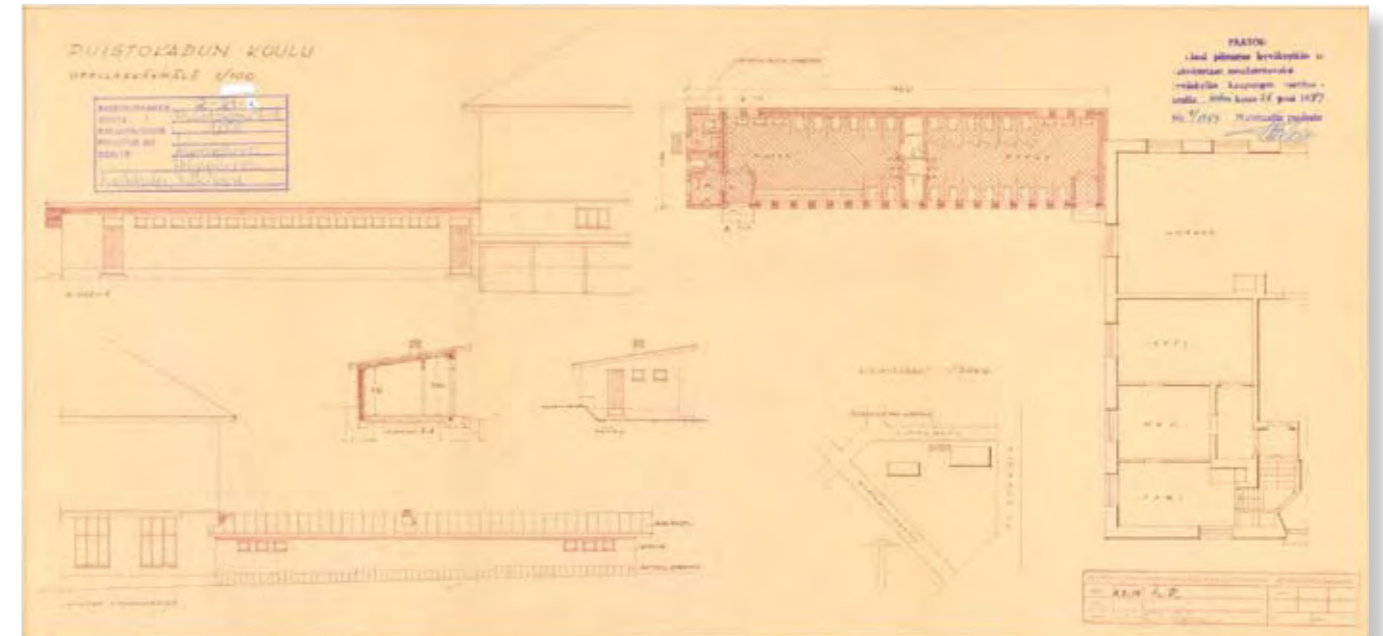

toliike Huber. Pannuhuoneen yhteyteen rakennettiin tuolloin ”uusi polttoaineen sisäänottokuilu luukkuineen”. Polttoaineella tarkoitettiin edelleen puuta, sillä keskuslämmitys muutettiin öljylämmitteiseksi vasta vuonna 1965. Ilmeisesti juuri vuonna 1959 rakennettiin kattilahuoneen laajennus rakennuksen pohjoisseinustaa vasten kaivamalla aiemmin maanvaraisen alapohjan alle uusi tila. Vanhojen perustusten kohdalle valettiin betoniseinät. Ainonkadun puolelle rakennettiin kookas halkoluukku. Samana vuonna rakennettiin uuteen siipiosaan oppilaskäymälät tytöille ja pojille sekä omansa koulun kenttää kesäaikana käyttäville urheilijoille. (Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnalishallinnosta 1959, 282.)

Käymäläsiipi 1959

Vuonna 1959 koulurakennuksen länsipäätyyn rakennettiin 90 neliömetrin kokoinen käymäläsiipi, johon lopulta saatiin oppilaillekin vesikäymälät. 2.2.1958 päivätyt piirustukset laati Jyväskylän kaupungin rakennustoimiston arkkitehtiosastolla kaupunginarkkitehti Olavi Kivimaa. Ilmeisesti siipirakennusta oli kaavailtu rakennettavaksi jo vuonna 1955, sillä arkkitehtiosastolla silloin laadittuihin julkisivupiirustuksiin se on merkitty, vaikkei rakennusta tuolloin vielä toteutettukaan. Rakennuslupa myönnettiin helmikuussa 1959 ja rakennustyöt aloitettiin saman vuoden toukokuussa. Siipi valmistui syys-

Vuonna 1959 koko keskuslämmitysverkosto uusittiin. Työt suoritti Vesijohtoliike Huber, lämpöpatterit olivat Högforsin tuotantoa. Anna-Leena Lehto 2010, Keski-Suomen museo.

Vuonna 1959 koulurakennuksen länsipäätyyn rakennettiin käymäläsiipi, johon lopulta saatiin oppilaillekin wc:t. 2.2.1958 päivätyt piirustukset laati Jyväskylän kaupungin rakennustoimiston arkkitehtiosastolla kaupunginarkkitehti Olavi Kivimaa. Jyväskylän kaupungin rakennusvalvontaosaston arkisto.

kuussa ja loppukatselmus pidettiin lokakuussa.

Siipirakennus rakennettiin kiinni koulun luoteiskulmaan, mutta sinne oli kulku vain ulkokautta. Laajennusosan takaseinä oli eri linjassa kuin koulun Ainonkadun puoleinen takajulkisivu eli siipi sijaitsi lähempänä katulinjaa. Kivinen käymäläsiipi oli yksikerroksinen ja siinä oli pulpettikatto. Se oli konstruoitu betoniperustukselle monireikätiilestä ja katettu galvanoidulla pellillä. Katolla oli koneellisen ilmanvaihdon tuuletushormi. Siivessä oli ovet pihan puoleisen julkisivun kummassakin reunassa sekä länsipäädystä. Ovet olivat 1950–60-luvun taitteelle tyypilliset paneloidut laakaovet, joiden yläosassa oli joka toisessa paneelissa sen levyiset ikkunaruuudut ja alaosassa potkupellit. Ovien yläpuolella oli ikkunat. Muutoin rakennuksessa oli räystään alla rivi pieniä ikkunaruuutuja. Ainonkadun puoleisessa julkisivussa oli molemmissa päissä kolmen ikkunan sarjat. Länsipäädystä oli kaksi ikkunaa. Kivijalka oli työselityksen mukaan valettu puhtaaksi betonista ja varustettu pystyurteilla. Tiilijulkisivut oli verhottu roiskerappauksella. Ikkunat ja niiden välit oli sisennetty hienoisesti ja rapattu sileäksi.

Tila oli jaettu tyttöjen ja poikien puoleen. Osastojen välissä oli siivouskomeerot ja ulko-ovien kohdalla oli tuulikaapit. Tyttöjen puolella oli lavuaarien lisäksi kuusi ovellista wc-koppia ja kahdeksan avointa koppia. Poikien puolella oli lavuaarit, kahdeksan avointa koppia ja pisuaari. Rakennuksen länsipää-

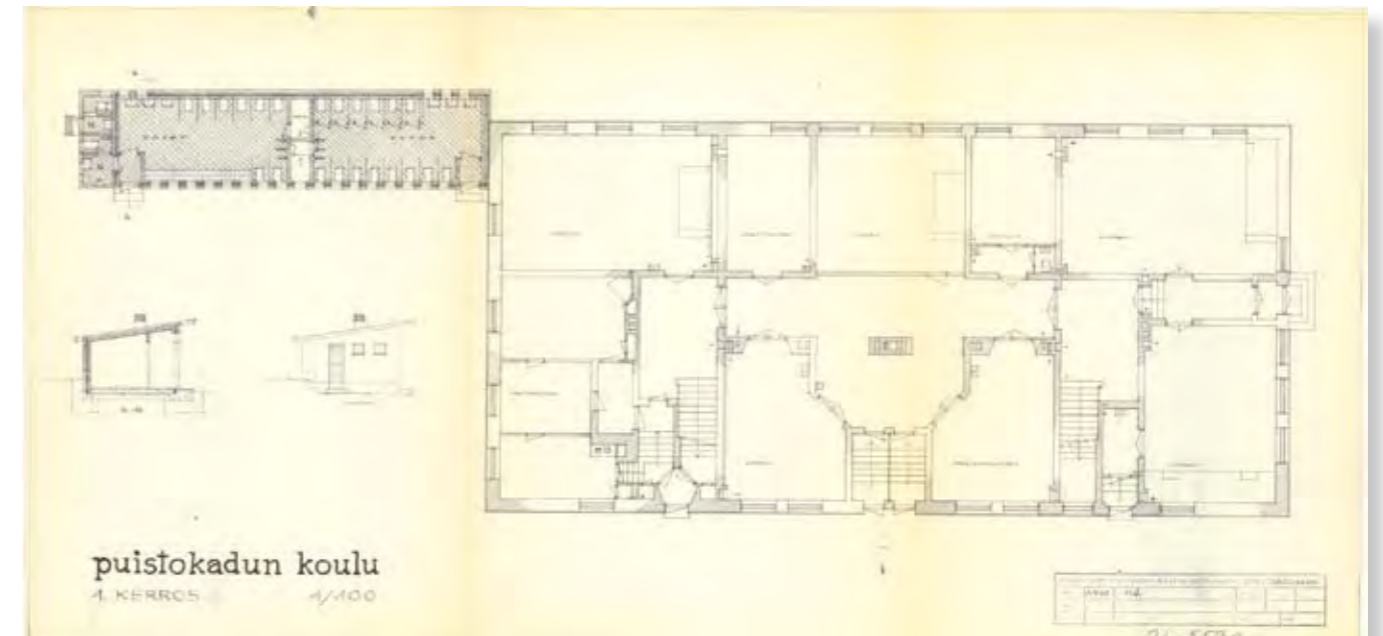
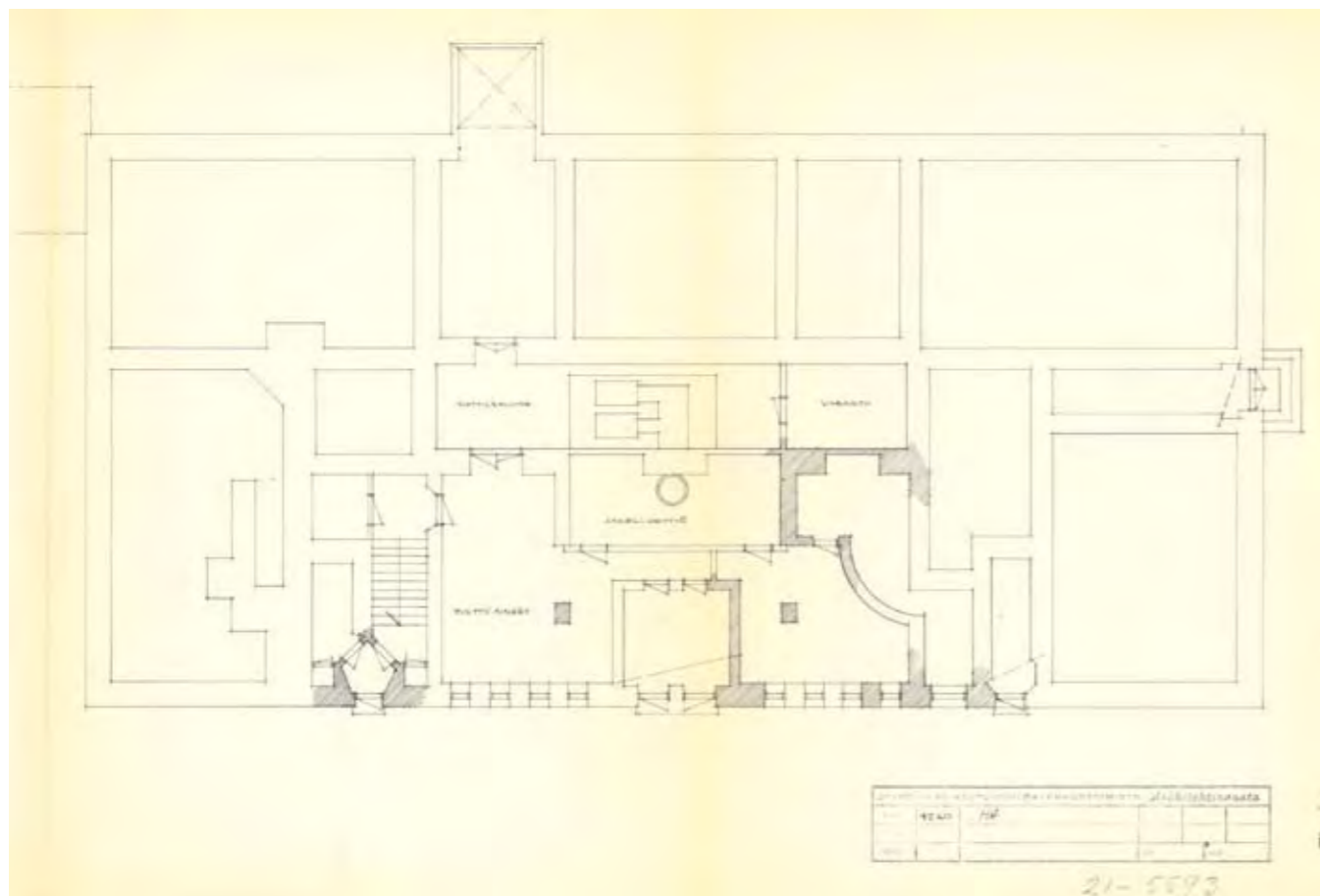
dyssä oli urheilijoita varten miesten ja naisten wc:t. Miesten wc:hen oli käynti poikien puolen tuulikaapista, naisten puolelle päädyistä. Käymälät varustettiin koneellisella ilmanvaihdolla. (Rakennuslupa 9/1959 [II-21-2/JKRA].)

Vuoden 1960 ajantasapiirustukset

Piirustussarjaan kuuluu vain pohjakaavat, jotka on laadittu Jyväskylän kaupungin rakennustoimistossa 4.7.1960 ja signeerattu merkinnällä ”H. A.” Lönin alkuperäspiirustuksiin on pohjakerrokseen ja toiseen kerrokseen tehty lyijykynämuutoksia, jotka vastaavat vuoden 1960 piirustuksia ja kuvaavat kuluneina vuosikymmeninä tehtyjä muutoksia. Esimerkiksi virkistyshuoneen jako luokkahuoneeksi ja käytäväksi vuonna 1947 on merkitty alkuperäspiirustuksiin. Samoin kateedereja on levennetty vuoden 1960 piirustuksiin nähdessä samankokoisiksi.

Pohjakerros on vuoden 1960 piirustuksissa lähes alkuperäisessä muodossaan. Joidenkin huoneiden käyttötarkoitusta on vaihdettu, mutta rakenteet ovat pääsääntöisesti ennallaan. Suurin muutos on virkistyshuoneeseen vuonna

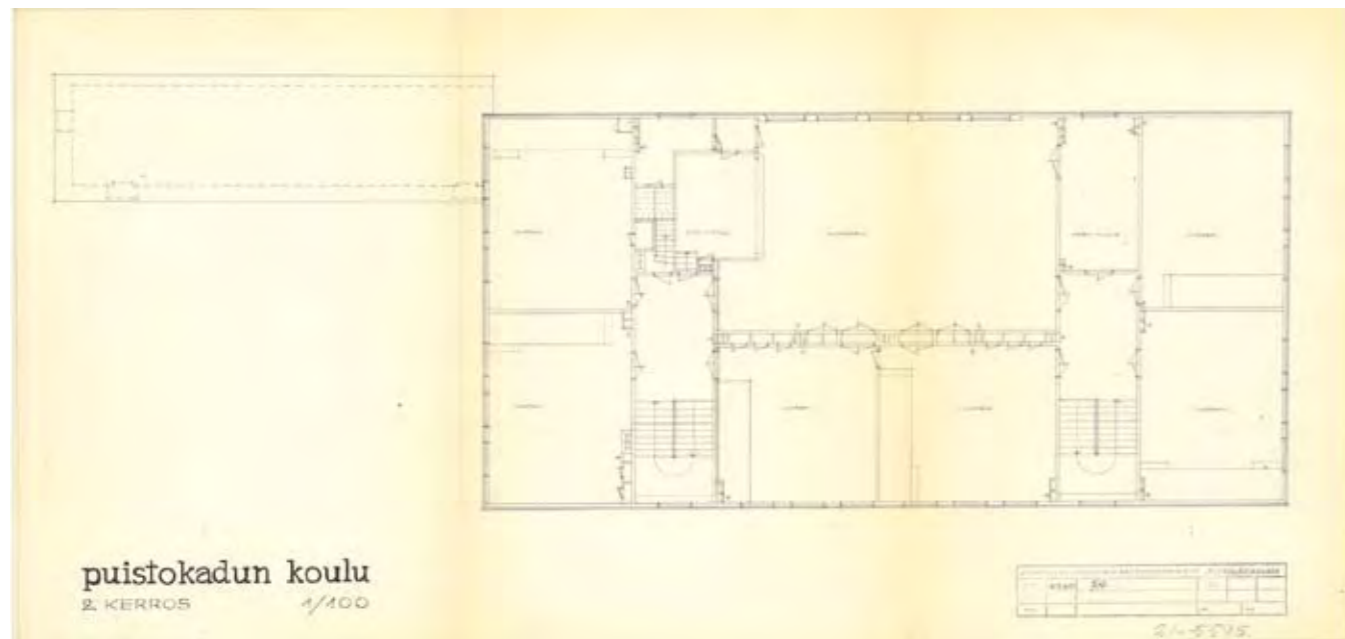
Kellari:
Vuoden 1960 ajantasapiirustukset laadittiin kaupungin rakennustoimiston arkkitehtiosastolla. Kellariin on merkitty useita uusia väliseiniä, joita rakennettiin ainakin vuosina 1953 ja 1959. Aikaisemmin avoimeen pannuhuone- ja puuvarastotilaan on muodostettu jakeluaitio, kattilahuone ja varastoja. Vanhaan halkoluukkuun liittyneen varaston oviaukon viereen on muurattu kaareva väliseinä. Piirustuksiin on merkitty myös kattilahuoneen laajennus pohjoisseinustalla. Jyväskylän kaupungin rakennusvalvontaosaston arkisto.

1. kerros
Pohjakerros on lähes alkuperäisessä muodossaan. Huoneiden käyttötarkoituksia on vaihdettu, mutta rakenteet ovat pääsääntöisesti ennallaan. Suurin muutos on virkistyshuoneeseen vuonna 1947 rakennettu luokkatila. Lisäksi on toteutettu joitakin pienempiä muutoksia. Esimerkiksi tulisijoja on purettu ja kateedereja on levennetty ja lisätty. Piirustuksiin on merkitty myös muita kalustomuutoksia. Jyväskylän kaupungin rakennusvalvontaosaston arkisto.

1947 rakennettu luokkatila. Myös jotkin muut edellä luetelluista pienemmistä muutoksista (esimerkiksi uunien purkaminen) ovat nähtävissä piirustuksissa. Niiden lisäksi on sellaisia pienehköjä muutoksia, joita ei ole mainittu kunnalliskertomuksissa. Alun perin opettajainhuoneena toimineesta tilasta on purettu naulakot pois. Päällysvaatehuoneita on enää yksi, sillä pääovilta katsoen vasemmanpuoleinen vaatehuone on otettu luokkahuonekäyttöön. Jäljellä olevaan päällysvaatehuoneeseen ei ole merkitty naulakoita, joten ne on mahdollisesti purettu. Tavalliseksi luokaksi muutettuun veistosaliin on lisätty kateederi ja sen yläpuolelle on rakennettu rivi komeroita. Komeroitten paikalla on mahdollisesti aikaisemmin ollut avohylly. Myös virkistyshuoneeseen rakennettuun luokkaan on lisätty kateederi. Puistokadun puoleisissa luokkahuoneissa vanhoja kateedereja on levennetty tai niiden tilalle on rakennettu uudet leveämmät korokkeet.

Myös toisessa kerroksessa kaikkien luokkahuoneiden kateederit ovat alkuperäisiin mittoihin nähdessä leveämmät. Piirustuksissa näkyvät myös vuosina 1943 ja 1946 toteutetut näyttämötilojen muutokset. Vuoden 1948 kunnalliskertomuksessa mainitaan, että opettajainhuoneen läheisyyteen rakennettiin uusi wc. Opettajainhuoneena oli vuoteen 1960 mennessä toiminut ainakin kolme eri tilaa. Kun alkuperäinen opettajainhuone hylättiin, korvaavaksi tilaksi otettiin ilmeisesti etelään avautuvista luokkahuoneista pienempi. Lönin alkuperäspiirustuksiin on huoneen kohdalle kirjoitettu jälkikäteen ”opetta-

jain huone”. Kun otetaan huomioon, että opetustilasta oli lähes jatkuva puute, ei ole ihme, että opettajainhuone siirrettiin sittemmin entiseen opetusvälinevarastoon, jossa se vuonna 1960 sijaitsi. Kummankaan tilan yhteyteen ei ole merkitty wc:tä vuoden 1960 piirustuksissa. Myöhemmissä muutospiirustuksissa vuodelta 1973 ja 1974 opetusvälinevarastoon on merkitty wc.

Kellariin on piirretty useita uusia väliseiniä, joita kunnalliskertomusten mukaan rakennettiin ainakin vuosina 1953 ja 1959. Aikaisemmin avoimeen pannuhuone- ja puuvarastotilaan on muodostettu varastoja, jakelukeittiö ja kattilahuone. Vanhaan halkoluukkuun liittyneen varaston oviaukon viereen on muurattu kaareva väliseinä, jonka epätavallista muotoa tilojen käyttö polttoainevarastoina ei selitä. Piirustuksiin on merkitty myös kattilahuoneen laajennus rakennuksen pohjoisseinustaa vasten. (Ajantasapiirustus 4.7.1960 [II-21-2/JKRA].)

Peruskorjaus vuosina 1973–74

Puistokoulun peruskorjaushankkeen käynnisti lopullinen siirtyminen peruskoulujärjestelmään syksyllä 1973. Jyväskylän kaupungin koulusuunnitelmasa vuodelta 1969 oli esitetty perustettavaksi korttelikouluverkosto, eli 1.–2. luokkalaisille ja esikoululaisille oli tarkoitus muodostaa useita pieniä kouluksiköitä, jotta koulumatkat pysyisivät lyhyinä ja turvallisina. Alun perin II ja

*2. kerros
Toisen kerroksen piirustuksissa näkyvät vuosina 1943 ja 1946 toteutetut näyttämötilojen muutokset. Vuoden 1948 kunnalliskertomuksen mukaan opettajainhuoneen läheisyyteen rakennettiin uusi wc. Opettajainhuoneena toimi 1960-luvulla entinen opetusvälinevarasto ja tätä ennen pienempi eteläseinustan luokkahuoneista. Kummankaan yhteyteen ei ole piirustuksissa merkitty wc:tä. Kaikkien luokkahuoneiden kateedereja on suurennettu myös toisessa kerroksessa. Jyväskylän kaupungin rakennusvalvontaosaston arkisto.*

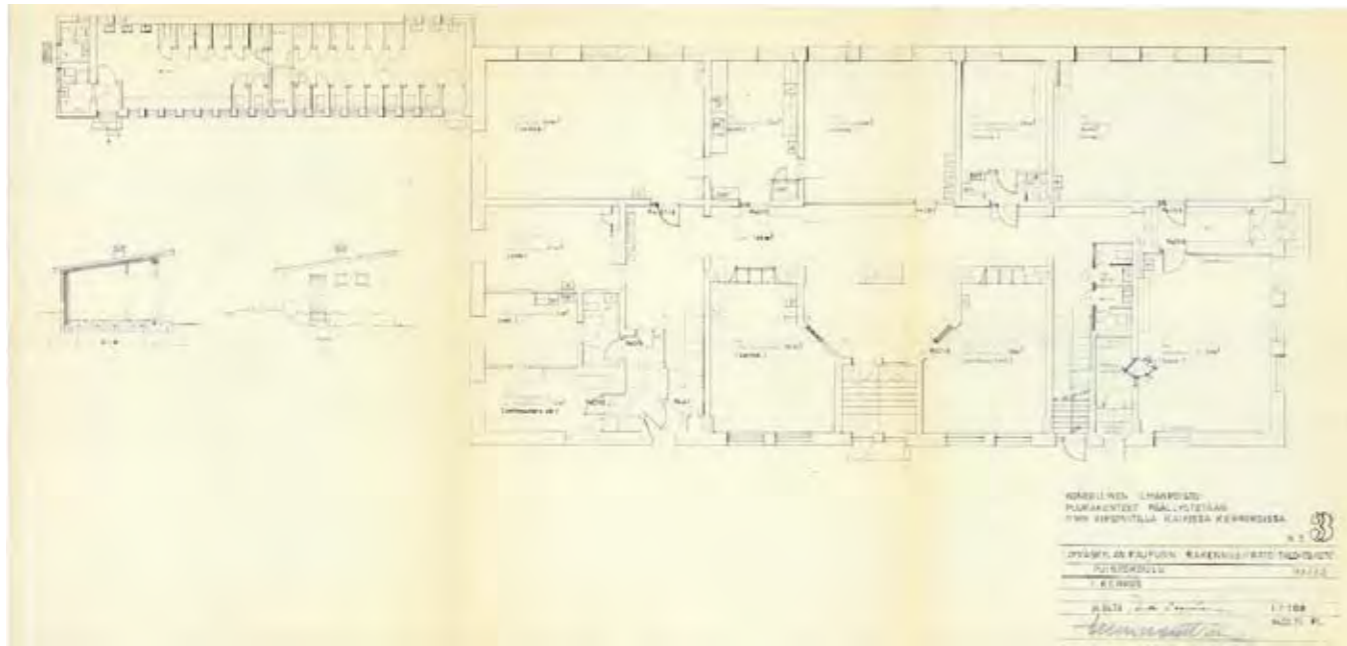
III kaupunginosiin oli tarkoitus perustaa omat koulunsa, mutta sittemmin päätettiin, että Puistokadun koulusta muodostettaisiin ne korvaava korttelikoulu. Kaupunginhallitus valmisteli Puistokoulun rakennusohjelmaa syksyllä 1972 kuullen asiasta kansakoulun johtokuntaa, Keskuskansakoulun 1. ja 2. luokan opettajia sekä terveydenhoitolautakuntaa. Asiasta neuvoteltiin myös Keski-Suomen lääninhallituksen kouluosaston viranomaisten kanssa. Muutosohjelmalle oli valtioneuvoston päätöksen (10.2.1972/n:o 148) mukaan hankittava lisäksi kouluhallituksen vahvistus.

Terveydenhoitolautakunta esitti, että vahtimestarin asunto tulisi kokonaisuudessaan muuttaa kouluterveydenhoidon tiloiksi, minkä johdosta kyseisistä tiloista olisi tullut vaadittua vähimmäiskokoa suuremmat. Rakennusvirasto laati suunnitelmat tältä pohjalta, mutta kansakoulun johtokunta vastusti ajatusta, koska se olisi vähentänyt opetustiloja. Suuren luokkatilarpeen vuoksi jouduttiin muutenkin osittain tinkimään valtioneuvoston päätöksen mukaisista muista koulutiloista. Johtokunta ehdotti terveydenhoitotilan viereisen huoneen yhteiskäyttöä opetus- ja odotustilana. Kaupunginhallitus asettui koulun johtokunnan kannalle ja sen suosituksesta kaupunginvaltuusto hyväksyi rakennusohjelman johtokunnan esittämässä muodossa.

Peruskorjauksen budjetiksi vahvistettiin 250 000 markkaa, sillä alun perin oli tarkoitus tehdä vain pieniä muutoksia ja korjauksia. Koululautakunta lähetti muutostöitä koskevan rakennusohjelman ja muutospiirustukset maaliskuussa 1973 Keski-Suomen lääninhallituksen kautta kouluhallitukselle vahvistettavaksi. Jo toukokuussa 1973 ennen töiden aloittamista kävi ilmi, että remontti tulisi selvästi tätä kalliimmaksi. Paloviranomaisten määräykset oli otettava huomioon, viemäri uusittava ja kellarikerrokseen rakennettava toinenkin puku- ja pesuhuoneryhmä. Erityisesti ilmastointi- ja sähkötyöt tulisivat uusien normien mukaan tehtyinä huomattavasti arvioitua kalliimmiksi. Uuden laskelman mukaan saneeraus tulisi maksamaan 770 000 markkaa. Koulutoimisto esitteli kaupunginhallitukselle kuusi vaihtoehtoista toimintatapaa:

1. Koulu peruskorjataan rakennusviraston suunnitelman mukaisesti vuonna 1973 ja rakennusvirastolle annetaan 520 000 markan ylitysoikeus määrärahaan.

2. Koulu peruskorjataan rakennusviraston suunnitelman mukaisesti useamman vuoden kuluessa.

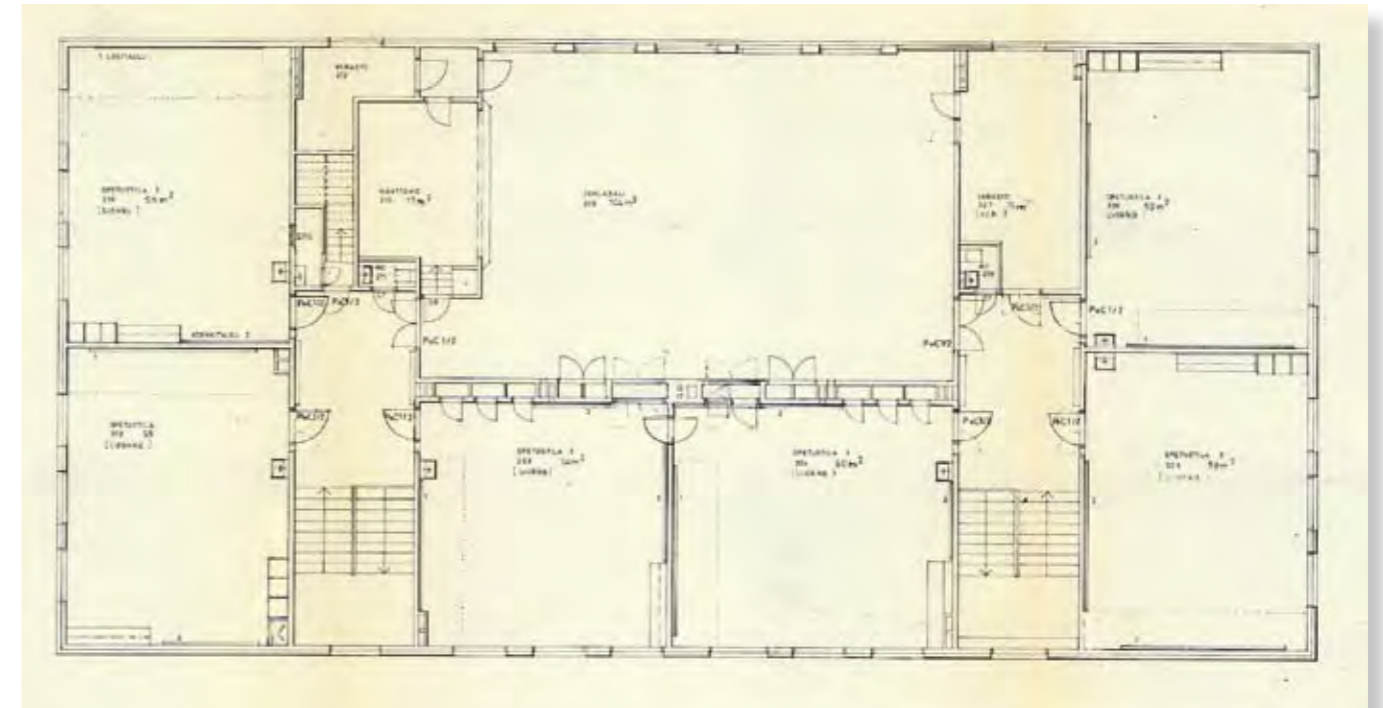
tiin kahteen osaan: eteläseinustalle remontoitiin henkilökunnan sosiaalitilat, ja muu osa jäi kellarikerroksen eteiseksi.

Eteisestä pääsi tyttöjen pukuhuoneeseen, joka oli rakennettu entisestä keittiöstä laajennettuun tilaan ja sen kautta edelleen eteläseinustalle sijoitettuihin varastoon, wc:hen ja suihkuhuoneeseen. Pukuhuoneen päädyistä oli kaarevaan seinään puhkaistun aukon kautta kulku alkuperäiseen halkokuiluun rakennetulle varauuskäynnille. Kuiluun rakennettiin puiset portaot ja halkoluukkua suurennettiin oveksi. Vuonna 1959 rakennettu puuvaraston laajennus muutettiin lämmönjakohuoneeksi. Sen ja eteisen väliin muodostettiin kahden uuden väliseinän avulla käytävä ja komero. Käytävästä oli kulku entiseen kattilahuoneeseen remontoituun poikien pukuhuoneeseen ja wc:hen sekä edelleen suihkutiloihin, jotka rakennettiin entisiin puuvarastoihin. Kellarin lattiaa uusittiin remontin aikana. Sorastuksen ja styroxin päälle valettiin pintalaatta, joka pinnoitettiin tilasta riippuen muovimatolla tai laatoilla.

Myös pohjakerroksessa tehtiin joitakin muutoksia tilanjäsentelyyn. Alkuperäinen opettajainhuone muutettiin jakelukeittiöksi ja sen molemmin puolin olevat luokkahuoneet ruokalatoiksi. Tähän liittyen uuden keittiön molempiin kantaviin sivuseiniin puhkaistiin ovet. Vahtimestarin asunto otettiin kanslia-, terveydenhoito- ja erityisopetustiloiksi. Olohuoneesta tehtiin koulun johtajan kanslia ja sinne sijoitettiin keskusradio. Olohuoneesta eteiseen ja makuuhuoneeseen johtaneet oviaukot muurattiin umpeen, ja kanslian ja porrashuoneen

1. kerros

Ensimmäisessä kerroksessa toteutettiin lukuisia muutostöitä. Alkuperäinen opettajainhuone muunnettiin jakelukeittiöksi ja sen molemmin puolin olevat luokkahuoneet ruokalatoiksi. Vahtimestarin asunto muutettiin kanslia-, terveydenhoito- ja erityisopetustiloiksi. Näihin tilamuutoksiin liittyen ummistettiin useita oviaukkoja ja puhkaistiin uusia. Myös päällysvaatehuoneista käytävään johtaneet oviaukot rakennettiin umpeen. Itäiseen porrashuoneeseen ja vahtimestarin asunnon eteiseen rakennettiin saniteettitiloja ja kanslian eteiseen siivouskomero. Oviaukkoja kavennettiin ja niihin vaihdettiin laaka-ovet. Jyväskylän kaupungin rakennusvalvontaosaston arkisto.

2. kerros

Toisessa kerroksessa tilamuutoksia tapahtui vähiten. Näyttämölle rakennettiin uudet portaot juhlasalin puolelle ja entisten portaiden paikalle konstruointiin wc. Ullakon portaiden yhteydessä oleviin komeroihin tehtiin muutoksia. Eteläseinustalla sijaitsevien luokkahuoneiden ja juhlasalin väliset ovet rakennettiin umpeen. Jyväskylän kaupungin rakennusvalvontaosaston arkisto.

välille tehtiin uusi oviaukko. Eteiseen rakennettiin wc. Päällysvaatehuoneet jäivät kokonaan historiaan. Jo aikaisemmin luokkahuoneeksi otettu tila muutettiin opettajainhuoneeksi ja ulkovaatehuoneena näinkin pitkään toiminut toinen tila otettiin luokkahuonekäyttöön. Molempien huoneiden käytävään johtavat pariovet rakennettiin umpeen. Uuteen opettajainhuoneeseen toteutettiin pieni keittiö. Kanslian eteiseen rakennettiin siivouskomero. Kanslian huoneena toimiminen. Itäiseen porrashuoneeseen konstruointiin tyttöjen ja poikien wc:t.

Toisessa kerroksessa tilamuutoksia tapahtui vähiten. Näyttämön 1940-luvulla toteutettuja rakenteita muutettiin jälleen hieman. Näyttämölle rakennettiin uudet portaot juhlasalin puolelle ja entisten portaiden paikalle toteutettiin wc. Näyttämön varastosta portaiden alle avautuneen komeron ovi levytettiin umpeen samalla kun näyttämörakenteet muutenkin peitettiin levyillä. Ullakon portaiden yhteydessä olevaa komeroa laajennettiin ja sen ovi siirrettiin avautumaan porrastilaan. (Näyttämö ei ole enää tässä muodossa: pohjoisseinustalla ollut etummainen komero on purettu ja näyttämöä on laajennettu ikkunaseinään päin. Muutoksesta ei ole säilynyt piirustusaineistoa.) Eteläseinustalla sijaitsevien luokkahuoneiden ja juhlasalin väliset ovet rakennettiin

peruskorjauksessa umpeen. Ennen remonttia opettajainhuoneena toiminut tila salin vieressä palautettiin alkuperäiseen tarkoitukseensa säilytystilaksi. Piirustuksiin on merkitty myös tilaan rakennettu wc. Ei ole täysin varmaa, rakennettiinko se peruskorjauksen yhteydessä vai oliko kyseessä kunnalliskertomuksissa mainittu, vuonna 1948 opettajainhuoneen yhteyteen rakennettu wc.

Valtioneuvoston koulutilanormien lisäksi toinen peruskorjausta voimakkaasti ohjanneista periaatteista oli paloturvallisuuden parantaminen. Rakennuksen heikko paloturvallisuus oli todettu jo aikaisemmin ja peruskorjauksen yhteydessä siihen puututtiin kovalla kädellä. Paloviranomaiset määräisivät kaikki tilat päällystettäväksi paloa hidastavilla levyillä. Kaikki puiset katto- ja seinäpinnat sekä uudet seinät päällystettiin asbestia sisältävällä Kipsonit-levyllä. Puulattioiden päälle liimattiin lastulevy ja vinyylasbestilaatat. Vanhat peili-ovet hävitettiin, oviaukkoja pienennettiin ja niihin asennettiin vaaditun paloturvallisuusluokituksen mukaiset laakaovet. Myös useimpien komeroiden ovet uusittiin laakaoviksi. Ensimmäisessä kerroksessa myös aula- ja käytävätilojen betoniseen alapohjaan kiinnitettiin alas laskettu Kipsonit-levykatto. Pohjakerroksen luokkahuoneiden katoissa käytettiin akustokarhulevyä.

Koulun kiinteän sisustuksen ilme muuttui remontin aikana perusteellisesti. Pintamateriaalien muutosten lisäksi luokista poistettiin kateederit. Toisen kerroksen paneloinnit irrotettiin ennen seinien levytystä ja vanhat puolapuut vaihdettiin uusiin. Päällysvaatehuoneen poistuttua tilaohjelmasta pohjakerroksen käytävien seiniin kiinnitettiin vaatekoukut sekä kenkä- ja hansikaslokerit. Talo-osaston suunnittelijat laativat piirustukset myös terveydenhoitotilan, luokkahuoneiden, pukuhuoneiden, opettajainhuoneen, keittiön ja opetusvälinevaraston kiinteitä kalusteita varten. Sisäseinät ja kiinteät kalusteet maalattiin 1970-luvun alun sisustusmuodin mukaisesti voimakkailla väreillä: vihreällä, sinisellä, keltaisella ja punaisella. Aikaisemmasta sisustuksesta jäivät muistuttamaan lähinnä päällysvaatehuoneiden ja porrastasanteiden alkuperäiset laattalattiat, portaiden mosaiikkibetonipinnat ja kaiteet sekä jokuset komeroiden ovet. Lisäksi ullakko jätettiin suurimmaksi osaksi entiselleen. Remontin yhteydessä rakennuksen talotekniikkaa uusittiin. Öljykeskuslämmitys vaihdettiin kaukolämpöön, rakennus varustettiin koneellisella poistoilmastoinnilla ja sähköasennukset uusittiin. (Rakennuslupa 178/1973

[II-21-2/JKRA]; Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta 1974, 184, 241.)

Muutokset 1980–2000-luvulla

Perusteellisen saneerauksen jälkeen Puistokoulussa pärjättiin ilman suuria muutoksia pitkään. Sisäseinämuutokset ovat peruskorjauksen jälkeen kohdistuneet entiseen vahtimestarin asuntoon ja etenkin vuonna 1959 rakennettuun käymäläsiipeen.

Käymäläsiiven ja terveydenhoitotilojen muutokset 1980–90-luvuilla

Vuonna 1988 Puistokoulun liikuntatilojen varustusta parannettiin. Liikuntasaliin lisättiin useita voimistelu-, pallo- ja suojavarusteita. Kellarin eteiseen lisättiin urheiluvälinekomerot. Samassa yhteydessä parannettiin ulkoliikunnan edellytyksiä. Poikien wc-tila käymäläsiivessä jaettiin luistelijoiden pukuhuoneeksi ja kiinteistöhoitajan varastoksi. Vain päädyn saniteetitilat säilytettiin. Muutoksen pohjana käytettiin ilmeisesti Olavi Kivimaan jo vuonna 1959 laatimaa vaihtoehtoista suunnitelmaa. (Puistokoulun rakennuspiirustukset [JKTPA].)

Vuonna 1991 terveydenhoitajan huone puolitettiin ja eteisen viereiseen näin muodostettuun pieneen huoneeseen järjestettiin opettajille sosiaalitila. Samana vuonna koululla tehtiin pienehköjä kalusteremontteja opettajainhuoneessa ja kansliassa. Ruokailutilaan rakennettiin jakelutiski seuraavana vuonna. (Puistokoulun rakennuspiirustukset [JKTPA].)

Rehtori Sanni Kankaisen muistelujen mukaan tyttöjen wc muutettiin hänen rehtorikaudellaan (1983–1989) Jyväskylän koulujen tekstiilityön materiaali-varastoksi. Opettaja Liisa Parviaisen mukaan tila muutettiin koulukirjastoksi ja iltapäiväkerhon tilaksi 1990-luvun jälkipuoliskolla. Tästä muutoksesta ei ole ilmeisesti säilynyt piirustusmateriaalia. Vuonna 2003 laadituissa siipirakennuksen seuraavissa muutospiirustuksissa kirjasto on joka tapauksessa jo olemassa. (Martio 2004, 76; Liisa Parviaisen tiedonanto.)

Käymäläsiiven ja terveydenhoitotilojen muutos 2004

Vuonna 2004 entisen käymäläsiiven tiloja uusittiin taas, minkä seurauksena

tehtiin pieniä muutoksia myös päärakennuksen puolella. Pääsuunnittelijana toimi Jyväskylä Konsulttien (Jycon) rakennusarkkitehti Ulla Taipale ja rakennesuunnittelusta vastasi rakennusinsinööri Pasi Kolu insinööritoimisto Mittatyö Jukka Holopainen Oy:stä. LVI-suunnitelmat laati Jyväskylä Konsulttien LVI-tekniikko Arja Parkkonen. Urakoitsijana toimi PH-Rakennuttajapalvelu Oy ja vastaavana työnjohtajana Mauri Pitkänen. Muutospiirustukset valmistuivat 14.10.2003, niille myönnettiin rakennuslupa marraskuun 23. päivänä ja työt aloitettiin joulukuun puolivälissä. Lopputarkastus voitiin pitää 13.5.2004.

Muutostyö käsitti pääasiassa mikrobivaurioiden korjauksen Ainonkadun puoleisen seinän rakenteissa sekä ala- ja yläpohjien uusimisen. Koulun puoleinen osa siipirakennuksesta oli rakennustapaselostuksen mukaan toiminut jo aikaisemmin koulun kirjastona, nyt sieltä vain purettiin yksi jäljellä ollut wc. Vuonna 1988 rakennettu väliseinä purettiin ja tila jäseneltiin uudelleen. Luoteiskulman wc muutettiin ulkoiluvälinevarastoksi. Toisen wc:n jäsentelyä muutettiin sitäkin hieman. Pukuhuoneesta ja kiinteistöhoitajan varastosta muodostettiin odotustila sekä terveydenhoitajan ja psykologin vastaanottohuone. Siiven keskiosan alun perin siivouskomeroina toimineita tiloja laajennettiin länteen päin. Pohjoisempaan siivouskomeroon oli kenties 1980-luvulla toteutettu wc, joka purettiin ja muodostettiin tilavampi varasto. Varaston kautta järjestettiin läpikulku siiven puoliskosta toiseen. Eteläisempään siivouskomeroon laajennettiin tilat savenpoltouunille. Pihan puoleiseen julkisivuun tehtiin ikkunamuutoksia: osaa katonrajan pienistä ikkunoista suurennettiin alaspäin vastaanottohuoneen ja kirjaston kohdalla.

Kun terveydenhoitaja sai uudet tilat siipirakennuksesta, entisestä päärakennuksen puolella sijainneesta terveydenhoitajan huoneesta tehtiin rehtorin työhuone. Peruskorjauksen yhteydessä ummistettu kansliaan johtava oviaukko avattiin uudelleen. Kansliaan lisättiin samalla seinäke tilaa jakamaan ja erityisopetustilassa tehtiin pieniä korjauksia oviaukon yläpuolella. (Rakennuslupa 03-704 [II-21-2/JKRA.]; Puistokoulun rakennuspiirustukset [JKTPA].)

Lahovauriokorjaus 2005

Eteläjulkisivuun oli muodostunut viallisen syöksytörven aiheuttama lahovaurio vuoteen 2005 mennessä. Vaurio sijaitti länsiportaikon ja luokkahuoneen

ikkunoiden välissä ja sen kohdalla hirsirakenne korvattiin rankarungolla. Suunnitelmat laati Pasi Kolu insinööritoimisto Mittatyö Jukka Holopainen Oy:stä maaliskuussa 2005. Korjaustyö toteutettiin elokuussa. (Rakennustutkimusarkisto [K-SM].)

Muutostyöt 2009–2010

Uusi laajennusosa ja käymäläsiiven purku

Jyväskylän kaupungin tilapalvelu päätti vuonna 2007 järjestää Puistokoulun laajennuksen ja Päivärinteen päiväkodin uusien tilojen suunnittelusta arkkitehtuurikilpailun. Tähän päädyttiin, koska rakennuspaikka on sijainniltaan niin keskeinen kaupunkikuvan kannalta ja koska vanha Puistokoulu on asemakaavalla suojeltu maakunnallisesti arvokas rakennus. Yhtäläillä haluttiin saada aikaan toiminnallisesti onnistunut ratkaisu, joka olisi kustannuksiltaan toteuttamiskelpoinen. Kilpailuohjelman mukaan tehtävänä oli suunnitella päiväkotirakennus, koulun laajennus sekä koulun ja päiväkodin yhteistilat. Puistokoulun ympäristöineen tuli säilyttää kaupunkikuvallinen asemansa ja uudisrakennuksen tuli sopia arkkitehtonisesti mahdollisimman hyvin Puistokoulun yhteyteen. Tammikuussa 2008 käynnistyneeseen kutsukilpailuun ilmoittautui 17 arkkitehtuuritoimistoa ympäri maata. Ilmoittautuneiden joukosta varsinaiseen kilpailuun valittiin viisi toimistoa. Valintakriteereinä edellytettiin erityisosaamista ja kokemusta julkisten rakennusten ja erityisesti päiväkotien suunnittelusta sekä menestymistä aikaisemmissa arkkitehtuurikilpailuissa. Näiden viiden joukosta palkintolautakunta valitsi yksimielisesti kilpailun voittajaksi Arkkitehtitoimisto Sari Nieminen Oy:n ehdotuksen. Toteutussuunnittelussa suunnitelmiin tehtiin joitakin pienehköjä muutoksia. Pääpiirustukset valmistuivat keväällä 2009, jolloin rakentaminen myös aloitettiin. Pääurakoitsija toimi Rakennusliike U. Lipsanen Oy. Vuonna 1959 rakennettu ja monia muutoksia kokenut siipirakennus purettiin uudisrakennusosan tieltä rakennusprojektin alkuvaiheessa kesällä 2009. Laajennusosa valmistui kesäkuussa 2010. (Rakennuslupa 09-170 [II-21-2/JKRA].)

Muutokset vanhan osan länsipäässä

Keväällä ja kesällä 2010 Puistokoulun vanhan osan länsipäädyssä tehtiin kor-

jaus- ja muutostöitä, jotka kohdistuivat alun perin vahtimestarin asunnoksi, veistoluokaksi ja opettajainhuoneeksi suunniteltuihin tiloihin. Entisen vahtimestarin asunnon tilat eli kanslia, rehtorin työhuone, erityisopetustila ja opettajien sosiaalitulat olivat olleet poissa käytöstä vuoden 2009 alusta saakka sisäilmaongelmien vuoksi. Yksi päätytilojen korjaamisen perusteista olikin uusia niiden alapohjat, joista sisäilmaongelmien arveltiin johtuvan. Toinen syy oli tarve muodostaa sisäkautta kulkuyhteys vanhan ja uuden osan välille. Arkkitehti Sari Nieminen laati ensimmäiset muutospirustukset osana uudisosan suunnittelua. Rakennusprojektin aikana suunnitelmiin tuli kuitenkin muutoksia ja Sari Niemisen lopetettua työskentelyn projektissa Mittatyö Suomi Oy:n rakennusinsinööri Reino Hiltunen on käytännössä toiminut paitsi rakennesuunnittelijana myös pääsuunnittelijana. LVI-suunnitelmat laati Insinööritoimisto Chydenius Oy:n LVI-insinööri Ari Takala. Vanhan osan remontissa pääurakoitsijana toimi Rakennustoimisto Alonen Oy. Muutostyöt vanhassa osassa valmistuivat elokuussa 2010.

Kaikista remontoitavista tiloista purettiin alapohjarakenteet sekä alkuperäiset ja myöhemmät lattioiden pintamateriaalit. Alun perin vahtimestarin asuntona toimineesta tilakokonaisuudesta purettiin lähes kaikki alkuperäiset tiilirakenteiset väliseinät. Vain osia eteisen seinistä jäi paikalleen. Porrashuoneen ja entisen salin välistä purettiin myös alkuperäinen kantava seinä lähes koko sen leveydeltä, jolloin muodostui avoin kulkuyhteys pääaulasta uudisrakennuksen suuntaan. Lisäksi purettiin 1990-luvun alussa rakennettu poikkiseinä. Kaikki asunnon alkuperäiset oviaukot muurattiin umpeen ja eteisen oviaukkoa siirrettiin. Vahtimestarin asunnossa salia (kanslia) ja makuuhuonetta (terveydenhoitaja/sosiaalitila) erottaneen alkuperäisen seinän paikalle rakennettiin uusi seinä ja rakennuksen päätyyn, porrashuoneen jatkoksi, muodostettiin näin aula. Entisen ikkunan paikalle tehtiin rakennusten väliseen nivelosaan johtava ovi. Aulan lattiamateriaaliksi vaihdettiin uudessa rakennusosassa ja nivelosassa käytetty mosaiikkibetoni. Loput entisestä vahtimestarin asunnosta muutettiin opettajainhuoneeksi.

Alun perin veistoluokaksi suunniteltu tila, joka peruskorjauksesta lähtien oli toiminut ruokalana, palautettiin remontin yhteydessä opetustilaksi. Tämän luokkahuoneen ja opettajainhuoneen lattiat toteutettiin väliaikaisin ratkaisu-
suin odottamaan rakennushistoriallisen selvityksen valmistumista ja perus-

korjausta. Samoin niihin rakennetut kookkaat ilmastointihormit toteutettiin väliaikaisratkaisuin. Luokkahuoneen viereinen keittiö, alkuperäinen opettajainhuone, oli tarkoitus muuttaa kesällä 2010 erityisopetustilaksi, siivouskomeroksi ja varastokomeroksi, jolloin 1970-luvun alussa puhkaistut oviaukot oli tarkoitus tukkia. Lattiaa purettaessa huomattiin kuitenkin, että vuonna 1959 sen alustatilaan kaivetun laajennusosan seinät eivät olleet riittävän tukevat tätä toimenpidettä varten. Turvallisuussyistä keittiön remontointi keskeytettiin, huone sinetöitiin umpeen ja jätettiin odottamaan peruskorjausta.

Toisessa kerroksessa tehtiin kesällä 2010 vain pieniä muutoksia. Liikuntasalin viereinen tarvikevarasto jaettiin väliseinällä kahtia ja porrashuoneen puoleiseen osaan tehtiin lisäksi siivouskomero. Kyseiselle paikalle on Sari Niemisen suunnitelmissa merkitty hissi, joka ilmeisesti toteutetaan myöhemmässä vaiheessa. (Rakennuslupa 09-170 [II-21-2/JKRA].)

9. SÄILYNEISYYS JA SUOJELUTARPEET

Puistokoulu on valmistunut Jyväskylän kaupungin kansakouluksi vuosina 1912–1913 arkkitehti Wivi Lönnin suunnitelmien mukaan. Puistokoulu on määritelty maakunnallisesti arvokkaaksi rakennukseksi Keski-Suomen vuonna 2009 vahvistetussa maakuntakaavassa. Rakennus on suojeltu asemakaavalla.

Puistokoulun julkisivut ovat säilyneet lähes täysin alkuperäisessä asussa. Sisätiloissa on tapahtunut joitakin muutoksia tilanjaossa. Sisustus on pääasiallisesti toteutettu vuosina 1973–74 tehdyn saneerauksen aikana, joten suurin osa alkuperäisistä lattia-, katto- ja seinäpinnoista on levytetty piiloon. Alla luetellut 1910-luvun rakennusosat ja ominaispiirteet tulee säilyttää tulevissa korjauksissa.

Julkisivut

- Alkuperäinen laudoitus etenkin kaikissa niissä kohdissa, joihin liittyy detaljeja
- Detaljit
 - Ikkunoita kehystävät listat ja niihin liittyvät paneloinnit kaikissa julkisivuissa
 - Puolipylväät ja niihin liittyvät listoitukset Aionkadun puolella
 - Päätykolmion laudoitus ja listoitus Aionkadun puolella suuressa frontonissa. Samoin siihen sijoitetun kaari-ikkunan ornamentit.
 - Pohjakerroksessa, Aionkadun puolella, kahden ikkunan alla olevat muurin detaljit.
 - Kivirakenteinen, pellitetty kerroslista.
- Pihajulkisivun puolella katolle sijoitettu kellopääty ornamentteineen
- Kattomuoto ja siihen liittyen alkuperäiset ikkunat sekä ilmastointihormien vetohatut. Katetta on uusittu useita kertoja, tämänhetkinen kate on mahdollisesti peräisin vuodelta 1960, minkä jälkeen sitä on ainakin paikoitellen korjattu.
- Ullakkokerroksen ikkunat ovat alkuperäisiä, joten ne pitää ehdottomasti säilyttää:

Katolla olevat puolipyöreät lunetti-ikkunat

Puistokadun puoleisen päädyn frontonissa oleva kaarikehyksinen kolmiruutuinen ikkuna

Aionkadun puoleinen kaarikehyksinen ikkuna

- Muita kuin ullakkokerroksen ikkunoita on vuosikorjaustoimenpiteinä korjattu ja osin uusittu vuosina 1940, 1942–1943, 1950 ja 1970–1972. Osa näistä korjauksista on saattanut olla vain rikkoontuneiden ikkunaruujujen korvaamista ehjillä. Ikkunat on korjausten yhteydessä ilmeisesti vielä tehty puusepäntöinä, joten ne sopivat uusia paremmin rakennuksen arkkitehtuuriin.
- Rakennuksen alkuperäinen ulkoväritys ei käy ilmi arkistolähteistä, joten se on tutkittava ottamalla vanhimmat maalikerrokset esiin. Wivi Lönnin piirustuksissa väritys on käytetyn paperin värinen, eli vaalea. Vanhimmasta valokuvasta päätellen tiilirakenteisen pohjakerroksen ja lautavuorattujen frontonien väritys on ollut melko uutta hirsiseinää vaaleampi. Kun rakennus vuorattiin ja maalattiin 1920-luvun alussa, toisen kerroksen väritys oli rapattua seinää ja mahdollisesti myös frontoneja tummempi. Sittemmin laudoitus on kaikkialla ollut samanvärinen. Alkuperäisväri on tutkittava Aionkadun puolelta alkuperäisistä peilityksistä ikkunoiden alta sekä pylväistä ja frontonista. Lisäksi on tutkittava toisen kerroksen laudoituksen väri.

Sisätilat

- Alkuperäinen tilanjako tulee peruskorjauksessa säilyttää tai palauttaa
- Porrashuoneet ovat rakennuksen parhaiten alkuperäisasussa säilyneitä sisätiloja. Kerrosten välisissä ja pääoveen liittyvissä porrashuoneissa tulee säilyttää:
 - Mosaiikkibetonipintaiset porraskelmat
 - Porrastasanteiden ja toisen kerroksen porraskelmojen keraamiset laatoitukset
 - Lännen puoleisessa portaikossa on tutkittava, onko lepotasanteen nykyisen lattiamateriaalin alla alkuperäinen laatoitus.
 - Portaiden takorautaiset kaiteet ja koivuiset käsipuut kannattimieen, myös umpinaisten seinien puolella

Puistokadun puoleisessa portaikossa myös metallinen käsi-
puun osa käänteeseen kohdalla

- Naulakkohuoneissa on samanlaiset alkuperäiset laattalattiat kuin porrashuoneissa, ja ne tulee säilyttää jatkossakin.
- Alkuperäisiä peiliovia on säilynyt tietyissä oviaukoissa. Lisäksi ullakolla on muutama irrallinen peiliovi. Kyseiset ovet on säilytettävä jatkossakin, samoin niihin liittyvät listat niiltä osin, kuin ne ovat säilyneet alkuperäisinä:

Juhlasalin komeroiden paripeiliovet

Nykyisen opettajainhuoneen ovi

Länsiportaikon tuulikaapissa oleva komeronovi

Kellarin portaikon ylä- ja alapäässä olevat komeronovet

Itäportaikon wc:n ovi toisessa kerroksessa on sisäpuolelta peilipintainen. Toinen puoli on ilmeisesti päällystetty levyllä muistutamaan laakaovea. On tutkittava mahdollisuus palauttaa ovi peilipinnalle molemmin puolin.

Ullakolla säilyneet irralliset ovet on pyrittävä sijoittamaan sopiviin oviaukkoihin.

- Ullakko on säilynyt toistaiseksi pääpiirteissään rakennusajankohdan asussa. Ullakon portaikossa olisi hyvä jättää näkyviin alkuperäinen hirsi- ja paneeliseinä sekä puuportaat. On tutkittava myös mahdollisuus jättää näkyviin voimistelusalin katon riippuansaat ja päähormien paneloidut seinät.
- Kellarissa on paikoitellen näkyvissä alkuperäistä muurattua ja slammattua tiiliseinää. Sitä olisi hyvä jättää näkyviin jatkossakin.
- Högforsin valurautapatterit vuodelta 1959 on säilytettävä ja kunnostettava.

Huomioitavaa jatkosuunnittelussa

- Sisätilojen osalta tunnetaan arkistolähteiden perustella lähinnä seinien pintakäsittelyn materiaalit, muttei värejä. Uuden peruskorjauksen suunnittelun pohjaksi on saatava riittävä määrä tietoa alkuperäisestä tai muusta pitkäaikaisesta kiinteästä sisustuksesta. Kun pintoja peittävät asbestilevyt ja muut levyt puretaan, on seinien, kattojen ja lattioiden värikerrokset tutkittava esiinottojen avulla:
- Pohjakerroksen betoniseinien ja kattojen väritys kaikissa huonetiloissa

Joihinkin pohjakerroksen tiloihin on alkuperäispiirustuksissa merkitty detaljeja, jotka on aiottu toteutettavaksi kattopintaa porrastamalla tai maalaamalla. Koristeiden toteutumisesta ei ole tietoa.

Nämä kohdat tulee tarkistaa ennen peruskorjauksen toteuttamista.

Kyseisiä tiloja ovat:

Erityisesti pääoviin liittyvä porrashuone, aula ja virkistys-
huone

Itäinen ja läntinen porrashuone molemmissa kerroksissa

Eteis- ja käytävätilat pohjakerroksessa

Alkuperäinen opettajainhuone ja kanslia

Vahtimestarin asunto

Seinät on alun perin maalattu vähintään kahdella värillä, joten väritutkimus on tehtävä kohdasta, jossa molemmat värit sekä niiden raja tulevat näkyviin. Työselityksen mukaan eri maalien raja kulkee 2,3 metrin korkeudella.

Ainakin alkuperäisessä opettajainhuoneessa (sittemmin keittiö) on ollut värikenttien välissä boordi tai maalattu koristeraita.

- Arkistolähteiden mukaan virkistys- ja aulatilojen lattiat oli tarkoitus toteuttaa laattapintaisina. Suunnitelma ei välttämättä ole toteutunut tai lattiat on saatettu uusiksi. Näiden tilojen lattioiden avaaminen ja alkuperäisen lattiamateriaalin selvittäminen on tärkeää peruskorjauksen suunnittelun kannalta.
- Muissa huonetiloissa on myös tarkistettava alkuperäinen lattiamateriaali ja tutkittava sen pintakäsittelyn värit.

Koululla on tallessa näytteet luoteiskulman luokasta kesällä 2010 puretun lattian ponttilaudoista.

Muissa huoneissa lattiamateriaali ja -väri on tutkittava rakenteita avattaessa. Esimerkiksi laualattian ollessa kyseessä on määritettävä, mitä puulajia on käytetty ja mitkä ovat puutavaran mitat.

- Toisessa kerroksessa oli aikakaudelle tyypilliseen tapaan puolipaneelit ja pinkopahvin päällä tapetit
- Toisessa kerroksessa on tutkittava ja dokumentoitava tapettikerrostumat kaikissa huoneissa.

Luokkahuoneissa ja juhlasalissa on myös tutkittava, löytyykö jäänteitä puolipaneloinnista. Paneelimalina on mahdollisesti ollut sama helmiponttipaneeli kuin ullakon portaikossa. Paneelifragmenttien värit on tutkittava kaikissa huoneissa, joista niitä löytyy.

- Toisen kerroksen huonetiloissa on ollut ponttilauta-/paneelikatot, jotka ovat mahdollisesti säilyneet levytysten alla. Niiden värit on tutkittava ja paneelit on pyrittävä säilyttämään. Erityisesti on tutkittava, onko juhlasalin katossa ollut maalauskoristelua.
- Juhlasalin näyttämö korotettiin vuonna 1946. Sen rakenteet päällystettiin kauttaaltaan palonestolevyillä ensimmäisen peruskorjauksen yhteydessä vuosina 1973–74. Sittemmin näyttämöä laajennettiin ikkunaseinään päin. Ennen uutta peruskorjausta tulee selvittää, millaiset näyttämörakenteet ja pintamateriaalit levyjen alla on. Myös niiden värit on tutkittava.
- Uusia rakennusosia (esimerkiksi ovia ja sisäikkunoita) suunniteltaessa ja toteutettaessa on otettava huomioon niiden sirot ja tarkkaan harkitut mittasuhteet Lönnin suunnittelemassa muodossaan. Uudet ovet ja ikkunat tulisi toteuttaa puusepäntyönä aidoista materiaaleista.

Tämä olisi otettava huomioon sitten, kun 2000-luvulla uusittuja, katoksen yläpuolella pihajulkisivussa sijaitsevia pikkuikkunoita seuraavan kerran uusitaan.

Erityisen tärkeässä osassa aulatilän edustavuuden kannalta tulevat olemaan päällysvaatehuoneiden ovet.
- Säilytettävät rakennusosat on suojattava huolellisesti peruskorjauksen ajaksi Museoviraston korjauskortiston ohjeiden mukaan: <http://www.nba.fi/tiedostot/155ddd0.pdf>
- Vammaisneuvostoon tulee ottaa yhteyttä suunnittelun alkuvaiheessa.

LÄHDELUETTELO

Suullisia tietoja antaneet

Liisa Parviainen, luokanopettaja, vararehtori, Puistokoulu.

Painamattomat lähteet

- **Jyväskylän kaupungin keskusarkisto, Jyväskylä (JKKA).**
Rakennuspiirustuskokoelma (Rpk).
II-21-2 Puistokadun koulua koskeva piirustusmateriaali
Lönn, Wivi [1911]. [Jyväskylän kaupungin kansakoulun luonnokset].
Lönn, Wivi 1912. Jyväskylän kaupungin kansakoulu, rakennettava tontille n:o 2, 21:ssä neliössä.
Korhonen, Osmo Jorma 1943. Puistokadun kansakoulun piharakennus.
Vikkula, Juha 1961. Puistokadun koulun paikoitusalue.
Puistokadun kansakoulun arkisto (Pkka).
Jyväskylän kaupungin kansakoulu: Työselitys ja ainearvio 1912.
Lopputarkastuspöytäkirja 1913/1916.
Urakkasopimus 1912
- **Jyväskylän kaupungin rakennusvalvontaosaston arkisto, Jyväskylä (JKRA).**
II-21-2 Puistokoulua koskeva rakennuslupamateriaali:
9/1959 Lisärakennus
4.7.1960 Puistokadun koulu (Kunnallinen keskikoulu)
9/1969 Grilli-makkarakioski
178/1973 Rakennuksen muuttaminen kaukolämmitykselle, pieniin väliseinämuutoksiin ja puuseinien ja kattojen verhoaminen ¼ h-verhouksella.
195/98 Jäte-, pyörä- ja luistinkatos
03-408 Portin uusiminen Puistokadun varteen
03-704 Entisen oppilaiden wc-tilan muutos koulukirjasto-kerhotilaksi ja terveydenhoitajan/psykologin vastaanottotilaksi
09-170 Koulurakennuksen laajennus, päiväkodin rakentaminen, siipirakennuksen ja vajan purkaminen, pihajärjestelyiden muutos.
- **Jyväskylän kaupungin tilapalvelun arkisto, Jyväskylä (JKTPA).**
Puistokouluun liittyvät rakennus-, detalji- ja asemapiirustukset sekä niiden oheismateriaalit.
- **Keski-Suomen museo, Jyväskylä (K-SM).**
Kuva-arkisto.
Rakennustutkimusarkisto.
Kohdeinventointilomake 24 (Vehmaan talo), Päivi Andersson 1983/85.
Kohdeinventointilomake 27 (Puistokoulu), Päivi Andersson

1983.

Pennanen, Pirjo 1986. Jyväskylän kivikadut.

• **Lehto, Anna-Leena, kokoelma, Tampere (LAK).**

Lehto, Anna-Leena 2010. Elämää ja arkkitehtuuria naisten talossa. Arkkitehti Wivi Lönnin kotitalo 100 vuotta. Käsikirjoitus. (Julkaisuoikeudet Kauko Sorjosen säätiö.)
Tutkimusaineistot.

• **Puistokoulun arkisto, Jyväskylä (PKA).**

Puistokoulun leikekirja
Valokuvakokoelma

• **Painetut lähteet ja kirjallisuus**

Jyväskylän kaupungin kunnalliskertomus vuodelta 1911–1935. Jyväskylä.

Jyväskylän Norssi 70 vuotta 1986. Jyväskylä.

Jäppinen, Jussi 1996. Puistotorin vaiheet. Teoksessa Pikkukaupungin pihoja ja puistoja. Kaupunkivihreän kehitysvaiheita Jyväskylässä. Jyväskylä.

Jäppinen, Jussi 2005. ”Oletko koskaan nähnyt kauniin kaupungin?” Jyväskylän ruutuasemakaava-alueen vaiheet 1800-luvulta 2000-luvulle. Jyväskylä.

Kertomus Jyväskylän kaupungin kunnallishallinnosta v. 1936–1975.

Jyväskylä.

Kivinen, Paula 1982. Tampereen jugend. Arkkitehtuuri – taideteollisuus.

Keuruu.

Lilius, Henrik 1982. Suomalaisen koulutalon arkkitehtuurihistoriaa. Kehityslinjojen tarkastelua keskiajalta itsenäisyyden ajan alkuun. Vammala.

Martio, Pekka 2004. Puistokoulun historia. Jyväskylä.

Martio, Pekka 2005. Puistokoulun kuvia. Jyväskylä.

Peltonen, Martti 1989. Jyväskylän kansakoulun historia. Jyväskylä.

Tommila, Päiviö 1972. Jyväskylän kaupungin historia 1837–1965. Jyväskylä.

Viljo, Eeva-Maija 1989. Kaupungistuvan yhteiskunnan rakennustaide.

Teoksessa Ars Suomen taide 4. Keuruu.

Wäre, Ritva 1989. Arkkitehtuuri vuosisadanvaihteessa. Teoksessa Ars Suomen taide 4. Keuruu.

